

Gregorčičevemu spominu.

Prolog k „Gregorčičevemu večeru“ katoliških društev, dne 10. marca.

Zložil dr. Mihael Opeka.

Spominu Tvojemu! — O, vreden slavlja
je nedosežno jasni Tvoj spomin!
In zdaj je čas: zdaj stvarstvo se prenavlja,
zdaj solnce mládo sije iz višin
in tópli dihi v blázeni radosti
pomladne si šepečejo skrivnosti . . .
zdaj slavlju Tvojemu je pravi čas!

Ti ljubil, pevec, si pomladni kras.

Mladosti pesen Tvoja je zvenela . . .
Mladost — življenja velika pomlad!
Komú naj duša bi ne koprnela
po solncu njenih logov in livad . . .
Nedolžno dete — v srcu belo cvetje,
pastir veseli vriska po bregeh,
na vasi fantov se razlega petje,
nevesti venec se blesti v laseh . . .
In hrepenenje, mēhko kakor sanja,
k drhteči mladi se ljubezni sklanja . . .
In vēdro, glej, in zvezdno je nebo,
in pota vsa so z rožami nastlana,
in v duši jasno, v srcu je gorkó,
in lica vsa so od radosti vžgana . . .
O ta pomlad — mladosti maj!
Zastonj si nisi želel, pevec,
nazaj v njegov prelestni raj!

Pomladi prorok Ti si bil,
ko v pesni šel si mimo nas.

Pomladno čudovito pesen
Ti domovini svoji si zapel.
Nikoli glas tako sladko-slovesen
po naših gajih ni zvenel . . .
Odstrla vdova tožna, zapuščena
je z bledih lic turóbní žalni prt:
Vstajenja dan! O, ta beseda ena
v pomladni jo začarala je vrt . . .
svobode cvetje v njem, prosvete prave,
miru in sreče, vekovite slave . . .

Vstajenja dan! — O, že je tu!
Prešinjen od pomladi in vstajenja
Tvoj narod, glej, se dviga iz mraku,
po žilah pôlje nova moč življenja . . .
In na obzorju spet blesti
in tolažeče vanj oko upira
oj zlata zvezda lepših dni . . .

Ti ljubil, pevec, si pomladni kras,
pomladi prorok Ti si bil,
ko v pesni šel si mimo nas.

Trpinom, v sôlzah orošenim,
pozabljenim in zapuščenim
oznanjal večno si pomlad.
O tiho, tiho, vi sveta viharji,
miruj srca nevidni, besni jad —
Kaj nismo vsi samó slabi krmarji
in hitro hitro jadramo v zapad . . .
In tamkaj, glej, od večnosti mejâ,
kako se lepše solnce tam leskeče,
kako se stalna sreča tam smehlja
in roke širi, vabi koprneče . . .
O, tam pomlad je večnomlada,
tam tvoja, moja zadnja nada
izpolni se enkrat,
trpin, moj brat . . .

Glej, Tebi se je izpolnila . . .
Pomladne tihe sape vejejo,
gorkejši žarki zemljo grejejo —
in Tvoja prvokrat brsti gomila . . .
In kjer se želje nam upehajo
in kjer se časne meje nehajo,
pomlad Ti večna dušo je vtešila . . .

A mi v pomladi zaželjeni,
ki svētla plava iz višin,
po Tebi vstali, prerojeni,
slavimo Tvoj spomin!

Pod svobodnim solncem.

Povest davnih dedov. — Spisal Fr. S. Finžgar.

Druga knjiga.

(Dalje.)

VII.

Razsedlani konji so ležali po travi — zlek-njeni, kakor bi bili pocepali. Krila jih je plast sivega prahu. Po bokih so še polzele tuintam debele kaplje potu in se mesile s prahom v umazane jagode. Udrte lakotnice izbornih živali so se trudno dvigale. Kljub plemeniti krvi so komaj vzdržali silno dirko, v katero jih je gnal bežeči Iztok in njegovi Sloveni.

Večerna rosa je padala. V dolini je šumel Tonzus od zapada, na severu so šepetali vrhovi dreves po rebri Hema.

„Oteti smo, slava Perunu!“

Tako je izpregovoril Iztok, ko je odpel jermen pri čeladi in jo položil v travo.

„Samo orlova perot bi nas bila dohitela in delfin bi bil priplul za nami po morskih valovih; ker pa Bizantinci niso ne orli in ne delfini — zato ležemo brezskrbno to noč in počijemo.“

Star Sloven, z razsekanim obrazom, je vrgel težki oklep na tla in se zleknil poleg njega na zeleno grivo.

Mladi vojaki so se lotili brašna in skrbeli za večerjo. Zakaj Epafrudit ni pozabil, da bodo begunci lačni. Velike usnjate torbe ob sedlih so bile nabite z mesnino in v čutarah je pljunkalo najboljšo vino. —

Radovan je vlekel za jermen oklep po tleh in se bližal Iztoku, ki je zamišljen slonel na kupu praproti ob prasketajočem ognju. Nasmehnil se je Iztok starcu.

„Kakor raca, tako kobališ, očka!“

Radovan je izpustil jermen iz roke, oklep je zevajoč obtičal za grmom.

„To imam za plačilo, da sem te rešil! Nehvaležnik!“

„No, Radovane, ne jezi se! Zahvali bogove za tako ježo! Nisi še sedel na boljšem konju!“

„Hvala tebi za tako pasjo ježo! Racam sedaj po tleh, kakor bi bil pijan. In vendar je moje grlo suho in prašno, kakor cesta, po kateri smo gonili.“

„Ne jezi se! Saj veš, če je volk v selu, ni psu počitka!“

„Seveda! Tvojega jezika ne bolijo noge.“

„Lezi semkaj, počij, bodi dobre volje in zapoj rajši!“

„Zapoj, zapoj! Sedaj se šališ z menoj, ki sem ti zdrobil verige. Seveda! Lahko ti je z mojo roko gade loviti! Toliko modrosti pa ni v tebi, da bi vedel, če kokoš ne zoblje, da tudi ne poje!“

Radovan si je jezno čupal brado in otresal iz nje prah, ki se je, pomešan s potom, sesedel po dolgih štrenah.

„Dajte, mladci, večerje Radovanu!“

Vojak je otvoril pred starcem torbo in privlekel iz nje kos mrzle pečenke.

„Čutaro!“ je zamrmral Radovan.

Ko mu jo je ponudil, jo je prijel s trudnimi rokami, zakašljaj in zacmokal z ustnicami.

„Še pljuniti ne morem, taka suša! In sedaj bo tekla ta žlahtna Epafroditova kaplja po tako grdi, prašni cesti. Škoda!“

Odpil je na dušek več kot polovico in se odahnil.

„Epafrudit, ko bi ti vedel, kako te ljubim!“

Nastavil je še enkrat in nato zakotalil prazno čutaro po travi.

„Iztoče!“ je pričel z razveseljenim glasom. „Da nisem hodil jaz s pametjo po svetu, kaj bi bilo s teboj, kozliček vratolomni!“

„Zato ti bo vedel hvalo ves rod Slovenov.“

„Na hvaljene jagode je treba kruto majhne cajne! Ampak vseeno. Če boš ti imel le toliko hvale v srcu, kolikor je imaš preveč na jeziku, bom vesel. Upam namreč, da boš o priliki počesal tistega koštruna, Tunjuša — če ga seveda sam ne pošljem prej Morani za priganjača. Zakaj malo malo je manjkalo zadnjič — — —“

Begunci so polegli krog Radovana in Iztoka ter radovedni poslušali godca.

„Govori, očka!“ so se oglasili vsi zaeno. „Stvar je zanimiva. Da bi bil ti Tunjuša?“

„Jaz, da, jaz, Radovan!“

„Povej!“ je silil Iztok.

„Zadnjič je bilo, ko sem nesel tvoje pozdrave iz Bizanca domov.“

„O domu, o sestri Ljubinici, o očetu Svarunu mi nisi še ničesar povedal. Ni lepo!“

ŽALOSTNA MAJI BOŽJA
(Oltarna slika v župni cerkvi na Breznici.)

JANEZ ŠUBIC

„Ni lepo? Sinko, vsak pastir naj svoje ovce zavrača! Ali si me kaj prašal? Po očetu, po sestri? Nič! Zadnjo kapljo ljubezni do svojih ti je menda izpila tista lepa dvorjanica, tista mehka podlasica. Ali naj ta rodi Slovenom Svaruniče, volkove in ture? Kaj? Jagneta ti bo rodila — in še ta kilava!“

„Radovan, ne skruni mi Irene! Molči!“

Iztok se je stresel od razburjenosti. V očeh so se svetlikali plameni. Radovan ni okrenil glave. Zavrtel je samo oči, pa je videl zadosti. Potuhnul se je, segel po drugi čutari, pil in nadaljeval:

„Ko sem doma žalostnemu očetu povedal, da živiš, da pravzaprav imenitno živiš v Bizancu, je stari oživel, kakor bi se bil napil tegale vina. Zakaj, ko sem prišel v gradišče, je ležal v travi, zvit v klopek, in ječal v smrtnih bridkostih.“

„Bo lan?“ je hitro vprašal Iztok.

„Ne bolan, žalosten, na smrt žalosten zaradi vojne med brati. Ob njem sta klečala Velegost in Bojan in ga tolažila. Vrnila sta se namreč z nesrečno povestjo, da Anti — zlasti starešini Volk in Viljenec — nočejo miru.“

Vsi vojniki so namršili obrvi in resnih lic poslušali Radovana.

„Volk in Viljenec! Zaslepljenca!“

„Zapeljana, naščuvana po Tunjušu!“

„Veš to?“

„Povedal mi je star Ant, ki se je umaknil prelivanju bratovske krvi in se potikal sam kakor volk v gori, ves žalosten. In takisto mi je pravil Svarun, da je bil pri njem Tunjuš in ščuval v boj na Volka in Viljenca, Ljubinica mi je pa razodela, da se je Tunjuš pri njej — ženil — kravjerepnik!“

„Pri Ljubinici ženil? Hun — Tunjuš? Lažeš, Radovan!“

„Da bi lagal, Iztoče! Še je ležal razbiti vrč na mizi, katerega je Tunjuš razsul v jezi, ko sem došel v gradišče. Ljubinica se je pa tresla groze, katero ji je zaval — ta čeljustač, mrjasec smrdljivi.“

„Da bi ga srečal! Ne uide mi!“

„Kakor sem ga srečal jaz in kakor je, žal, ušel meni . . .“

„Morda pa le Radovan njemu,“ je zamrmral oni stari Sloven, česar pa godec ni slišal, ker ni maral.

„Srečal sem ga, ko je vihral iz gradišča, ker mu je Ljubinica pomolila pesico z ognjišča pod nos mesto poljuba. V dolini blizu gradišča sem zagledal njegov rdeči plašč — jaz pa v zasedo. Čakaj, sem si mislil, zdaj si spomniš, kdaj si preganjal Radovana! Hitro je jezdil, glava mu je visela na konjskem vratu, vsa žalostna in dremotna. Mižal je, natančno sem videl. Obljubil sem bogovom obete, napel hrbet ter se pripravil na skok iz zasede. Bil je tako blizu, da bi ga zagrabil za plašč. Sežem po nož za

pas — pri besih, noža ni bilo. Izgubil sem ga bil. In tako je ubežal smrti — kravjerepnik!“

„Pij, Radovane! Zakaj dobro si povedal!“

„Še bolje bi bil naredil; toda če ni bilo noža, ali naj ga s plunko po glavi? Več je vredna ena struna kot cela njegova buča. Ali še se srečava — in tedaj . . .“

Godec je zamahnil s stisnjeno pestjo, nato segel po čutari in jo izpraznil.

Vojaki so udarili v vesel smeh. Toda Radovan jih je ošinil z divjim pogledom in se prevalil od ognja v visoko travo.

„Le smejajte se, drobnica vrtoglava! Ne poznate me še!“

Potegnil je prazno torbo in si jo del pod glavo.

„K počitku!“ je ukazal Iztok. „Na vsake dve uri naj se menja straža pri konjih, da ne zaspi čuvaj: zakaj trudni ste. Ob svitu zore odrinemo preko Hema!“

Vojaki so razgrebli žerjavico, da je ugasnil ogenj. Za nekaj trenutkov so vsi trdno pospali.

Tudi Iztok je želel spanca. Začutil je po udih silno utrujenost. Šele sedaj se je zavedel, kako ga je zmučila ježa. Zaklopil je oči in potegnil konjeniški plašč čez obraz. Tisoč misli mu je vrelo po glavi. Toda na vse bi bil rad pozabil, samo da se odpočije za daljno pot. Zastonj! Iz dragega konjeniškega plašča je dihal vonj po nardi. Tako je dehtelo ono noč v njegovi sobi, ko se je sešel z Ireno.

Objela ga je vsa prelest tiste noči, ko jo je vodil za mehko roko iz čolna po Epafruditovem vrtu. V temi pod plaščem je zagledal njene modre oči, na licih je začutil božanje njenih svilenih las. Njegova duša je sedla v šajkico, s katero jo je spremljal nazaj v carsko palačo. Nad njima nebo, v srcih en sam koprneč žarek, na ustnicah molk, ker so onemele besede v toliki sreči . . . Nato — boj — boj za njo — napad na vrtu — grozna ječa — sedaj brez nje . . . Kje si Irena?

„Oteta,“ mu je rekel Epafrudit. Oteta? Azbadu? Teodori? Morda tudi njemu oteta — in ne zanj. In vendar mu je življenje brez nje — smrt, dan brez večne misli nanjo — pusta noč, vse zmage — prazna igrača, če ne bi mogel pokloniti njej lavorik. Irena, kje bivaš? Ali hrepeni tvoje srce po mojem?

„Tako mi Krista, objameš jo!“

Tudi to je rekel Epafrudit. Objamem? Kdaj? „Ker jo čuva Bog!“ Iztok se je v temni slutnji domislil blagovesti, katero mu je podarila Irena. Spominjal se je izrekov Krista križanega, katerega je molila ona. In rekla mu je: Veruj resnici — in njegova ljubezen napolni tudi tvoje srce.

Iztok je občutil v srcu rahlo upanje; daleč na vzhodu se je zasvetilo, s tihim šelestom je prišlo

po vrhovih dreves in mu pojilo dušo z besedami blagovesti: „Karkoli boste prosili v mojem imenu se vam bo zgodilo . . .“

Ustnice barbara so se začele premikati, iskale so besedi, vrelo je iz duše: „Samo njo — Ireno — sveto — čisto — mojo edino mi daj — po Kristu, Gospodu njenem . . .“

Kakor sladka omotica mu je stisnilo senci, obtežile so se trepavnice, iz noči se je rodila luč, iz luči je krilila Irena z rokami proti njemu in ga klicala: „Pridi, moj predobri — junak junakov . . .“

Zvezde so gasnile v hladnem jutru. Čuvaj je prebudil vojake. Takoj so osedlali konje, ki so odpočiti veselo hrzali in se pasli po travi.

„Niste čuli ničesar v noči?“ je vprašal Iztok.

„Ničesar, magister equitum,“ ga je nazval najstarejši Sloven, ki je stražil jutranjo stražo.

„Topot konjice se ni oglasil?“

„Šumela je reka, cesta je bila mrtva!“

„Hitro prigriznimo, potem na pot! Zvečer prenočimo onstran Hema — tam smo pa že utekli vsakemu pogonu.“

Vojaki so tesno opasani stojé zajtrkovali. Edino Radovanov oklep je še tičal za grmom, kjer ga je bil pustil zvečer. Sam je še globoko hropel na torbi.

„Radovane!“

Iztok ga je potresel za ramo.

Godec je kriknil, sunil z obema rokama in se izmotal iz volnene halje, s katero se je bil odel preko glave.

Obsedel je na tleh, mencal si oči in plašno gledal po vojakih.

„Ni ga, besa!“ je zaklel po bizantinsko.

Vojaki so se mu zasmjeli.

„Koga ni?“

„Tunjuša! Davil sem ga, za vrat sem ga držal — pa mi je ušel — kravjerepnik! Še v spanju človek ne počije.“

„Očka, mi gremo! Hitro se opravi in na konja!“

Radovan se je skolebal na kolena, uprl se s pestmi v zemljo in lezel kvišku.

„Pri Morani, da ne čutim nobene noge!“

Iztok mu je že ponujal polno čutaro.

„Če me ta ne oživi, ležem nazaj, vi pa hodite svojo pot!“

Golcal je natešče močno grško vino, dokler ni izpraznil čutare. Obliznil se je po mokrih brkih, zacmakal z ustnicami in izpregovoril:

„Epafrodit, samo tvoja ljubezen je resnična! Bogovi s teboj in s tvojim vinom! Zakaj te je neslo iz Bizanca? Postaral se bom od žalosti, ker ne sre-

čam več — ne tebe, ne tvojega vina. Ali ga sploh še kaj imate?“

„Deset velikih buč, očka!“

„Torej grem z vami in vam pokažem staro pot preko Hema. Sicer bi legel v travo in spal.“

„Ter čakal Tunjuša — —“

Tako mu je rekel vojak, ki je stal pred njim ter držal oklep, da mu ga pripne krog prsi.

„Nak! Oklepa nikdar več na moje kosti! Saj nisem želva. Do krvi so me ožulila ta železna rebra.“

Iztok je velel vojakom, da so pripeli oklep k sedlu. Dva sta pa pomagala Radovanu na konja.

Jutranjica je še trepetala na nebu, ko so begunci hitro jezdili vkreber po stari rimski cesti, ki je vodila v Podonavje in za Črno morje. Zapuščena je bila in zanemarjena. Nalivi in zime so jo razdrle, da so begunci na mnogih krajih morali s konj in si delali steze preko strug in vdrtin. Dostikrat so vojaki opirali konje in jih takorekoč nosili ob brezni. Plemenite živali, ki so poznale samo gladke ceste in ravno planoto, so se tresle po nevarnem potu. Minul je dan, preden so z velikanskim naporom dosegli severno pobočje Hema. Kljub temi je ukazal Iztok, da so šli v dolino. Pot je bila boljša. Vendar niso mogli jezditi. Vodili so konje za povodce. Žal je bilo vsem, da niso izbrali nove, trgovske ceste. Če so šli iz Bizanca preganjavci za njimi po dobri cesti, lahko jih prehitijo in tostran Hema napadejo.

Zato so morali v dolino, da tam poiščejo pripravno zelenico, kjer napasejo konje, prenočé in drugi dan spešno jezdijo dalje.

Dobili so vsedlino, porastlo z visoko travo. Tam so se utaborili, povečerjali in legli, ne da bi zakurili ognja. Iztok je odredil trojno stražo vrh kotline.

Prošla je noč. O preganjavcih ni bilo sledu. Vse naokoli je bilo molčeče in prazno. Hitro so jezdili proti severu in pod noč dosegli uglajeno cesto, po kateri sta nekoč potovala Radovan in Iztok. Naleteli so na majhna sela Tračanov. Poizvedeli so, da ni bilo vojakov iz Bizanca in tako so brezskrbno jezdili dalje.

Polagoma se je znočilo. Konji so bili trudni, da so se spodtikali. Vojaki so pričakovali, kdaj jim veli Iztok, da obstanejo in poiščejo prostora za nočevanje. Toda njih voditelj je jahal nekaj skokov pred njimi in se polglasno pogovarjal z Radovanom.

„Tukaj?“ je vprašal Iztok godca in pokazal na zidine kastela ob cesti na malem gričku.

„Ne še tukaj! Pred Hilbudijem so stanovali tu Sloveni, ki so gojili celo morje lanu. Zato se imenuje ta kotel, ki je v razvalinah, Prendica.“

„Sedaj ni več Slovenov v okolici?“

„Hilbudij je pregnal vse preko Donave, kar je še ostalo živega pred njegovim mečem.“

Iztok je pomolčal in se v srcu rotil bogovom, da privojuje vse nazaj, kar jim je ugrabil Bizantinc.

„Ali je še daleč do kastela Černa, v katerem je posadka?“

„Ne more biti več tako daleč, da bi se v tem času pošteno navečerjal. Skoro bi se morala posvetiti luč iz kastela.“

„Praviš, da si prenočeval v Černi, ko si se vračal v Bizanc?“

„Prenočeval, in še jako dostojno. Gladu in žeje ne trpi ta centurija.“

„Koliko sodiš, da je vojakov? V Bizancu vedo za kastel, tudi ime častnika sem slišal. Sicer se ne briga nihče dosti zanj.“

„Ostanki so to od Hilbudijevega ostroga. Zmes divjih vojniki: Alani, Heruli, Huni, Obri, Finčani, vse vprek. Dolžnost jim je, da varujejo bizantinske trgovce. Toda večkrat je bolj nevarno hoditi z njimi, kakor brez njih.“

„Tolovaji torej?“

„Pol vojaki — pol tolovaji.“

„Koliko jih je? Kako sodiš?“

„Petdeset gotovo, rajši pa več!“

Iztok je zopet obmolnil in pognal konja, ki je s povešeno glavo kratkih korakov komaj še zmagoval utrujenost.

„Luč!“ se nagloma oglasi Radovan.

Iztok dvigne glavo. Preko ravnine se je svetil rdeč žarek.

„Kastel?“

„Da! To je Černa. Sedaj krenimo na levo za hrbet trdnjavi. Ni varno mimo nje!“

Iztok je pridržal konja in počakal vojake. Nekateri so dremali s konji vred.

„Bratje!“ jih je ogovoril Iztok.

Vsi so potegnili za brzde, konji so obkročili poveljnika.

„Vidite luč?“

„Vidimo.“

„Kastel Černa, v njej posadka Bizantincev.“

„Černa?“ je ponovil zategnjeno stari Sloven.

„Ti poznaš trdnjavo, ker si se začudil.“

„Ne poznam trdnjave, pač pa častnika. Rabelj je bil vojakom — zato so ga poslali načelovat razbojnikom.“

„Ali se ognemo kastela? Posadka je močnejša od nas?“

Molk.

„Udarimo,“ zamrmra stari Sloven.

„Mnogo je v njej orožja. Koristilo bi nam. Tudi brez konj niso.“

„Udarimo!“ ponove vsi zaeno.

„Kozli! Morana vas potiplji!“ se je oglasil jezno Radovan, ki je prisluškal izven kroga pogovor.

„Udarimo!“ ponové še enkrat vojaki. Vse roke so segle pod brade in nategovale jermene čelad.

„Le udarite! Zlasajo vas bogovi za predrznost. Jaz bi rad še par let godel po svetu — zato se poslovim.“

Zasedel je konja in izginil s ceste v tiho travo ter utonil brezslušno v noči.

Iztok jim je povedal ukano, da prevarijo posadko. Nato so stisnili konje, kopita so udarila glasno ob cesto in v diru so dospeli pred kastel.

„Plamenice!“ je zaklical Iztok stražarju s poveljniškim glasom. Ves tabor se je oživel. Zagorele so plamenice, posadki so blesteli nasproti pozlačeni šlemi in posrebrnjene prnje. Iztokov zlati orel na prsih je učinkoval kakor čudo. Vsa razorožena posadka je pozdravljala na dvorišču magistra equitum. Častnik se mu je klanjal in prijemal konja kakor pokorni sluga za povodce.

„Razbojniki! Sluge in sinovi Bizanca! Konec je vašega posla! Tu zagospodari Sloven!“

Iztok je zagrmel na posadko slovenski in potegnil meč.

Častnik je hipno spoznal prevaro in kriknil: „Kopja!“ — Segel je prvi in zavihтел pilum na Iztoka. Toda ni še izpustil zamahnjene sulice, ko je zašvistel nad njim meč starega Slovena, in častnik se je zgrudil v krvi. Toda posadke padec načelnika ni zbegal. Le razdivjal jo je. Desetero konj se je zgrudilo pod Sloveni. Vnel se je boj, mož z možem, meč zoper kopje. Težki oklepi so potisnili posadko k zidu. Pokale so prnje, meči so švigali bliskovito po razoglavni posadki — noben Sloven ni bil več na konju — edini Iztok je še sedel v sedlu. Vsakemu beguncu je njegov meč prestrigel pot. Vsa divja groza bizantinskih krivic ga je prevzela in moril je razbesnjen brez usmiljenja. Padlo je mnogo posadke; ali dobra tretjina si je zaslonila hrbte z zidom, odspredaj so pa štrlela kopja — da je bil naval nanje gotov pogin za Slovene. Iztok je opazil, kako si kriče napadenci povelja, da naskočijo Slovene s sulicami. Ni trenutka še ni pomišljal. Odločilni hip za zmago je prišel. V divjem skoku je pognal svojega krasnega žrebca od strani v nastavljena kopja posadke. Petnajst sulic je prebodlo truplo — konjevo, pa tudi petnajst vojakov je bilo razoroženih. Sloveni so udarili — samo nekaj trenutkov — nekaj krikov in groznih zamahljejev — in posadke ni bilo več.

Iztoka so potegnili izpod mrtvega konja. Vstal je, zganil z rokami, zgibnil z nogami. Krvavela mu je desna meča. Toda rana je bila majhna.

„Izborni vojaki so bili!“

To so bile prve besede, ki jih je izpregovoril Iztok.

Nato so razpihali ogenj, ki je v zadnjem navalu ugašal, in pregledali izgube. Padla sta dva Slovena, trije so bili ranjeni — in izgubili so trinajst konj.

„Potegnite trupla v jarek in zasujte! Takih junakov ne smejo žreti orli!“

Ko so vojaki dovršili delo, so zapahnili vrata kastela, razšli se po shrambah in kletih ter pirovali do ranega jutra.

VIII.

Na zidu kastela si je žvižgljal mlad Sloven veselo pesem. Njegove oči so zrle proti jugu, kjer je ginila v pusti ravnini siva cesta. Vsi drugi so trdo spali, opojeni od zmagoslavne radosti in od vina. Zakaj kleti so bile dobro založene.

Naenkrat utihne stražnik na ozidju. V visoki travi proti zapadu je nekaj vzbudilo njegovo pozornost. Prvi solnčni žarki so se že lesketali v mirijadah rosnih biserov po visoki, divji travi. V njej je zapazil vojak nekaj živega. Iztegnilo se je iz trave, utonilo v njej — in se za nekaj časa drugod, bliže kastela — zopet pomolilo kvišku. Vojak je napenjal oči, šel po ozidju na zapadno stran trdnjave in gledal. Siva točka je utonila in izginila. Sloven si je mencial pordele oči in vnovič bistril v ono stran.

„Zmotil sem se,“ je pomislil in se okrenil, da se vrne k stolpiču nad vratmi trdnjave. Komaj pa je došel na prejšnje mesto, se je dvignila siva postava že dokaj blizu kastela in zrla proti taboru. Sloven je stisnil oči in gledal v postavo, ožarjeno od solnca.

„Radovan!“ je vzkliknil skoro glasno.

Vrnil se je zopet na zapadni del zidu, nastavil perišče na usta in zaklical zategnjeno: „Radovaaan!“

Siva postava se je naglo premaknila in spela urno proti kastelu. Kmalu se je približala toliko, da je stražnik natanko razločil dolgo godčevo brado.

„Čemu kolovrati očka peš? Saj je imel konja! — Ampak dobro jo je vedel, da se je ognil boju. Starec ima nos kakor lisjak.“

Še enkrat se je ozrl po cesti na jug. Ker ni zapazil nič sumljivega, je šel po lestvi z ozidja odpahovat vrata Radovanu.

Vojak se ga je skoro prestrašil. Vsa halja je bila raztrgana, na kolenih krvava in opraskan je bil po licih in rokah.

„Pri Šeteku, kaj te je gonil volkodlak? Kje imaš konja, da si lezel po trebuhu [kakor žaba!“

„Naj ti bogovi prizanesó. Jaz ti odpuščam nespodobne besede. Ali ste zmagali? Kje je Iztok?“

„Zmagali. Poglej! Zasuli smo jarek s trupli.“

Radovan se je ozrl na mogilo in vzdihnil: „Morana!“

„Kje je Iztok?“

„Počiva.“

„Počiva! Jaz pa trpim.“

Mrmral je strašno razjarjen in šel skozi vrata iskat Iztoka. Zagledal je ob ognju prazne mehove, zvrnjene vrče, tla polita z vinom.

„Požeruhi!“ je zarenčal in sunil v nogo spečega vojaka, ki se je takoj probudil in skočil kvišku. V veseli vinski omotici je zakričal probujeni vojak naglas: „Hoj — Radovane! Kakšen pa si?“

Vsi Sloveni so se zbudili. Iztok je prišel iz častnikove spalnice. Slabo je spal, ker ga je skelela rana na nogi.

„Požeruhi, vse ste popili! Samogoltniki!“

„Pa smo zaslužili, očka,“ se mu je smejal Iztok.

„Zaslužili? Kakor da bi jaz ne bil zaslužil desetkrat toliko.“

„Ti si bežal, mi smo se bili — kruto bili.“

„Če se ti zdi moj beg sramoten, pa je bil koristen.“

„Koristen? Ker so ti menda volcje konja požrli.“ —

„So ga. Ampak tisti volcje so posebne vrste!“

„Posebne? Kakšne? Da imajo šestero nog?“

Mladi Sloven je pomežiknil sosedu, ko je tako podražil jeznega Radovana.

„Jezik! Bleknil si neumno, da bi zaslužil torbo na usta. Uganil si pa vendarle. Tisti volcje so imeli šestero nog.“

„Oho, oho,“ so planili v smeh vsi naenkrat in silili v Radovana, naj jim pripoveduje o tej volčji večerji.

Godec je nekoliko pomolčal. Jezne obrvi so se mu naježile, z levico si je iztisnil brado, iz katerere so pritekale kaplje potu, ozrl se je divje po vojaki, nato kriknil, kakor bi izbruhnil ves srd in strah iz duše:

„Tunjuš!“

Vojaki so onemeli, Iztok je stopil bliže Radovana in z divjim hrepenenjem v licih ponovil:

„Tunjuš?“

„Da, on! Nikjer miru pred kozlobednikom! Če spim, sanjam o njem, če potujem se mi nastavlja pred noge kakor lačen pes pred gospodarja. Kakor bi vohal s svojim nereščevim nosom preko sedem voda! In vselej naletim nanj, ko sem razorožen.“

„Radovane, ne troši besed! Povej, kje si ga videl, kod tiči. Takoj udarimo za njim.“

MORNARJI Z REŠILNIM ČOLNOM NA VIHARNEM MORJU

„Prepozno! Da ste me slušali snoči, visel bi danes Tunjuš na kolu. In to bi bilo za marsikoga zelo koristno.“

„Očka, ni prepozno! Takoj na konje in za njim!“

Vojaki so si že stiskali jermenje za pasom in goreli poželjenja.

„Prepozno, vam pravim. Vol ima samo eno kožo, to si zapomnite. Samo če bi bili slušali mene, bi bili morda odrli z njega nocoj dve: prva Tunjuš, druga kastel.“

Iztoku se je zresnilo lice. Z naglasom poveljnika, ki mu ni ugovora, je zahteval od starca:

„Ne ubijaj časa! Govori, kar sem vprašal.“

Radovan je odprl usta, da bi pozabavljal Iztoku. Ali ustrašil se je njegovega lica tako, da je pogoltnil zabavljico.

„Tjekaj,“ je pokazal z roko, „proti zatonu sem jahal snoči. Konj se je pasel grede, jaz sem kimal v sedlu in premišljal lepo pesem. Nazadnje sem morda celo zaspal. Ne hvalim se, da rad jaham; če sem pa enkrat v sedlu, potem pa sedim — kakor bi bil eden — to se pravi, oba eno — konj in jaz. Naenkrat zarezgeta moj sirec — odprem oči — pogledam — žolč se mi je razlil v tem hipu po žilah — da sem videl vse zeleno. — Zakaj naravnost v obraz sem pogledal — Tunjušu. Pri ognju je sedel in z njim morda še pet ali šest Hunov. Konji so se pasli pred ognjem — zato je moj zarezgetal. Pograbila me je tolika jeza, da sem planil iz sedla in hotel nad Tunjuša. Ali zopet ni bilo ne noža, ne meča, ne bodala za pasom. To pot pa je bila moja jeza in moj pogum — moja rešitev. Huni so šinili kvišku, zajezdili in se zadržili za mojim konjem, ki se je brzkone splašil Tunjuševega obraza. Tema je bila tolika, da niso razločili, jeli konj prazen ali ni. Šlo je po stepi — tókotake — tókotake — jaz pa po trebuhu v praprot in robidovje. Do zore sem tičal v grmu — napol živ — napol mrtev in Huni se niso vrnili. Morda me še sedaj lové. Toda jaz sem jih ukanil in ukanil jih je konj; zakaj modrost ga je obšla, odkar je nosil mene.“

„Za njimi!“ se je glasilo kratko povelje Iztokovo.

Nihče ni več poslušal godca, ki je godrnjal, jezil se, tožil o žeji in lakoti. Sam si je moral poiskati jedi in pijače.

Minuli sta dve uri.

Iz kastela so prijezdili Sloveni na nizkih tračanskih vrancih. Za njimi je šla dolga vrsta natovorjenih konj. Iztok je dal izprazniti ves tabor. Oprtali so na konje orožje, katerega je bilo velika zaloga: oklepov, čelad, sulic, kopij, mečev, streljč in lokov, prač in svinčenega želoda. Do petdeset konj so obremenili s plenom tako, da so se šibili. Odgnali so seboj tudi nekaj volov, da jim ni bilo treba to-

voriti žita na konje za hrano. Ko je odšel zadnji tovor skozi vrata, je vrgel Iztok ogorek v kup sena in odjezdil. Kmalu se je dvignil gost oblak dima iz kastela — prodrli so plameni, trdnjavica je gorela.

Iztok je odbral dva stara vojaka in tri ranjence, da so tirali zaplenjeno živino. Sodil je, da je čisto varen pred pogonom iz Bizanca. Sam z ostalimi vojaki je pa sklenil, da poišče Tunjuša.

„Radovan, ti ostaneš pri tovorih? Poglej, na volih visijo polni mehovi.“

„Ne rečem, da bi se mi ne prilegla kaplja vina. Ker greš pa nad Tunjuša, grem s teboj. Nočem biti brez deleža ob smrti tega kravjerepnika!“

„Čast, čast!“ so vzklikali vojaki Radovanu.

„Ampak brez orožja si, očka!“

„Ukana je za deset mečev!“

„Torej naprej!“

Iztok je vzpodbodel majhnega konjiča, na cesti se je dvignil prah — tovari so zaostali — — —

Mehka trava je gorela v zahajajočem solncu. Sloveni so prebrodili prostrane stepe na levo in na desno ob cesti. Sledili so hunske konje. Toda sledovi so bili zmešani, križali so se na sever in na jug.

„Ušel je, sentjavec!“ je momljal Radovan poten in truden. Iztok je odposlal po cesti pet vojakov, da so šli tovornikom naproti. Sam pa je iskal prostora za prenočevanje. Gost hrastov gozdič blizu ceste ga je mikal. Krenili so proti njemu. Zdelanim konjem so pustili povodce na vratovih. Nič niso govorili; trud in spanec sta jih zmagovala. Le Radovan je polglasno peval in zibal z glavo. Štiri čutare si je obesil ob sedlo, ko so šli iz kastela. Sedaj so bingljale prazne ob konju — in zato je godec prepeval in pozabljal, da je truden.

„Tukajle,“ izpregovori Iztok. „Trava v senci ni požgana od solnca; lahko se napasejo vsi konji. Drv nam nudi gozd, da si privoščimo vola.“

Vojaki so sneli noge iz stremenov, par jih je že poskočilo na tla.

V tem trenutku pa zahrešči Radovan s tako strašnim glasom, da je vztrepetal mozg po kosteh.

„Udri, Iztok, udri! Tunjuša!“

Izza hrastja je zavel rdeč plašč.

Radovan se je zvrnil kakor meh vina s konja v travo, v Iztokovi roki je blisnil meč, nožnice vojakov so zarožljale.

Tunjušev konj je obstal kakor ukopan. Iztokov se je vzpel in zacepetal. Srečalo se je dvoje strašnih pogledov iz oči dveh junakov.

„Umri!“ je kriknil Iztok in pognal konja proti Hunu. Toda Tunjušev konj je odskočil kakor mačka, zamah je žvižgnil po vzduhu — preden se je okrenil Iztokov zadržljivi konj, je Tunjuš sedel ritenski v sedlu in bežal kričeč:

„Lok, lok, lok!“

Iz gošče so pomolili še štirji konji glave, ki so sami od sebe zdirjali za Tunjušem. Jezdeci so se vsi v diru izprevrgli, napeli loke, in preganjajočim Slovenom v obraz so frčale otrovane strelice. Iztok je naglo uvidel, da je pogon brezuspešen. Nizki in trudni konji ne bi nikdar dosegli Hunov. Slovenci pa lahko rani otrovana strelica — in za najmanjšo prasko neizogibna — smrt. Pridržal je konja in z majhnim škitom na komolcu prestregal strelice, dokler so ga dosegle.

„Ne prenočimo tukaj!“ je velel, ko se je vrnil do gozdiča.

„Tudi tebi je ušel,“ se je oglasil ves plah Radovan.

„Čemu si zakričal moje ime? Sodil bi bil, da smo Bizantinci in brez strahu bi mi bil prišel pod meč. — Naprej vsi, tovorom naproti!“

Celo noč je gnal Iztok po cesti. Dovolil je samo kratek odmor, da so napasli in napojili konje. Vedel je dobro, če je blizu kje Hunov tabor, vrne se Tunjuš z vso konjico — in jih porazi. Zato je hotel priti do Donave brez počitka, dasi so konji poklekali od truda. Če se vrne Hun, bo slišal topot konj, v temni noči bo videl dolgo vrsto na cesti, čul rožljanje natovorjenega orožja — in to ga premoti, da si ne bo upal udariti nanje, ker bo sodil, da je toliko vojakov, kolikor konj.

Ob svitu jutra se je zameglilo pred njimi.

„Donava,“ je zamrmral Radovan.

„Je še most preko vode?“

„Ni ga! Pač pa so široki plavi in par čolnov, s katerimi se prepeljavajo Huni.“

„Torej na plave!“

„Konji poklekujajo!“

„Naprej! Kdor omaga, obleži sredi ceste!“

Padlo je deset konj, preden so prišli do reke. Zajezdili so na plave, zasedli čolne in odrinili z nerodnimi vesli v veletok.

Niso še dosegli brega na levi strani reke, ko so se pojavile v stepi črne, nemirne točke.

„Huni! Huni!“ je šlo od ust do ust.

Slovenci so se naslonili z vso silo v vesla. Gnali so brodove, da so se šibili dolgi drogovi v mišičavih rokah.

Pritisnili so v visoko trsje uprav takrat, ko so Huni obstali na desnem bregu Donave.

Iztok je z mračnim čelom motril Tunjuševo krdelo. Vedel je, da so Huni tako drzni in konji tako izborni, da bi utegnili preplavati reko. In ni ga varala slutnja. Kakih petnajst hunskih jezdecev je zatulilo čudno zategnjen krik konjem v uhlje in v trenutku je oškropila reka z belimi penami konjske boke in zagrnila njihove hrbte.

„Strelice!“ je kriknil Iztok in skočil h konjem, ki so bili oprtani z loki in puščami. Pograbil je največji lok in si vrgel težak tul na hrbet.

„Konje na suho!“ je veleval kratko.

Zapodili so majhne konje kar v vodo, ki so stropotajoč in prhajoč trli bičje ter plezali na breg. Ranjenci z obvezanimi rokami so jih gnali glasno kričeč in udarjajoč z bičem po trudnih živalih v dežel.

V tem se je najdrznejši Hun približal toliko, da je Iztok nameril pušico. Zažvižgnil je zrak, jezdec je zakrilil z rokami in izginil v valovih.

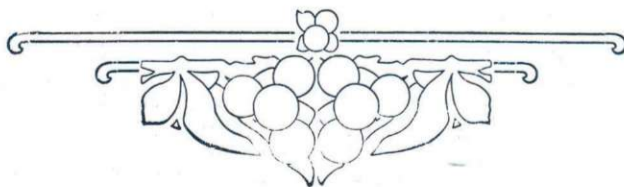
Tedaj je zafrfotal rdeči plašč v žarkih jutranjega solnca. Na bregu stoječi Huni so zakričali, obrnili konje in izginili v travi. Plovci v veletoku so pa okrenili konjske glave in se vrnili na beg.

„Hahaha!“ se je krohotal Radovan, ki je prilezel izza kupa suhega blata, kamor je bil počenil v veliki grozi. „Kaj bežite, pesjani? Pridite, sedaj je ura, da se pomerimo!“

Tretji dan so pa že zborovali v gradišču vsi velmožje, kar jih ni odšlo na bratovsko vojsko in z vzkliki pritrjevali načrtom Iztokovim.

Radovan je pa takisto zboroval — pa ne pri možeh, ampak pri devojkah. Pripovedoval jim je tolike grozote o Bizancu in o potovanju, lagal tako prepričevalno o nedosežnih svojih slavnih činih, da so devoyke mrle strahu in občudovanja. Govoril jim je čudesa o Iztokovi nevesti Ireni in trdil, da tisti dan, ko pripelje vrli Svarunič to božico lepote v gradišče, mrkne čisto gotovo solnce od začudenja, vse devoyke se bodo pa od stida poskrile v najtemnejše kote in sedem dni in sedem noči brez nehanja plakale v blede zavisti.

(Dalje.)

Pomladni žarki.

Zložil Ant. Medved.

Na nebu je solnce
zaplulo mogočno,
nadela je zemlja
obleko poročno,
popevajo ptice,
šepečejo viri —
vse vstaja in raja
v kipečem nemiri.
Kdo zdaj bi umiral,
ko smrt je umrla?
Kdo zdaj bi ne peval
iz polnega grla?

In greje me in boža spet
tvoj topli žar, tvoj mehki cvet,
pomlad, nebes poslanka srečna.
Gradove v prah razsipa čas,
preminja srca in obraz,
v lepoti svoji ti si — večna.
In jaz sem, kakor nekdanj, spet
ves tvoj, od tebe ves prevzet,
in spev po duši mi odmeva
tako sladak, tako močan.
O, ko bi mogel ves na dan,
zvenel do zadnjega bi dneva.

Ali bilke, ali cvete
sleherna poganja gruda.
Božji prst po zemlji piše
sam neviden vidna čuda.

O ta knjiga, polna, živa,
davno vsem zemljanom znana,
vedno vsem očem odprta
in nikoli vsa prebrana!

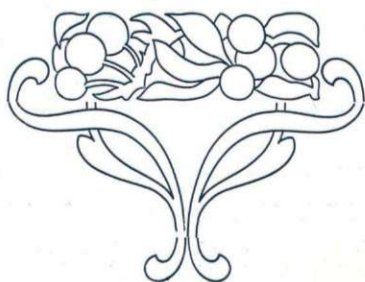
In vendar bolj kot knjige vse,
kar jih človeški duh rodi,
pogled globok v prirode knjigo
srce nam širi in topi.
Zakaj se lep ne vidi cvet

sosedu cvetu, ptiču ptič?
Zakaj priroda mati svoje
lepote ne občuti nič?
A ti zemljan pomladi čar
uživaš v svoje duše dnu.
Lepote čut, lepote žeja
uči te, kaj si in čemu.

O prvi pomladanski cvet,
pozdravljen bodi tisočkrat!
Pogledal komaj si na svet,
in že bi te odtrgal rad.
Nemilo smrt ti pač zadam,
a rešim te viharnih dob.
In kam naj nesem te? Ah kam —
Na materin samotni grob.

Komu poje ptiček
v pomlajenem logu?
Solncu ali drugom,
sebi ali Bogu?
Srečen se ne meni,
če ga kdo posluša.
Lepše kakor včeraj
peti ne poskuša.
Stvarnica mu dala
pesem je gotovo.
Kar zares je lepo,
zdi se zmeraj novo.

Dovolj ljubezni čutim
do tebe, miljena pomlad,
ljubezni, žarke kakor solnce,
in rad bi te proslavil, rad.
Obilo praznih listov
črnila in peres imam
in gibko voljo za pisanje
in za pisanje dobelj hram.
Navdiha prsi tudi
sam pevske boginje ukaz,
ah vse imam — le ti si boren,
čutil odrešenik — izraz!

Kamjenjec in Hotin.

Potopisna črtica. — Spisal L. Lenard.

(Konec.)

Topot so me v Kamjenjcu najbolj zanimala cerkve, ker so bili ravno ruski in tudi katoliški velikonočni prazniki. Tu praznujejo katoličani Velikonoč skupno s pravoslavnimi. Šel sem v prvo, veliko rusko cerkev, ki sem jo zagledal in iz katere je odmevalo glasno petje. Cerkev je bila polna ljudstva, ki je lepo pelo; skoro vsi so držali sveče v rokah in se večkrat pri-

Takoj sva bila prijatelja. Šla sva k nekemu ruskemu uradniku, prijatelju gospoda Rakovskega in si nato šla z njim ogledat mesto.

Začeli smo pri starem gradu, ki je zdaj ječa za zločince. Tukaj zanimive, zgodovinske spomenike popolnoma zanemarjajo, zato je tudi velik del kamjenješkega gradu docela podrt. Poljaki svojih spomenikov ne morejo ohranjovati, ker vlada ne dovoli,

CERKEV SV. TROJICE V KAMJENJCU

FOT. L. LENARD

klanjali do tal. Potem sem obiskal in si površno ogledal še katoliško katedralno cerkev. Nato sem odšel na dom ter šel počivat.

Ko sem vstal — bilo je že pozno — sem se odpravil proti cerkvi. V zakristiji sem se seznanil z župnikom, katerega sem vprašal, kje biva gospod Rakovski, odličen Poljak iz Kamjenjca, kateremu so me priporočili. Župnik mi je odgovoril, da je ravnokar šel iz zakristije na ulico, ter mi ga pokaže še na cesti. Ne bodi nemaren, skočim za njim in ga dohitim. Predstavim se mu in povem, kako in odkod.

ruska vlada sama pa tudi ničesar ne stori zanje. Meni tujcu se je hudo storilo, ko sem videl, kako propadajo stare dragocenosti. Sicer je v Kamjenjcu ruski muzej, predsednik pa je pravoslavni pop, o katerem mi je moj ruski tovariš dejal, da je manj neumen od drugih, vendar pa ničesar ne stori, ker nima ne ljudi, ne denarja na razpolago. Fotografovali smo razvaline in ostanke gradu od raznih strani, ostanke stolpov in vrat. Potem sem pa šel v hotel kosit. Toda tukaj se mi je zgodilo nekaj čisto nepričakovanega; povejo mi namreč čisto suhoparno, da se

pri njih pričenjajo velikonočni prazniki in da je zdaj prepovedano prodajati. Raditega bi bilo najbolje, če grem čez mejo, po Velikinoči se pa vrnem. Nisem obupal. Moj sklep je bil takoj storjen: Kjer sem, ostanem, dokler ne izvršim svojega namena. V hotelu ostanem, dokler me s silo ne vržejo na ulico. Do tega pa najbrže ne bo prišlo, ker imajo gotovo tudi tukaj radi denar. Lakote menda tudi ne umrem, saj imam s seboj še dober del tega, kar mi je kneginja iz Bilčega Zlata dala s seboj na pot. Res, da bo kruh že trd, toda pleče bo užitno. Dalje imam s seboj zanesljivega človeka, kozaka, ki bo znal v skrajnem slučaju od Judov kaj dobiti. Tako sem si mislil in nisem se varal. Iz hotela me sicer niso vrgli, toda brigali se zame tudi nič niso. Na tleh v veži so prečrtali moje ime, kakor da bi bil odpotoval. Ostal je na nji napisan samo še neki

peljemo — on, jaz in naš prijatelj, ruski uradnik v Hotin v Besarabiji, da si ogledamo ondotne turške trdnjave in mesto, kjer se je vršilo med Poljaki, Rusi in Turki že več krvavih bitk. Predlog smo z veseljem sprejeli in dogovorili smo se takoj o vseh podrobnostih. Še pred četrto uro zjutraj smo se drugi dan nato odpravili na pot. Gospod Rakovski je prinesel s seboj žganja in črnega kruha in vtaknil vse pod sedež v vozu. Sedemo v hladnem, temnem jutru na voz, zavijemo se v suknje in kožuhe, voznik sede na kozla, požene in molče se pomikamo po trdi, široki cesti proti Zvanjcu, prvi postaji. Že se je zdanilo, ko pridemo do prvega postajališča — Zvanjec. Kozaku velimo, naj počaka na cesti, mi pa skočimo z vozov. Najprej gremo v cerkev. Bila je odprta, toda prazna. Jaz in gospod Rakovski si ogledujeva cerkev, ki je jako zanimiva, prostorna

BLAGOSLOVLJENJE KAZAŠKE VOJSKE PRED ODHODOM NA VOJSKO PROTI JAPONSKI

general, ki je imel menda zato posebno dovoljenje. Postrežbe nisem imel nobene, toda to mi je bilo vseeno. Sam sem si pomagal s svojim kozakom. Jesti nisem dobil v restavraciji ničesar. V začetku sem si pomagal s svinjsko gnatjo, ki mi jo je podarila kneginja, pozneje sem se pa poslužil staropoljske navade, da se v velikonočnih praznikih hodi od hiše do hiše znancem čestitat in pri tej priliki ti povsod obilo postrežejo z jedjo in velikonočnimi jajci.

Vsak večer sem šel k gospodu Rakovskemu na čaj. Neki večer predlaga moj gospodar, naj se od-

in lepa. Sedaj je katoliška, nekoč je pa bila armenska, ker so tukaj imeli Armenci svoje središče. Zanimiva je v oltarju armenska Mati božja. Najin ruski tovariš je naenkrat izginil. Vprašam gospoda Rakovskega, kam se je izgubil, ta se pa nasmehne in pravi: „Gotovo je pri zvonovih.“ Nato jo uberem na zvonik in res najdem tu na vrhu gospoda Prusevicsa — tako se je imenoval — gori pri zvonovih. V rokah ima polo papirja in slika zvonove. Zvonovi — ti so njegova strast. Za vsak zvon na Podolju ve, kako velik je, koliko star, kako težak,

kakšne napise ima in od mnogih ve celo zgodovino, v katero so vpleteni večkrat Turki, Tatarji in kozaki. Jaz ga pustim naj dovrši svoje delo in gledam med tem skozi lino. Kako krasen razgled je odtod na Zvanjec! V daljavi se vidi v megli Kamnjenec, na drugi pa v bližini, osvetljen od prvih žarkov, Hotin. Nedaleč se vije Dnjester, v njega se izlivata Zbruč in Smotrič. Kamor sega oko, povsod se razprostira široko, krasno Podolje s svojimi daljnimi polji in obširnimi naselbinami, izmed katerih se dvigajo kupole ruskih cerkva.

Ko je moj prijatelj činovnik, ki je bil neobčutljiv za vso prirodno krasoto, dovršil svojo nalogo, smo se odpravili proti župnišču s trdno vero, da nas bodo pogostili z gorkim zajuterkom. V veži nas sreča očevidno jako slabo razpoložena kuharica in nam kratko in suho pove, da župnika ni doma. Hočeš nočeš smo se morali zopet vrniti k našemu vozu, kjer nas je čakal kozak, ki tudi ni bil videti dobre volje — najbrž iz istega vzroka kakor mi. Molče sedemo spet na voz in se peljemo k Dnjestru v smeri proti Hotinu. Med potjo stopimo še enkrat z voza in si ogledamo tabor in nasipe hetmana Kalinovskega. Moj Bog, koliko tisoč rok je moralo tu delati, da je nasulo toliko zemlje! In kako je vse simetrično, natančno premerjeno in preračunjeno! Vidi se, da so možje, ki so se tu bojevali s Turki, Tatarji in kozaki, bili tudi dobri teoretiki v strategiji. Vkljub vsem napakam poljske šlahte se mora priznati, da je izvršila za kulturo in za Slovanstvo veliko delo, ker je obvarovala te krasne kraje, da se niso izpremenili v stepe in puščave ali pa da niso pod polumesecem propadli, kakor Makedonija in Mala Azija. Blizu Dnjestra je nekaj ruskih koč. Ko pridemo do Dnjestra, najamemo brod, na katerem se s kočijo prepeljemo na drugo stran. Onstran Dnjestra so se že dvigale pred nami mogočne razvaline hotinskega gradu.

6. Hotin.

Hotin leži nasproti Zvanjcu na drugi strani Dnjestra, v besarabski guberniji. Po turško se imenuje Hutin, po poljsko Hočim, Malorusi ga pa imenujejo Hotin. Razteza se po dveh strmih višinah nad Dnjestrom ter sestoji iz glavnega mesta in iz predmestij: Magala kacapska, Magala ruska, Slobodka vojaštva, Rumni in Jar kamneni. Hotin je jako staro mesto, baje ga je ustanovil v prvem stoletju po Kristusu Hotizon, kralj Dakov. V srednjem veku je bil last Genuežanov, ki so sezidali takozvani „genueški stolp“ na strmi višini nad Dnjestrovim bregom. Ko je genueška oblast nad Črnim morjem propadla, so se Hotina polastili Moldavci. Odslej

je večkrat menjal gospodarje in bil sedaj turški, sedaj moldavski, nekaj časa tudi poljski. Kot nepremagljiva trdnjava na skrajni severni meji turške države, je bil za Turke velikanskega pomena. Turki so ga s pomočjo francoskih inženirjev močno utrdili l. 1718. Vzlic temu so se Rusi Hotina v osemnajstem stoletju trikrat polastili, namreč l. 1739., l. 1769. in leta 1788., toda vsakokrat so ga po sklenjenem miru Turkom vrnili. Trajno je postal Hotin ruska last šele po miru v Bukarešti.

Za Poljake je Hotin slavni kraj, ker so tu Poljaki dvakrat premagali turško vojsko. Ozrmo se nekoliko nazaj na tiste pretekle dni poljske slave, na l. 1673.!

L. 1673. je sklenil turški sultan Mohamed IV. razširiti meje svoje države do bregov Baltiškega morja in zasesti Poljsko. Narodni zbor, ki se je zbral v Varšavi, je sklenil postaviti proti sultanu 31.000 mož, 15.000 konjenikov in 16.000 pehote, Litvinci naj bi pa zbrali 12.000 mož. Toda preteklo je celo poletje, v poljski tabor pa ni bilo od nikoder nobenega moža. K sreči se je tudi sultan zakesnil. Šele na jesen so se pričeli zbirati Poljaki v Lvovu. Ker se je sultan bal za Kamnjenec, katerega se je leto poprej polastil, je zapovedal silistrijskemu paši Husejnu, naj gre s 16.000 možmi proti Kamnjenju, sam pa je s svojo vojsko ostal čez zimo v Babadagu in sklenil šele spomladi odkorakati proti Poljski. Medtem so se Poljaki zbrali v Lvovu, poveljništvo pa je izročil kralj Mihael Janu Sobieskiemu. Ker so Litvinci, bili tudi že na poti, je Sobieski hitel proti Hotinu, kjer je bila nastanjena turška posadka. 9. novembra so se prikazali Poljaki in Litvinci pod Hotinom. Turkov je bilo okrog 30.000 mož, Poljakov in Litvincov pa je bilo nekaj manj, ker se jih je na poti mnogo razpršilo. Prve dni se niso vršili redni boji; prava bitka se je vnela šele 11. novembra. Tega dne je hetman Sobieski opazil, da je bilo na hotinskih obkopi malo janičarjev; uganil je takoj, da so se vsled hudega mraza gredli v mestu, na okopih pa pustili le malo posadko, ker niso pričakovali poljskega napada. Sobieski je takoj zajahal konja, dal svojim častnikom posebna navodila, zbral svoje dragonce ter s sabljo v roki z dragonci in pehoto naskočil turške okope. Vnela se je krvava bitka, v kateri so se odlikovali posebno vojvode Jablonovski, Belski in Braclavski. Poljaki so gnali Turke pred seboj in neusmiljeno udrihali po njih. Turki so bili skoraj od vseh strani obkoljeni in ko niso videli pred seboj nobene rešitve več, so se v divjem obupu vrgli na četo Sobieskega in bi jo bili gotovo do cela potolkli, ako bi jim ne bila prišla za hrbet poljska konjenica. Turki so bežali proti mostu, toda litvanski hetman Radzivil se jim je s svojimi vojaki

postavil nasproti, tako da jim je bil beg onemogočen. V boju je padlo 8000 janičarjev in 2000 Poljakov. Ob eni popoldne se je bitka končala in nato se je v šotoru Husejna pela maša in zapel „Te Deum.“ Drugi dan je grad Hotin izobesil belo zastavo in se vdal.

Ta zmaga Poljakom ni prav nič koristila. Edini uspeh je bil ta, da je postal hetman Sobieski poljski kralj, drugo pa je ostalo vse pri starem.

Vrnimo se k sedanjemu Hotinu!

Mesto je pod rusko vlado zelo propadlo; o davnih krasnih vrtovih, lepih turških poslopijih in tlakanih cestah ni nobenega sledu več. Vedno več Judov se je tu nabralo in vtisnilo mestu čisto judovski značaj. Nekatere ulice so široke, da sem od ene strani komaj videl do druge, toda blatne, da bi se človek ob deževnem času v blato lahko pogreznil. Toda to ni bilo samo navadno blato, ampak vsa gnjusoba iz judovskih hiš, ki leži na cestah nakopičena in ki jo nikoli nihče ne pospravi. Druge ulice so spet tako ozke, da se komaj ogneš enemu samemu človeku.

Dandanes šteje mesto nad 2000 večinoma lesenih hiš in nad 20.000 prebivavcev, ima pet ruskih pravoslavnih cerkev, med njimi štiri zidane, eno zidano

armensko cerkev, dve lesene katoliške in nekaj judovskih sinagog in božnic. Dalje je tu okrajna moška in dvorazredna ženska šola in nekaj cerkvenih in judovskih šol, poštna in telegrafična postaja, nekaj malih tovarn in žganjarn. To je vse, kar se dá povedati o zanimivostih v Hotinu. Lega Hotinova v najrodovitnejšem delu rodovitne Besarabije z vodno potjo po Dnjestru k Odesi in Črnemu morju in v bližini avstrijske in rumunske meje, bi bila jako ugodna za kupčijsko središče z Avstrijo, Rumunijo in Črnim morjem. Toda vzlic tako ugodni legi in rodovitni zemlji propada to mesto rapidno. V Hotinu je katoliška fara, ki obsega ves hotinski okraj in šteje nad 2000 duš. Katoličanov je v okraju nad 10/0, pravoslavnih 90/0, drugi so pa Judje in razkolniki. Prebivalstvo okoli Hotina je večinoma malorusko in rumunsko, Poljakov je jako malo.

V zadnjih letih je bil v Hotinu morda najbolj zanimiv prizor odhod kazakov na vojsko na Daljni Vzhod proti Japoncem. Blagoslavljali so jih popi, vojaki so pa odšli, eni sanjajoči o zmagi, drugi pa nejevoljni in mrki. — V Hotinu se s svojimi prijatelji nisem dolgo mudil, vrnili smo se kmalu v Kamjenc; jaz pa sem se kmalu nató zopet vrnil na avstrijsko Poljsko.

Ptička-ljubav.

Zložil Zvonimir.

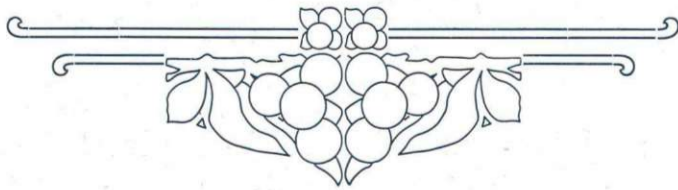
V zlatem morju se koplje
daljni zaton,
rosa lega na polje,
lega preko dobrav,
nad dobravami vlažnimi
plôve ptička-ljubav . . .

Kam, ljubav, boš krenila
v tihi večer?
Glej vsa pusta dežela
zrè ti hladno v oči,
cilji v daljah ugašajo, —
ceste ni, steze ni;

čilim črni ovija
nizke vasi
in mogočne gradôve:
slednji utihnil je hram —
ah, izmučena potnica,
kam boš krenila . . . kam? . . .

— V srce nežno in dobro
moja gre pot:
solzni biseri tiho
na trepalkah visé
pa ponižno mi svetijo
vhod v drhteče srcé — —

Plôve, plôve skozi mrakove
radostno pot
v srce dobro in nežno
trudna ptička-ljubav; —
fantje pesem prepevajo,
radost spè iz daljav.

Zadnji svojega rodu.

Humoreska. — Spisal Janko Mlakar.

Kuharjev Janez in njegova bajta sta si zelo podobna. Oba sta stara in slaba. Ako naj vam opišem Janeza, sem jako v zadregi: ne vem, kje bi začel, pri glavi ali pri nogah, kajti oboje je jako neznatno. No, Kuharjevega Janeza glava je podobna obilni repi. Najimennitnejše na njej je nos. Ta je tako velik, da še njegov lastnik ne ve prav natanko, jeli nos nasajen na obraz, ali obraz na nos. Imeniten je tudi vivček v brez zobih čeljustih. Prišteva se namreč prav lahko „glavnim“ delom, ker ga Janez skoraj nikdar ne dá iz ust. Pravijo, da se še celo v cerkvi ne loči od njega. Zgodilo se je že, da se je šele pri zadnjem evangeliju spomnil, da ga ima v ustih, ko se je pokrižal. In vendar Janez ni — kadivec. Njegov vivček je vedno mrzel, drži ga le iz navade v ustih. Če ga vprašate, čemu ima pipo, dasi ne kadi, se vam moško odreže: „Glavna stvar je, da vlečem. Neki učen gospod mi je pa rekel, da je veliko bolje, če vlečem skozi vivček vase zrak kakor pa tobakov dim. In ceneje je tudi.“ — Janezova glava čepi na dolgem suhem vratu, ki prehaja polagoma v droben životek. Za pleča pa ni prav gotovo, da bi jih imel. Vsaj videti jih ni nikjer. Na život so natakne roke, ki so pa tako dolge, da so Janezu vedno napoti. Zato jih drži navadno v žepu. Vse je pa nasajeno na dveh suhih nogah.

Znano je, da imajo imenitne plemenite rodovine svoj rodbinski lišp, zlato, srebro in demante. Te dragocenosti ostanejo vedno pri hiši, ker jih podeduje samo glava družine.

Tudi pri Kuharju imajo neko dragocenost, ki jo podeduje en Kuhar za drugim, namreč — škornje. Janez vsakemu pove, kdor hoče vedeti, da je svoje škornje že podedoval njegovega starega očeta stari oče od svojega starega očeta, ki jih je pa tudi dobil po svojem starem očetu. Sicer je kupil eden teh očetov nove golenice k starim škornjem, drug nove urbase, tretji nov vrhnji del, in tudi Janezov oče jih je dal večkrat na novo podplatiti; vendar so naposled škornji še vedno isti.

To rodbinsko obuvalo je pa za Janeza precej preveliko. Narejeno je bilo namreč za Kuharje, ki so imeli nekoliko jačje noge. Janezove so pa slabotne, zato imajo tudi škornji večinoma počitnice. Natakne jih samo ob posebno imenitnih prilikah, in to le, ako je lepo vreme. Kajti v blatu in snegu

ne more nikamor z njimi, ker mu pri vsaki stopinji uhajajo noge iz njih. Kadar je pa praznik in lepa pot, vidite lahko Janeza jadrati v cerkev v rodbinskih škornjih. Zdi se vam, kakor bi dva škornja kar sama od sebe šla po cesti in nosila tisto, kar molí iz njih . . .

Pripovedujejo tudi, da je bil Janez v veliki zadregi, ko je prvokrat obuval škornje. Vtaknil je namreč obe nogi v en škorenj ter se potem silno čudil, ko ni imel ničesar dejati v drugega. En čas je tipal po sebi in iskal zastonj druge noge. Šele ko se je hotel prestopiti in je pri tem poskusu padel, je zapazil, da tiči z obema nogama v enem škornju. Od tistega časa pa škornjev več ne natika, marveč rajši stopa vanje, da se tako ne zmoti.

Sedaj naj pa opišem še Janezovo bajto. Kuharjevina je gotovo ena najstarejših hiš pri Sv. Križu nad Jesenicami. Starost se ji pa tudi pozna na vseh koncih in krajih. Naslonjena je na strmo reber; ako bi te ne bilo, bi se bila hiša že davno sesedla. Stene visé na vse strani, kakor bi preudarjale, kam bi bilo zložneje pasti. Vendar ima Kuharjeva bajta nekaj, kar pogreša najlepša palača v mestu, namreč krasen razgled na divno Triglavsko pogorje in zelene vrhove Karavank. Marsikak goliški romar je že občudoval od Kuharjeve bajte slikovito okolico in blagroval Janeza, ker ima vedno pri rokah tako lep razgled.

Kuharjevina je pa še drugače znamenita. Kajti sama na sebi tako borna bajtica ima celo svojo zgodovino, ki nam jasno priča o njeni častitljivi starosti.

Kuharji so se namreč priselili k Sv. Križu, ko so hodili še Turki plenit na Slovensko. Prvi gospodar, tisti ki je postavil hišo, je prišel s Turškega. Rovtarji so se čudili njegovi čudni noši, še bolj pa temu, da je plačal kupljeni svet s samimi cekini. Ker so bili gorjanci radovedni, mož pa zgovoren, se jim je kmalu razodel.

Tako so zvedeli, da je novi Rovtar doma tam nekje pri Skaručini. Turki so ga vjeli in odpeljali v sužnjost. Moral je z njimi noter do Carigrada. Tu ga je kupil bogat turški trgovec. Ker je bil Primož — tako mu je bilo ime — jako pripraven in snažen, ga je določil Turčin za pomagača v kuhinji.

Prigodilo se je pa, da se je gospodarjev edini sin oženil. Naredili so seveda pri tej priliki veli-

kansko gostijo. Trgovec je ukazal kuharju, da mora pripraviti najizbranejša jedila in naposled še eno jed, kakršne še nihče ni jedel na Turškem. Dal mu je tudi blagohoten svet, naj le pripravi kožo za batine, ako se mu stvar ne posreči.

Kuhar Jusuf je od tistega časa hodil okrog s povešeno glavo ter silno premišljeval. Hotelo mu pa ni prav nič posebnega priti na misli. V svoji veliki stiski je pozabil celo bunkati druge sužnje.

Ko pa Primož zve, kaj teži Jusufa, se mu takoj ponudi, da ga reši iz zadrege. Obljubi mu, da skuha jed, kakršne še nihče ni kuhal in jedel na Turškem.

Ta ponudba se je zdela Jusufu kakor rešilna veja vtopljenju. Takoj izžene vso služinčad iz kuhinje in prosi Primoža, naj mu skuha „rešilno“ jed. Primož se začne ročno sukati krog ognjišča in — turščni žganci so bili kmalu gotovi. Zalije jih lepo z mlekom in postavi pred Jusufa. Bil je popolnoma prepričan, da mu bodo dišali, kajti doma je bil na glasu, da ne zna nihče daleč naokoli tako okusno skuhati žgancev kakor on.

Jusuf je parkrat zajel, pocmokal in vzkliknil:

„Alah kerim! Same huriske v rajnu ne dobé kaj takega med zobe. Gjaur, tvoja sreča je narejena! Ako sultan pokusi to jed, naredi te za pašo s petimi konjskimi repi.“

Prišel je veliki dan ženitovanja. Jusuf ga je pričakal brez vse skrbi, kajti žganci so morali storiti svojo dolžnost. In storili so jo tudi zares. Svatje so se kar oblizovali in niso mogli prehvaliti nove jedi.

Ko pa trgovec zve, da je Primož tak kuharski umetnik, ga oprostí vseh nizkih del ter ga določi samo za kuho žgancev. Godilo se mu je sedaj prav dobro. Toda doletela ga je še večja sreča.

Mnogi odlični Turki so namreč zvedeli za krščanskega umetnika in njegove žgance ter večkrat prosili trgovca, naj ga jim posodi za to ali ono svečanost, ki so jo hoteli proslaviti z žganci. Toda ta je čuval Primoža kakor punčico svojega očesa in ga ni hotel nikomur odstopiti. Imenitnim gostom je sicer vedno rad postregel z žganci, toda kuharja samega ni pustil nikamor.

Zato se je neki paša z desetimi konjskimi repi nad njim maščeval s tem, da je očvekal sultanu o Primožu in njegovih žgancih.

Tako pride nekega lepega dne k trgovcu sel iz padišahove palače in mu odda veliko pismo. S spoštovanja polnim strahom odtrga trgovec pečat in prebere pismo. Njegova vsebina ga je napolnila z veliko žalostjo, katere pa očitno niti pokazati ni smel. Sultan mu je namreč v pismu razodel, da je našel veliko milost pred njegovim obličjem: sultan se tako poniža, da vzame od njega v dar sužnja, ki zna kuhati „krščansko jed“, katera ni v koranu prepovedana.

Primož je tako prišel k sultanu Solimanu za kuharja. Tu so ga imeli posebno vezirji in paše v veliki časti. Soliman se je namreč vselej tako najedel žgancev, da ni bil dotični dan za nobeno rabo. Niti s smrtnimi obsodbami se mu ni ljubilo kratkočasiti. Samo ležal je in dremal. Zato so velikašem in sultanovim telesnim slugam precej trdneje stale glave na vratovih, kadar so bili žganci na padišahovi mizi. Primožu so pa od vseh strani kar leteli darovi v zlatu in srebru, da je dobro kuhal „krščansko jed“.

Toda tudi ves krščanski svet je imel dobiček od Primoževih žgancev. Sultan je bil namreč tako vanje zaverovan, da ni utegnil misliti na vojsko in je vsled tega puščal kristjane v miru. In to bi trajalo gotovo ves čas njegovega vladanja, ako ne bi bilo Primoža zgrabilo domotožje.

Akoravno je postal silno bogat ter dobil od Solimana naslov „effendi“ in prerokovanih pet konjskih repov, se mu je vendar naposled začelo tožiti po domačih gorah in ljudeh.

Nekega dne še skuha sultanu mernik žgancev, potem jo pa potegne iz Carigrada. Šlo je še precej lahko, ker zlato navadno odpre vsaka vrata, tega pa Primožu ni manjkalo. Posrečilo se mu je, da je prišel na neko beneško ladjo, s katero je varno prijadral v Benetke. Med potjo je pa tudi kapitana in mornarje seznanil z žganci. Bilo mu je skoraj žal, da je to storil, ker jih je moral potem tako dolgo kuhati, dokler ni zmanjkalo turščine moke. Ko se je nekoč poskušal upreti, češ da je plačal vožnjo in da jim ne bo služil za kuharja, so mu zažugali, da ga vržejo v morje. V Benetkah so pa potem mornarji raztrosili njegovo slavo po celem mestu. Naposled je moral Primož celo v doževo palačo žgance kuhat. Izpustili so ga šele domov, ko je naučil svoje umetnosti prvega doževega kuharja.

Ta je bil pa zelo pozabljiv. Ko je bil enkrat teden dni bolan, je pozabil med tem časom kako se žganci mešajo. In tako se je zgodilo, da je skuhal namesto žgancev — polento. Zato še dandanes kuhajo na Laškem polento namesto žgancev. V Benetkah imajo pa še pod steklenim zvoncem na zlatem krožniku shranjenih nekoliko pristnih žgancev, ki jih je pustil Primož za vzorec svojemu učencu. Ta zgodovinska redkost je znana pod imenom „il pane di Carniola“.

Primož se je odpeljal iz Benetk v Trst in od tod na Kranjsko. Napotil se pa ni v domačo vas, ampak k Sv. Križu, ker je upal, da tako visoko ne pridejo Turki iskat ubeglega kuharja.

Posledice Primoževega bega so pa čutili celi krščanski narodi. Soliman je namreč kmalu potem zbral veliko vojsko in udaril z njo proti severu za nezvestim kuharjem. Prisegel je pri svoji bradi, da

preobrne ves krščanski svet, dokler ne najde gjaura, ki mu je ušel s svojo umetnostjo. Toda žgancev lačni revež ni prišel daleč. Kajti umrl je pred Sigetom. Zgodovinarji sicer pripovedujejo, da mu je smrt povzročila jeza nad trdovratnostjo Zrinskega, ki ni hotel prodati trdnjave. Toda ta vest ni popolnoma zanesljiva. Verjetnejše je, da je umrl za lakotjo. Vbil si je namreč v glavo, da mora na vsak način jesti žgance. Drugih jedi niti pokusiti ni hotel. Kuharji so mu sicer poskusili skuhati žgance, toda niso jih tako pogodili kakor ubegli „effendi-kuhar“. Zato jih je ukazal Soliman vse pobesiti. Jeza in lakota sta ga naposled spravili na drugi svet.

Pred smrtjo je pa še naročil velikemu vezirju, naj takoj pošlje Primoža za njim, kakor hitro ga dobi, ker mu brez žgancev niti v raju ne bo obstati. Ker se je pa Primož znal dobro skriti, ga veliki vezir ni našel in ga zato tudi ni poslal Solimanu v Mahomedov raj. —

Ko so Rovtarji slišali to čudovito zgodbo iz Primoževih ust, so se mu še bolj čudili in ga začeli visoko spoštovati. Dali so mu ime „fentan kuhar“, ker niso znali izgovarjati besede „effendi“. Tekom stoletij se je pa „fentan“ izgubil in ostal je še samo „Kuhar“.

Znamenito zgodovino Kuharjev je dal stari oče Janezovega očeta natanko popisati za trideset grošev. Žalibog, da je ta, za domačo zgodovino tako imenitna listina zgorela začetkom prejšnjega stoletja. Takrat je namreč pogorela cela Kuharjevina. Ostal je samo prag, ki je kamenit. Pogoreli Kuhar je postavil novo bajto na istem mestu. Ker je porabil nekaj stare železnine in kameniti prag prejšne hiše, trdi Janez trdovratno, da je njegova bajta še vedno ista, ki jo je bil postavil prvi Kuhar.

Iz spoštovanja do svojega slavnega pradedaja je bila pri Kuharju tudi navada, da je dobil vsak prvo-rojenec ime Primoža. Edino izjemo dela sedanji Kuhar. Kriva je bila tega njegova mati, ki je na vsak način zahtevala, naj se imenuje Janez.

Sploh je bila pa ta ženska velika nesreča za Kuharjev rod. Janezov oče, Primož XII. ali kateri je že bil, se je kesal celo svoje življenje, da se je šel ženit k Želetovim in vzel slabotno Katro. Zakaj prepričan je bil, da je edino le ona kriva, da je Janez zaostal v rasti, vkljub temu, da so bili vsi Kuharji velike in močne postave. Komaj je namreč mali potomec slavnih Kuharjev prijokal na svet, je že mati odbežala z njega ter pustila otroka in moža sama.

Rastel je potem Janez na Kuharjevini, kakor je sam hotel. Kakor hitro je bil dovolj velik, mu je Primož skuhal zjutraj žgancev za cel dan potem ga pa prepustil samemu sebi. Zgodilo se je pa večkrat, da je skrbni oče celo na to malenkost pozabil.

Takrat je moral biti mali Janez kar ob svojem. Edina njegova prijateljica je bila mati zemlja, katero je zato pogosto pritiskal na svoje srce. Tako je preživel otroška leta večinoma na tleh in je zato tudi ostal bolj v tleh.

Usmiljeni ljudje, ki znajo vedno tako lepo svetovati, so sicer nagovarjali Primoža, naj se vdrugo oženi, da dobi otrok zopet mater, on sam pa gospodinjo. Toda niso ga pregovorili.

Tako sta mladi in stari Kuhar, Janez in Primož, živela sama, gospodarila in gospodinjala. Ko se je pa Janez približal tridesetemu letu, se je začel nekoliko bolj zanimati za to čudno prikazen, da so po drugih hišah ženske, ki kuhajo in perejo. Vprašal je zato očeta, kako bi se dobila taka stvar k hiši.

„Oženi se,“ svetuje mu ta, „bo pa ženska pri hiši.“

Ta svet je bil Janezu všeč in takoj drugi dan se je šel ženit. Skrbel ga ta posel ni prav nič. Saj je videl že nekaj porok v cerkvi in med njimi celo take, pri katerih je nevesta jokala.

Polagoma si je ogledal dekleta cele vasi. Med vsemi se mu je najbolj dopadla Želetova Lenka. Bila je precej pegasta in gledala je tudi navskriž, kar mu je bilo povsem všeč.

„Dobra gospodinja mora videti na vse strani,“ je razlagal tiste srečne čase vsakomur, kdor ga je hotel poslušati ter na ta način opravičeval svoje nagnjenje.

Lenka je bila namreč le rejenka v Želetovi hiši. Ko je bila stara par mesecev, je prišla z njo mati k Sv. Križu in prosila pri Želetovih prenočišča. Ponoči jo je pa lepo pobrala nazaj v dolino in pustila otroka prijaznim gostovalcem. Lenka ni videla nikdar več svoje matere in je tako ostala pri Želetovih.

Kuharjev Janez je imel torej to nesrečo, da so mu obvisle oči na njej, in čakal je le ugodne prilike, da jo praša. In ta se mu je ponudila kmalu.

Nekega večera je klepal koso pred hišo. Tu pride mimo Lenka s škaфом vode na glavi.

„Dober večer,“ jo pozdravi Janez.

„Bog daj,“ mu odzdravi Lenka.

„Kaj pa neseš v škafo?“

„Kaj neki? Vodo!“

„Aha, vodo. I seveda, vodo! Tako no, tako! Toda kaj sem te že hotel barati? Aha, že vem. Bi me li ti hotela, če bi te jaz hotel?“

„Iz tega pa že ne bo nič, Janez. Počakaj par let! Ako medtem ne dobim družega, vzamem morda nazadnje tebe.“

„No, saj nič ne silim; pa počakam teh par let.“

Tako je bilo to „vprašanje“ rešeno za oba dela ugodno. — Ko sta pa Kuharja zvečer ležala za pečjo, pravi oče sinu:

„Kaj sem ti že hotel reči? Nikar se ne meni z Želetovo! Ako jo vzameš, naredi ti tako, kakor jo je ranjka Katra, tvoja mati, meni. Umrla ti bo iz same nagajivosti. Ubogaj me in ne glej več za njo. Ti ljudje so bili še vedno prava nesreča za našo hišo.“

Janez je bil poslušen sin svojega očeta in je rad pustil Lenko v miru, ker ga ona ni marala. Kuharjevina je ostala torej še nadalje brez ženske.

Zgodilo se je pa čez več let, da je Janez srečal Abrahama. Ista nesreča se je kmalu potem pripetila tudi Lenki, ki je pa seveda to srečanje odločno tajila. Bila je namreč še vedno samica. Da bi pa ne bilo treba predolgo skrivati žalostne resnice, sklone Janezovo poskušnjo končati. Razodene mu nekega dne, da ga vzame, če on tudi še mara zánjo. Janez bi rekel, da — toda oče Primož je dejal, da ne. Branil se je na vse kriplje neveste iz Želetove hiše.

„Janez,“ je učil sina izza peči, „z Želetovo se nikar ne ženi. Povem ti, da je ne pustim v hišo, dokler živim. Po moji smrti pa storiš lahko, kakor hočeš. Toda če boš jemal Želetovo, se boš kesal, kakor sem se jaz, da sem vzel tvojo mater.“

Posledica tega odpora je bila, da je Lenka prav odkritosrčno iz dna srca želela staremu Kuharju — smrt. Možu je pa delala s tem veliko krivico. Kajti Primož ni storil nikomur nič žalega, da je pa imel mržnjo do Želetove hiše, je bila kriva Katra, ki se je iz gole porednosti prezgodaj preselila na oni svet. Sicer je pa tudi Lenki privoščil, da bi se omožila, samo da z njegovim Janezom ne.

Sploh je sovražil Primož le eno stvar na svetu namreč — železnico. Nikdar se ni peljal po nji in svaril je tudi Janeza pred to pregrešno vožnjo.

„Janez, veruj mi,“ je zatrjeval večkrat, „te vozove goni sam peklenšček; ljudje se pa vozijo v njih v pekel na ples.“

Kuharja sta se prav lahko ogibala te peklenške vožnje, ker sta tičala skoraj vedno doma. Enkrat na leto na sv. Višarje ali na Brezje in parkrat v Kranjsko goro, pa je bilo konec njunih potov. To sta pa opravila peš brez vsakega posebnega truda.

Ko je Primož naložil osmi križ na hrbet se mu je zdela ta butara malo pretežka, zato je nekega dne legel v posteljo s trdnim sklepom, da več ne vstane. Janez je sicer hotel iti po zdravnika, toda oče ni pustil.

„Čemu boš hodil po zdravnika,“ je rekel; „po gospoda pojdi, pa bo opravljeno.“

In res je bilo opravljeno; Primož se je nekega lepega jutra prav mirno preselil v večnost. Tik pred smrtjo je pa še enkrat dejal sinu:

„Janez, to ti povem še enkrat, da z žel . . .“ Tu mu je zmanjkalo besede; parkrat je še zasopel, in bilo je po njem.

Za Janeza je pa bilo jako nerodno, ker ni vedel kaj mu je hotel oče še nazadnje pravzaprav naročiti. Toliko je mislil, da ga je svaril ali pred Želetovo, ali pa pred železnico. Bog zna, katero je imel na umu.

Nekaj časa je Janez sameval v zapuščeni bajti in razvozljal to uganko. Po dolgem premišljevanju je pa prišel do zaključka, da ga je hotel oče pred smrtjo gotovo le posvariti pred železnico. Ta misel se mu je tembolj zdela prava, čimbolj se mu je ponujala Lenka, ki se je menda zaklela, da ne ostane več samica.

Tako je prišlo, da je bila par mesecev po Primoževi smrti svatba pri Kuharju. Po dolgih letih je prišla zopet gospodinja k hiši. Pretekli so komaj prvi tedni, in Janez je že moral izročiti Lenki tudi gospodarstvo. Sčasoma je spoznal, da je bilo prijetnejše samevati v hiši, kakor pa hlapčevati ženski, ki lahko vsako oko posebej obrača. Čudno ni, da je prišel popolnoma do prepričanja, da ga je oče pred smrtjo gotovo svaril le pred Želetovo, ne pa pred železnico — — —

Bilo je pa kmalu potem, ko so otvorili železnico v Bohinj. Vračal sem se z Golice in krenil h Kuharju na kratek pomenek. Janez je sedel na klopi pod orohom in srdito vlekel zrak skozi vivček, kar je vselej delal, kadar je premišljeval. Seveda se je to zgodilo samo parkrat v letu, namreč da je premišljeval.

„Dober večer, Janez,“ ogovorim in prisedem.

„Bog daj,“ mi odvrne, vzame vivček iz ust in pljune v stran prav brez vse potrebe.

„Kako se imate?“

„Bo že, bo že! Lahko bi bilo boljše, lahko pa tudi slabše. Bili ste na Golici, kajne?“

„Bil in imel sem lep razgled; samo zelo toplo je bilo.“

„Toplo pa toplo! Hm, jaz imam tudi neko pot. Moral bi stopiti tja v Bistrico. Sedaj pa ravno prevdarjam, bi se li potegnili z železnico, ali bi stopil rajši peš.“

„Kaj se ne bojite več železnice? Ali vam niso oče še na smrtni postelji naročili, da se je ogibajte?“

„Oh ne; svarili so me le pred Želetovo. Poprej sem res mislil, da so oče hoteli reči: Z železnico se nikar ne vozi; odkar sem se pa oženil sem spoznal, da so le hoteli reči: Z Želetovo se nikar ne ženi. Zato se pa mislim vendarle enkrat potegniti s tem čudnim vozom, naj je tudi to moja smrt. Bom vsaj rešen svoje stare.“

Kmalu po tem pogovoru se je Janez res odpravil po železnici v Bohinj. Oblekel se je praznično, stopil v rodbinske škornje, naročil Lenki, naj mu naredi lep pogreb, „če pride mrtev nazaj“, in odšel.

Bil je že na cesti, ko se obrne še enkrat nazaj in zavpije nad ženo:

„Slišiš, Lenka, če ne pridem več živ nazaj, vzemi Žabarjevega Joža!“

„Zakaj pa ravno tega? Saj sta si vendar v jezi,“ se oglasi Lenka.

„Zato pa,“ odvrne mirno Janez in se odguglje proti dolini.

Ko pride na Jesenice, krevsa dolgo časa po kolodvoru semtertja. Ker se ni še nikdar vozil po železnici, ni vedel, kaj naj stori. Dolgo časa se zastonj ozira po kakem znancu, ki bi ga poučil, kako in kaj. Tu zagleda nekega železniškega uradnika.

„Aha, to je gotovo cesarski človek, ker ima pozlačeno kučmo,“ si misli, „ta mi bo vedel najbolje povedati. Gotovo je eden izmed višjih pri železnici.“

„Slišite, gospod,“ ga ogovori, „potegnil bi se rad tja v Bohinj.“

„Kar potegnite se, jaz nimam nič zoper to,“ mu odvrne ta prijazno.

„Z vami bi se rad potegnil.“

„A tako, vi bi se radi peljali z železnico? Pojdite kar tja k blagajni in kupite si vozni listek.“

Janez gre tja, kamor mu je pokazal uradnik in se začne basati — skozi okno v blagajniško sobo. Blagajnik je kar osupnil, ko je zagledal ta nenavadni obisk. Preden je mogel zavriniti nepovabljenega gosta, se je že prikazal za glavo vrat in takoj nato tudi roke in život.

„Malo pripravneje bi pa že lahko naredili vhod,“ godrnja Janez in se tlači skozi; „saj ima še moja bajta prostorna vrata, tu pa moram kar skozi okno. In če bi bilo vsaj to nekoliko večje. Hvala Bogu, da nisem debel! Ko bi bili ranjki oče morali skozi, to bi bil šele trud!“

„Kaj vas pa vlačijo pes noter!“ začne vpiti sedaj nad njim blagajnik. „Zunaj bi bili ostali, saj se listki dajejo skozi okno. No, pa zlezite čisto noter, ker vas je že več kakor polovico tu!“

Pri teh besedah ga prime za rame, da bi mu pomagal v sobo. Toda nekaj se je zagojzdilo. Janez ni mogel nikamor naprej. Tudi združene moči niso izdale nič.

„Kaj se pa obotavljate,“ vpije blagajnik nejevoljno. „Pridite noter, ali pa se zbašite skozi okno nazaj. Jaz nimam časa se z vami tu baviti.“

„Saj bi rad zlezl skozi,“ stoka Janez, „pa ne morem. Nekaj me za noge nazaj vleče.“

In res je bilo tako. Komaj je namreč Janez začel lezti skozi okno, se je že našlo mnogo postrežljivih rok, ki so ga prijele in vlekli nazaj. Tako je revež obtičal v oknu in ni mogel ne naprej in ne nazaj. Naposled je pa vendar zmagal. Ljudje so bili namreč

tako nespametni, da so mislili, da bodo takega pajka lahko potegnili nazaj kar za škornje. Izpustili so torej suktnjo, za katero so ga poprej vlekli in ga zagrabili za škornje. Janez jih jim je pa popustil v rokah in zlezl srečno v sobo.

Komaj je pa bil notri, je že hotel zopet riniti nazaj skozi okno po obuvalo. Blagajniku je seveda sedaj prešla vsaka potrpežljivost. Prijel je Janeza za ovratnik, odprl vrata in ga porinil iz sobe.

Ta se pa obrne nazaj in pravi:

„Lepo zahvalim, gospod, da ste mi pokazali vrata. Tu se pač precej laže vun pride nego skozi okno noter.“

Potem pa gre iskat škornje, katere je hitreje dobil nego je upal. Postrežljivi ljudje so ga obenem poučili, da navaden človek ne sme v pisarno niti skozi vrata, kaj šele skozi okno.

„Človek mora po svetu, da se nauči kaj koristnega,“ meni nato Janez, stopi v škornje in gre k oknu po listek.

„Kam se peljete?“ ga vpraša blagajnik.

„Tja v Bohinj bi se rad potegnil.“

„Tu imate listek, eno krono stane.“

Janezu se sicer vožnja ni zdela draga; toda navajen je bil pogajati se pri vsaki kupčiji. Zato je tudi tu poskusil svojo srečo.

„Malo bodete že popustili, kajne,“ meni Janez.

„Tu se nič ne popušča,“ pravi blagajnik; „hitro dajte sem krono, jaz se ne utegnem z vami prepirati.“

„Osem grošev dam, več ne.“

„Niste slišali, da so tu samo stalne cene? Plačajte listek, potem se spravite strani!“

„No naj bo, en groš še pridam, enega pa vi odnehajte!“

Blagajnik ni vedel, ali bi se smejal ali jezil. Tu se naenkrat malo pomuza in pravi:

„No bom pa popustil tisti groš, drugače ne bo kupčije, ker vidim, da ste tako trdi.“

„Saj sem vedel, da se pobotava,“ odvrne Janez. „Povsod so mi še kaj odjenjali, pa bi mi tu ne.“ Potem odšteje počasi devet grošev, vzame listek in pride slednjič po mnogem popraševanju na peron.

Vlak je že stal na tiru, pripravljen za odhod. Janez jo mahne kar naravnost k lokomotivi in jo ogleduje, kako bi najzložnejše zlezl gori.

„Kaj pa iščete tu?“ ga vpraša strojevodja.

„Potegnil bi se rad tja v Bohinj.“

„Ako se hočete peljati z nami, vstopite urno, ker takoj odrinemo!“

Nato prijazno povabilo začne Janez lezti na lokomotivo. Toda strojevodja ga hitro zavrne:

„Sem gori ne smete, vi se morate peljati v vozu.“

NA LOV

SV. JOVANOVIĆ

„Kaj se bom z vozom vozil, ko sem pa plačal devet grošev za železnico,“ odvrne Janez nejevoljno. „Poglejte, saj imam vozni listek!“

Strojvodju se pa menda ni zdelo vredno prerekati se s sitnim potnikom in se ga je izkušal znebiti na najbolj preprost način. Izpustil je namreč kar naenkrat paro iz stroja. Kako je to pomagalo! Janez je od strahu tako nazaj planil, da so mu skočili škornji z nog. Toliko se je obrnil nazaj, da jih je pobral, potem jo je pa pcedil na peron. Hotel jo je pobrati kar naravnost k Sv. Križu. K sreči ga je ustavil vratar in ga poučil, kako se vozi z vlakom. Bilo je pa potreba še precej prigovarjanja, preden so ga spravili v voz.

Vlak je zažvižgal in Janez se je peljal prvokrat po železnici.

Sprva se je nekoliko bal, ker je mislil, da se je vlak splašil, ko je tako naglo šlo. Polagoma se je pa privadil in zdelo se mu je še celo prijetno tako-le brez vsakega truda drdrati naprej. Skrbelo ga tudi ni, da bi naredil še kako neumnost med vožnjo, ker ga je vratar dobro poučil o vsem, kar ima storiti med potjo.

Onkraj Dobrave pride izprevodnik preščipnit listke. Tudi Janez mu poda svojega.

„Podbrdo,“ zagodrnja izprevodnik in mu ga da nazaj. „Glejte, da prav izstopite,“ ga še opomni, ker je videl poprej, koliko so imeli na Jesenicah z njim opraviti.

„Saj se peljem v Bistrico, ne pa v Podbrdo,“ si misli nato Janez; „kako je pa potem to, da mi je dal tak listek?“

Hotel je poprašati izprevodnika, toda ta je že izginil. Obrnil se je torej na svojega soseda, ki je bil videti kaj prijazen mož:

„Slišite, povejte mi no, je li res na tem listku zapisano, da se moram peljati v Podbrdo?“

„Da, listek je za v Podbrdo. Kam pa hočete prav za prav?“

„V Bistrico.“

„Zakaj pa niste zahtevali listka do tja?“

„Saj sem mu rekel, da bi se rad potegnil v Bistrico, pa mi je dal ta listek. In gotovo je vožnja do Podbrda tudi dražja?“

„Seveda je dražja, posebno ker je vmes pol-drugo uro dolg predor.“

„O ti kanacija! Gotovo mi je dal samo zato tak listek, da je železnica več zaslužila. Dobro, da sem mu en groš utrgal. Škoda le, da mu nisem dveh. Kaj naj sedaj storim! — Slišite, kaj ne smem izstopiti v Bistrici?“

„Nikakor ne,“ mu odvrne, prijazni mož, ki je pa moral biti hud šaljivec. „Ako se na železnici kaj pregrešite, vas ima cesarska oblast takoj v rokah.

Če se peljete predaleč, ste kaznovani, ravno tako tudi ako poprej izstopite, kot kaže listek.“

„To mi pa ne gre v glavo,“ meni Janez. „Da me lahko primejo, če se peljem predaleč, že razumem. Ako pa izstopim prej, me pa vendar ne morejo kaznovati, Saj je vožnja plačana.“

„Kaj ne, to se vam zdi čudno? Pa je vendar-le tako. Poslušajte! V Podbrdu vedo dobro, da vi pridete tja, ker so vam na Jesenicah dali tak listek. Ako torej izstopite v Bistrici, vas bodo iskali v Podbrdu zastonj. To se pa pravi cesarsko oblast za nos voditi. Tako dejanje je pa zelo kaznivo. Razumete sedaj?“

„Razumem,“ potrdi počasi Janez. „Toda kako pridem potem v Bistrico?“

„Prav lahko,“ ga potolaži postrežljivi sosedi. „V Podbrdu izstopite, potem pa greste prav lahko nazaj peš čez Bačo. V štirih urah ste pa v Bistrici. Zaiti tako ne morete, ker je pot dobro zaznamovana. Vrh tega imate še ta dobiček, da se peljete skozi bohinjski predor, kar je posebno imenitno in prijetno.“

To je pa šlo Janezu prav urno v glavo in zahvaljeval se je možu toplo za prijazni pouk. Ako bi bil pa opazil na neznančevih ustnicah hudomušni smehljaj, bi bil gotovo bolj varčeval s svojo zahvalo.

Vtem je pa vlak pridrdral na blejsko postajo Majhen, tenkonog natakarkar je letal ob vozovih gori in doli ter ponujal pivo. Janezu se je čudno zdelo, da se pusté ljudje tako prositi. Kajti le tuintam je kdo segel po vabljeni pijači.

„Da bi meni ponudil,“ je pomislil, „jaz se pa ne bom branil.“

In kakor bi fantič uganil njegove misli, je prišel k njemu in zakričal: „Želite piva?“

„Zakaj pa ne? Kar sem z njim!“ se odreže Janez in seže po kozarcu peneče se pijače.

„Piva!“ zavpije nekdo iz sosednega voza. In natakarkar takoj odhiti tja, tolažit žejnega potnika.

„Počakaj, da ti dam nazaj kozarec!“ kriči za njim Janez.

Toda natakarkar se ni utegnil baviti z njim. Postregel je še tuintam s pivom, pobral kozarce in denar ter se vrnil k Janezu šele, ko se je že začel vlak pomikati dalje.

„Lepo zahvalim,“ pravi Janez in mu vrne kozarec.

„Oho, oče, plačajte! Deset krajcerjev dajte!“

„Glej ga no potepuha, kaj mu pride na misli! Sedaj naj mu pa plačam pivo, katero mi je tako vsiljeval! Sem li jaz prosil tebe, ali ti mene? Čakaj, da izvem pri kom služiš. Ce se ne nehaš dreti, te zatožim gospodarju, da terjaš od nas denar za pivo, katero on pošilja žejnim romarjem.“

Natakar je nekaj časa tekkel za vozom in vpil nad Janezom, naj plača. Slednjič pa ni mogel več dohajati vlaka. Zato je parkrat prav krepko zaklel in šel nazaj.

Janez se je pa hudoval še proti svojemu sosedu nad izprijeno mladino našega časa. Potem je pa prašal, če se na več postajah postreže potnikom s pijačo.

„Samo na večjih,“ ga pouči ta uljudno.

„Kdo pa daje pravzaprav to pivo?“

„Navadno gostilničar, ki ima na kolodvoru gostilno.“

„Aha, zato da sme na postaji točiti!“

„Tako je, prav ste jo pogodili!“

„Čemu je pa potem ta paglavec zahteval od mene plačilo, ko gospodar daje pijačo zastonj?“

„Vidite to je pa tako: Navadno dobi natakar od popotnikov par vinarjev za trud, ker mora letati krog vozov. Vi imate pa precej neumen obraz, zato je pa mislil, da vas bo lahko opeharil in je zahteval, da mu plačate pivo. Denar bi bil seveda ohranil zase, ako bi mu bili šli v past.“

„O ti kanacija ti!“ se je jezil Janez. „Jaz ti že pokažem ljudi po obrazu soditi! Nazajgrede mu izpraznim vse kozarce; in če me potem prime za plačilo, ga oplazim, da si bo zapomnil moj obraz za celo večnost.“

Janez bi se bil gotovo naučil še veliko koristnega od prijaznega sopotnika, ako bi ne bil ta izstopil že na Bohinjski Beli. Tako se je pa moral sam voziti dalje. Sicer se ni prav nič dolgočasil, ker se je ves čas ogledaval na desno in levo. Samo vožnja skozi predore mu ni bila posebno povšeči. Bal se je namreč, da mu kdo v temi ne izmakne škornjev. Zato se je vselej prijel zanje, kakor hitro je pridrdral vlak v kak predor.

V Bistrici ga je pa zelo imelo, da bi izstopil, ker mu pešhoja čez Bačo ni posebno dišala. Toda zagledal je še o pravem času — tako si je mislil on — orožnika na peronu.

„Aha, ta pa preži na take, ki prav ne izstopajo! No mene že ne vjameš; sem prepameten zato. Rajši grem čez Bačo nazaj, kakor pa da bi me ti gnal v Radoljico.“

Tako se je Janez peljal dalje skozi bohinjski predor v Podbrdo. Odtod jo je pa mahnil čez Bačo nazaj v Bistrico. Med potjo je prisegal pri rodbinskih škornjih, da bo oštel blagajnika na Jesenicah, ker mu ni dal pravega listka. Sklenil je celo zahtevati groš odškodnine.

V Bistrici je šel k Štecovemu Juriju majhen dolg izterjat. Bil mu je namreč le-ta dolžan še nekaj na jarcih, ki mu jih je Janez prodal prejšno jesen. Ko sta to stvar uredila, je začel Janez praviti kaj je vse

doživel med potjo. Jurij se mu je pa silno smejal ter ga izkušal prepričati, da ga je dotični „prijazni mož“ z Bohinjske Bele imel za norca. Toda prepričal ga ni.

Janez je Štecu celo zameril njegov smeh, tako da ni hotel pri njem prenočiti, kakor je poprej nameraval, marveč jo je pobral kar naravnost na kolodvor, da se odpelje s prvim vlakom nazaj domov.

Sedaj pa ni bil več tako neroden, kakor zjutraj na Jesenicah. Moško je stopil k blagajni in zahteval listek.

„Ali je do Jesenic?“ vpraša z glasom moža, ki takoj plača, kar zahteva.

„Seveda,“ odmeva iz pisarne.

„Koliko pa stane?“

„Eno krono!“

„Nekaj boste jenjali!“

„Kaj? Bodite trezni! Dajte krono in naredite prostor drugim!“

„Oho, tako hitro se pa ne bova pobotala. Osem grošev dam, več ne. Ako ne daste listka za to ceno, ga pa imejte sami.“

Tedaj je v pisarni zmanjkalo potrpežljivosti.

„Spravite se strani, ako nočete plačati; jaz ne utegnem pričkatati se z vami!“

„No saj grem,“ se posmehuje Janez. „Samo toliko vam povem, da me bodete še nazaj klicali in mi ponujali listek še ceneje; potem se bom pa jaz držal.“

Ljudje so se smejali na ves glas, Janez je pa štorkljal mogočno gori in doli pred pisarno. Ko se naredi prostor, stopi zopet k okencu in pravi:

„No, ste se že premislili? Daste za osem grošev?“

Po teh besedah nastane tudi v pisarni velik krohot, katerega pa prekine osoren glas:

„Kaj ste že zopet tu? Listek stane eno krono, kakor sem vam že rekel. Pri nas se nič ne pogajamo.“

„Kaj še,“ se odreže ročno Janez, „saj so mi tudi na Jesenicah rekli, da se ne pogajajo, pa smo se slednjič vendar pobotali za devet grošev. In dobil sem listek celo do Podbrda. Odtod do Jesenic je pa dokaj bliže; zato mislim, da bi bilo osem grošev dosti. Ker ste pa vi, pridam še en groš, vi pa enega jenjajte, pa sva vkup.“

Janez ni dobil več odgovora. Okence se mu je zaprlo kar pred nosom, pa je bilo konec prerekanju. Toda junak se ni dal tako hitro ugnati. Začel se je zopet izprehajati po veži s trdno nadejo, da ga bodo nazaj klicali in mu ponudili listek za devet grošev. Ker pa le predolgo ni bilo nobene ponudbe, je stopil zopet k blagajni in potrkal na okence:

„Hočete devet grošev?“

Toda topot se mu ni nihče oglasil iz pisarne. Pač pa je stopil nato „cesarski mož“ k njemu, ter ga prijazno poučil, da mora šteti za listek deset grošev, ali pa peš capljati domov.

Janezu torej ni kazalo drugega nego plačati celo krono, kar je tudi storil z mnogim besedovanjem.

„Na Jesenicah so veliko bolji gospodje nego tu . . .“ je godrnjal precej nevoljno, ko je vlačil groše iz umazanega mošnjička. Komaj je še ujel vlak.

Ko se pripelje na Bled, se ozre takoj po natakarju, ki ponuja pivo. In res ga kmalu ugleda. Takoj ga pokliče k vozu in izprazne par kozarcev kar namah. Tu ga pa natakara naenkrat spozna in zahteva plačilo tudi za jutranje pivo.

„Čakaj, potepuh, jaz te že plačam!“ pravi Janez ter oplazi z dolgo koščeno desnico po kozarcih, da je bilo kar hipoma vse na tleh.

Topot pa ni bilo tako dober kup. Kajti natakara je poklical na pomoč izprevodnika in oba sta šla v voz nad Janeza. — Zdaj je izvedel, kaj in kako. Plačaj, kar si dolžan — ali pa . . .

Janezu je zlezlo srce v škornje, kakor hitro je zaslišal imenovati orožnike in sodnijo. Kajti teh dveh človekoljubnih naprav se on silno boji. Izvlekel je urno mošnjiček iz žepa in plačal s kislim obrazom tiste kronce, ki jih je natakara zahteval za odškodnino . . .

S kroncami vred je pa zapustilo Janeza tudi vse veselje do vožnje po železnici. Imel je le še eno željo, da bi kolikor mogoče hitro prišel domov. Zato si tudi ni več privoščil na Jesenicah blagajnika, ki mu ni bil dal pravega listka, marveč jo je mahnil kar naravnost proti Sv. Križu. Med potjo je pa najmanj stokrat ponovil obljubo, da ne sede nikdar več na vlak. Obenem je pa tudi spoznal, da ga je rajni oče gotovo hotel pred smrtjo svariti ne samo pred Želetovo, ampak tudi pred železnico. Sklenil je seveda strogo molčati o vseh dogodkih svoje prve in zadnje vožnje po železnici.

In Janez je tudi res molčal, toda molčala ni Beljakova Liza, tista ki po Dolini prekupuje jajca. Komaj je izvedela na Jesenicah čudovite Kuharjeve dogodke na vlaku, že je dirjala z njimi k Sv. Križu. Pobrala je vsa jajca po hišah, zato pa pustila ondi tudi natančen popis Janezove prve vožnje po železnici.

Kuharjeva Lenka se je potem tako razjezila, da je nad Janezom razbila popolnoma nove burklje. Vsled jeze in žalosti je tudi zbolela in nekega dne lepo umrla.

Tako je Janez ostal zopet sam na svetu. Ženiti se ne namerava več. Vesel je, da ga je Lenka zapustila. Boji se še celo, da ne bi prišla nazaj.

Zdaj se pripravlja polagoma, da naloži sedmi križ na rame. Zelo verjetno je, da izumre z njim družina Kuharjev in da je torej on — zadnji svojega rodu.

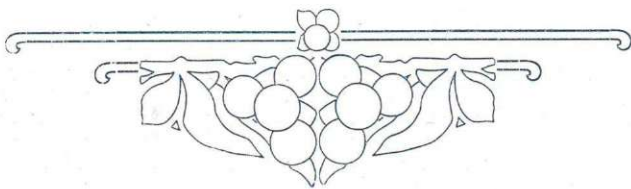
Na pot!

Zložil Griša.

Zvezde beže skoz noč
kakor osamljene,
v sanjah predramljene
želje srca.

Dalje v brezkončno noč,
dalje v brezkončni dan
žene nemirna moč
ladjo sveta . . .

V daljah se vžiga luč —
zbogom in srečno pot!
Varuj se solnčnih zmot,
vitez duha!

Svetovni jezik.*)

Sestavil K. A.

„Il y a force gens qui employeroient volontiers cinq ou six jours de temps pour se pouvoir faire entendre par tous les hommes.“

Descartes

Vprašanje svetovnega jezika je zlasti v zadnjih desetletjih po celem kulturnem svetu na dnevnem redu in mednarodna komisija „Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale“ se peča z definitivno rešitvijo tega vprašanja. Zato menimo, da ne bo odveč, če nakratko razložimo potrebnost in možnost mednarodnega jezika ter si končno ogledamo v glavnih potezah tozadevne poizkuse.

Če se ozremo na znanstveno polje, takoj uvidimo, kako zelo je potreben v znanosti enoten, vsakomu dostopen in razumljiv jezik. Kdor namreč hoče biti deležen znanstvenih rezultatov, kdor želi zasledovati razvoj idej pri vseh kulturnih narodih, le prekmalu spozna, da je to docela nemogoče. Kajti število znanstveno delujočih narodov vedno narašča in ker je pri njih narodni čut in ponos zelo razvit, smatrajo za svojo narodno čast in dolžnost, pridobiti svojemu jeziku veljavo in ugled tudi v znanstvu. In vsled tega imamo danes, kakor se toplo izraža Hermann Diels¹⁾, vseučiliški profesor v Berlinu, pravo „babilonsko zmešnjavo“.

„Sploh se ne da izračunati,“ toži imenovani profesor, „kako velika duševna izguba nastane za človeštvo vsled nacionalnih ‚marot‘ majhnih, a nadarjenih in znanstveno delavnih kulturnih narodov, ker pišejo v svojem domačem, tesno omejenem jeziku znanstvene razprave, katerih pač ni mogoče vseh prevesti.“²⁾ Sicer pa tudi s prevodi ni mnogo pomagano, ker nikakor ne prevajamo vsega v glavne jezike, kar izide zanimivega na celem svetu, še celo beletrističnega ne, kaj šele znanstvenega. Ako bi pa prevajali v svetovni jezik, oziroma pisali naravnost v svetovnem jeziku, bi petim ali šestim prevajavcem prihranili delo in spis bi bil takoj dostopen celemu internacionalnemu občinstvu, razboritemu učenjaku

in preprostem delavcu. Enoten, splošen, vsem razumljiv svetovni jezik bi bil torej vsekakor ogromnega, nepreglednega pomena za znanstvo. Zato po pravici pravi znani dr. W. Ostwald, profesor fizikalne kemije na lipski univerzi: „Ker je med vsemi človeškimi napravami znanost najbolj mednarodna, zato vsakega znanstvenika zanima v prvi vrsti vprašanje, kako velik je krog, do katerega se obrača, da bi se poučil ali da bi ga poučil.“¹⁾

Še bolj se kaže potreba splošnega mednarodnega jezika v trgovini in industriji, zlasti pa pri prometu in ustnem občevanju. V dobi, ko par in elektrika okrajšujeta, oziroma odstranjujeta daljave, se popolnoma naravno vedno intenzivnejše in ekstenzivnejše razvijajo trgovski in industrijski odnošaji med vsemi narodi. Da se pri tem vedno bolj kaže skupnost idej in interesov, ki pomnožujejo mednarodno solidarnost, je jasno. Jasno je pa tudi, da temu nasprotuje največja in morebiti edina ovira: razlika jezikov. Prav govori dr. L. Couturat, vseučiliški profesor v Tuluzu: „Sredstva za duševno občevanje so nečastno (d'une manière choquante) zastala za onimi materialnega prometa.“²⁾ Enako toži de Beaufront, predsednik „Société pour la propagation de l'Esperanto“: „Zbližali so samo telesa, ničesar pa niso storili za zблиžanje duhov.“³⁾

Pomen enotnega jezika za človeštvo je že pojmoval zadnji univerzalni veleum, Leibniz: „Če bi bil le en jezik na svetu, bi človeštvo pridobilo tretjino življenja, ki se porabi za jezike (accederet in effectu generi humano tertia pars vitae, quippe quae linguis impenditur).“ Da se učenjak ni motil, dokazuje filozof in kemik svetovnega imena, univ. profesor dr. W. Ostwald: „Če preiskujemo učne načrte naših srednjih šol, gimnazij, realnih gimnazij in realk, vidimo, da se porabi pri prvih 50⁰/₀, pri zadnjih pa nad 60⁰/₀ vsega šolskega časa za učenje jezikov.“⁴⁾ Umljivo je, da bi potemtakem učenci skoraj v polovico krajšem času dobili isto izobrazbo, ako bi se mesto več različnih jezikov učili le enega, ki bi bil splošen in mednaroden.

1) Die Weltsprache, str. 3.

2) Pour la langue internationale, (1906) str. 4.

3) Manuel complet de l'Esperanto, str. 5.

4) O. c. str. 4.

1) Sitzungsberichte der kgl. preußischen Akademie der Wissenschaften 1899, str. 599. — Cf. Stimmen aus Maria Laach, zv. 57. str. 573.—575.

2) Ibid.

*) Literatura: Couturat-Leau, Histoire de la langue universelle, 8°, XXXII+576, Paris, Hachette 1903; — Dr. Couturat, Pour la langue internationale, Paris 1906; — Dr. W. Ostwald, Die Weltsprache, Stuttgart; — H. Westermann, Einiges über die allstaatlich anerkannte Weltsprache, Riga 1906. — Gaston Moch, La question de la langue internationale et sa solution par l'Esperanto, Paris, 1897. — Druge vire navajamo sproti.

Iz navedenih razlogov je pač razvidno, kolikega pomena in kako velike koristi bi bilo za znanstvo, trgovino in promet, ako bi se ves izobraženi svet posluževal skupnega jezika, Samoposebi je umevno, da bi tak skupni, pomožni, mednarodni jezik nikakor ne bil in tudi ne smel biti v škodo narodnim idiomom. Narodni jeziki se bodo govorili brezdvomno toliko časa, dokler bodo živeli narodi, ki jih govore. Gre potemtakem le za množni jezik, ki naj bi bil vsakomu „drugi ter isti jezik,“¹⁾ kar tvori problem svetovnega jezika. Tukaj nastane vprašanje: Ali je pa tak resnično potreben jezik tudi mogoč? Odgovori na to vprašanje so bili in so še različni. Nekateri nacionalni Angleži, posebno pa tisti Nemci, ki sanjajo o „Weltherrschaft“, upajo, da bo angleščina, oziroma nemščina igrala vlogo svetovnega jezika; mnogi poizkušajo oživiti in dvigniti mrtvo latinščino, največ jih pa pričakuje uspeha v umetnih jezikih, katerih je že lepo številce in se še vedno množe.

Angleščina je res že nekak svetovni jezik „par excellence.“²⁾ V Ameriki n. pr. se ga poslužuje vsaka narodnost, ker se vrši ves promet v angleščini. Bo-li torej angleščina mednarodni jezik in to tem preje, ker je milijonar Carnegie obljubil izdatno podporo za reformiranje angleškega pravopisa? Mnogo se je razpravljalo o tem vprašanju³⁾ in se je dognalo, da je absolutno nemogoče sprejeti sploh kak živi jezik za mednarodni jezik. In to v prvi vrsti vsled narodnih ozirov. Kakor namreč ni pričakovati, da bi se Slovani navdušili za kak germanski jezik, tako niti od daleč ni misliti, da bi germansko pleme na primer ruščino priznalo za mednarodni jezik. Kajti narodni jezik je kakor pravi univ. prof. Couturat, „inkarnacija narodovega duha, simbol narodne enote, nezavisnosti in gospodstva,“⁴⁾ zato ni pričakovati, da bi narodi enemu narodnemu jeziku priznali hegemonijo. To tem manj, ker pridejo pri tem v poštev moralni in gmotni oziri. Narod, čigar jezik bi bil oficijelno svetovni jezik, bi imel ogromne prednosti pred drugimi narodi. V literarnih, umetniških in svetovnih vprašanjih bi imel prvo besedo in odločilni vpliv, kajti „jezik narodov je nositelj narodovih idej, narodovega vpliva in izdelkov, da celo njegovih običajev.“⁵⁾ Tak jezik ne bi varoval narodnih idiomov pred tujimi vplivi, ampak bi jim naravnost škodoval.

1) „Deuxième pour tous“ — geslo umetnega jezika „Langue bleue“.

2) „Dom in Svet“ 1906, str. 774.

3) „L'Espérantiste“ 1906, str. 219—223; „Germana Esperantisto“ 1907, str. 14—15.

4) O. c. pag. 7.

5) Ibid.

Sicer pa med sedanjimi kulturnimi jeziki ni prav nobenega takega, ki bi se mogel ponašati s svojo idealno preprostostjo, pravilnostjo in popolnostjo. Vsak izmed njih ima več ali manj težkoč, nepravilnosti in posebnosti, vsled katerih se mu ne bi mogel vsak narod priučiti z enako lahkoto. Tako n. pr. zdihuje že večkrat imenovani Ostwald, da je ruščina „eine greulich schwere Sprache“¹⁾ prav tako je pa tudi umevno, da bi se mogel Slovan še le po mnogem trudu za silo sporazumeti s ponosnim John Bullom. Ker se torej tem potom ne da rešiti problem svetovnega jezika, je pač popolna nevtralnost nujna in neobhodna lastnost bodočega enotnega občevalnega jezika. Kolikor možno nevtralni jezik ne zahteva od posameznih narodov nobenih žrtev glede gmotnih in moralnih interesov, ampak napravi med narodnim patriotizmom in narodnimi interesi zlato srednjo pot, na kateri edino se da doseči rešitev. Tak jezik namreč pravi L. de Beaufront, „ni sovražnik, ampak najboljši prijatelj narodnih jezikov.“²⁾

Potemtakem se naj bi odločili za grščino ali pa za latinščino. Obe sta popolnoma nevtralni, iz obeh smo si že izposodili mnogo tehničnih izrazov, razen tega je latinščina že bila splošen in enoten jezik v srednjem veku. Dá, celo učenjaki osemnajstega stoletja (Linné) in devetnajstega stoletja (Gauß) so se je posluževali v znanstvenih spisih. A ne samo to: Herman Diels, profesor klasične filologije na berlinski univerzi in stalni tajnik „Kraljevske pruske znanstvene akademije“, je že večkrat javno nastopil za latinščino, ki naj bi kot učenjaški jezik vladala v znanstvu.³⁾ Vprašanje latinščine kot splošnega jezika je temeljito in kritično obdelal že imenovani L. de Beaufront.⁴⁾ Pri tem je prišel do zaključka, da bi morali latinsko slovnico in besednjak bistveno predelati, s čimer bi pa blesteči Ciceronov idiom vandalsko pokvarili.⁵⁾ Če bi sprejeli latinščino kolikor mogoče neizpremenjeno, kakor sta jo do nedavno pisala lista „Praeco latinus“ in „Vox Urbis“, je pa nesposobna za splošni jezik vsled težke slovnice in komplicirane sintakse. „Vsak,“ pravi Knobel (v svoji razpravi ‚Das Weltsprachenproblem‘, Berlin, str. 8.), „kdor se je moral učiti Vergilijevega ali Ciceronovega jezika, ne bo nikdar pozabil, kako težak je bil in kako bore malo koristi je prejel po končanih dolgoletnih mukah.“ Splošni jezik pa mora biti tako lahek in tako preprost, da se mu lahko priuči vsakdo brez učitelja. Kajti mi „rabimo jezik,“ pravi doktor Ostwald, „katerega ne govori samo učenjak, ampak

1) O. c. pag. 6.

2) Cf. Couturat, Pour la langue internationale, str. 8.

3) Prim. Stimmen aus Maria Laach, 57 zv. str. 573.—575.

4) O. c. 72.

5) La langue internationale peut-elle être le latin? Paris.

tudi delavec v tovarni in postrežček na cesti; v Belgradu hočemo kupiti od prodajalke ovratnik in na Norveškem vprašati poljedelca za pot — vsak naj razume splošni jezik, ki ne sme biti težji nego mala in velika naštevanka.“¹⁾ Kar velja o latinščini, velja še bolj upravičeno o grščini; vendar pa moramo priznati, da je treba ta dva jezika v prvi vrsti upoštevati, ako hočemo imeti zaželeni splošni jezik.

Preostajajo nam le še umetni jeziki,²⁾ t. j. poizkusi, umetno ustvariti splošni, svetovni jezik. Zgodovino, teh poizkusov sta napisala vseučiliška profesorja in člana v „Délégation pour l' adoption d' une langue auxiliaire universelle“ doktor L. Couturat in dr. L. Lean v obširni knjigi „Historie de la langue universelle.“ Pisatelja ločita tri sisteme.

„Systèmes a priori“ imenujeta tiste poizkuse, ki se nič ne ozirajo pri tvoritvi jezika na naravne, že obstoječe jezike. Med temi poizkusi so nekateri silno duhoviti in bistroumni, a preveč — originalni in vsled tega nepraktični.

Druge vrste poizkusi se naslanjajo v prvi vrsti na naravne jezike, pred vsem na evropske: „systèmes a posteriori“. Med temi poizkusi je najbolj razširjen esperanto, o katerem še podrobneje izpregovorimo. Med obema skupinama je „mešani sistem“ — „système mixte“, — ki upošteva oba principa in je vsled tega mešanica prejšnjih dveh. Med poizkusi te vrste je bil najbolj razširjen volapük.

Preden se podrobneje pečamo z volapükom in esperantom, izpregovorimo nekoliko splošnega o umetnih jezikih. Na prvi pogled bi se marsikom zdelo, da tudi od umetnih jezikov ni pričakovati kaj dobrega in vsprejemljivega, ker navadno mislimo, da so živi narodni jeziki spontanni plodovi ljudskega duha, ki se tedaj nikakor ne dajo ustvariti pri zeleni mizi in ob petrolejevi svetilki. Živi jeziki, pravijo nekateri, so živa bitja, in življenje se ne da posnemati, še manj pa ustvarjati. Toda filologi zastopajo temu popolnoma nasprotno nazor. Dobroznani avstrijski filolog profesor Hugo Schuchardt³⁾ je izjavil, da „jezik ni organizem, ampak le funkcija organizma.“ Enako mnenje zastopa doktor W. Ostwald: „Jezik ni samorasel in samostojen organizem, ampak orodje, ki so si ga napravili ljudje v gotove namene,“ ter zatrjuje, da pri „vprašanju splošnega umetnega jezika ne gre za tlapnje, ampak za znanstveno-tehnično nalogo, katere rešitev bo odvezela delavnemu človeštvu brezplodne napore.“⁴⁾

¹⁾ Die Weltsprache, 7.

²⁾ O novejših zanimivih sistemih t. z. pazi- in ideografijah ne govorimo, ker pravzaprav ne spadajo sem. — Glede pantomime pa primerjaj duhovito humoresko v „Slovenčevem“ podlistku z dne 19. avgusta 1905.

³⁾ Weltsprache und Weltsprachen, str. 10.

⁴⁾ Naturphilosophie, 35.

Tudi veliki filolog Max Müller¹⁾ je prepričan, da je „misel umetnega jezika gotovo izvedljiva s pomočjo narodnih narečij,“ ter dostavlja, da bo „ta umetni jezik mnogo popolnejši, pravilnejši in mnogo lažje učljiv nego sploh kateri izmed modernih jezikov.“ V potrdilo tega mnenja navedenih strokovnjakov naj dodamo še besede Fr. Nietzschejeve: „... V neki daljni bodočnosti bo za vse nov jezik, najprej trgovski jezik, potem jezik duševnega občevanja sploh... Čemu naj je tudi jezikoslovje celo stoletje proučevalo jezikovne zakone in presojovalo to, kar je nujno, vredno in posrečeno?!“²⁾

Ivan Martin Schleyer,³⁾ izumitelj „volapüka“ in papežev tajni komornik, je menil, da se je Nietzschejevo „prorokovanje“ izpolnilo na njegovem „volapüku“. In to po pravici. Od leta 1880. naprej do l. 1889. se je volapük čudovito hitro razširjal. Bilo je že 283 volapüških klubov razstresenih po vsem svetu in število volapükovcev so cenili na 1 milijon. Časopisov posvečenih volapüku je bilo 25 in vendar je l. 1889. — razpal. Iz njegovih razvalin je počasi vstajal nov umetni jezik „idiom neutral“, ki se zelo približuje esperantu.

Zakaj je razpal volapük? V prvi vrsti radi lastnih napak in slabosti: preveč je bil umeten in njegov besedni zaklad premalo mednarodn. Kdo bi na primer mislil, da je beseda volapük sestavljena iz angleških besedi wordl in speak, kar pomenja svetovni jezik? Brez koristi pa volapük le ni bil: pokazal je, kako globoko se narodi zavedajo potrebe skupnega jezika, in zanj povsod vzbudil mnogo zanimanja ter tako pripravil ugodno pot svojemu nasledniku — esperantu.⁴⁾

Esperanto je izumil ruski zdravnik dr. L. L. Samenhof, rojen l. 1859. v Bielostoku, okraj Grodno. Njegov umetni jezik temelji bistveno na dveh principih. Kolikor možna mednarodnost besednih korenin in neizpremenljivost leksikoloških elementov s stalnim pomenom. Z ozirom na prvi princip je Samenhof (ker ima esperanto fonetično pisavo, pi-

¹⁾ Borel, Die Frage internationalen Hilfssprache, str. 4.

²⁾ Borel, l. c.

³⁾ Sliko in kratek življenjepis Schleyerjev je prinesel „Dom in Svet“ 1895, str. 561. in 1906, 576.

⁴⁾ Literatura: Dr. L. L. Zamenhof, Fundamento de Esperanto, Paris, Hachette, 1905. — Christaller, Die Entstehung der Esperanto-Sprache, Berlin. — Gaston Moch, Rapport sur la question de la langue auxiliaire internationale. Engelberg 1905. — Nuna stato de Esperanto en la mondo. Paris 1904. — Časopisi: „Germana Esperantisto“, „L' Espérantiste“, „The British Esperantist“, „Espero Katolika“, „Lingvo internacia“, „Ruslanda Esperantisto“, „Pola Esperantisto“, „Časopis Českých Esperantistů“, i. dr. — Posebno priporočljiva je bistroumna razprava „Eine Weltsprache oder drei?“ Antwort an H. Prof. Diels von Prof. L. Couturat (Paris). Cf. „Germ. Esp.“ 1907, št. 3.

šejo esperantisti ime svojega „mojstra“ Zamenhof) vzeli v slovar svojega jezika vse besede, ki so že sedaj internacionalne, kakor atom, aksiom, bark, form itd.; dalje besede, ki so vsaj trem ali dvem velikim jezikom skupne n. pr. flam, marš, flor, trink i. t. d. V drugih slučajih si je pa izposodil besede ali iz latinščine in grščine (kaj, sed, tamen . . .) ali pa iz slovanskih in drugih jezikov (prav, ne, svat, bulk, šelk, nur, nun . . .) Drugi princip, leksikološki elementi, afiksi in sufiksi, pa daje esperantu izredno bogastvo in čudovito gibčnost, tako da človeka koj na prvi pogled očara in pridobi zase. Zato se ni čuditi, če je Schleyer svaril prijatelja — volapükovca: „Nikar se ne učite esperanta, sicer vas bo zapeljal!“¹⁾ In nedavno umrli oksfordski filolog Max Müller je rekel: „Vsekakor moram esperantu priznati prvo mesto med njegovimi tekmeci!“²⁾ Podobno se izraža Lev Tolstoj.

Esperanto³⁾ se posebno v zadnjih letih silno razširja po vseh delih sveta. Celotno Japonsko so se ga z uspehom poprijeli. Literatura je že dokaj obširna ter obsega filozofska, znanstvena, leposlovna in celo pesniška dela. Časopisov šteje že okrog 30; izmed slovanskih esperantistov imajo Rusi, Poljaki, Čehi in Bolgari vsak svoj list. Najimenitnejši list je „Internacia Scienca Revuo“ v Parizu, ki izhaja pod patronanco največjih avtoritet, izmed katerih navajamo le sledeče: Zamenhof, Baudouin de Courtenay, Förster, H. Poincaré, Ramsay, general Sebert i. dr. Navdušeni esperantisti so nemški filozof dr. W. Ostwald, E. Boirac, rektor dijonske univerze, in L. Giambene, profesor orientalskih jezikov na Gregorijanski uni-

¹⁾ Borel, o c. 14–15.

²⁾ Ibid.

³⁾ Ime izvira iz Zamenhofovega psevdonima „Dr. Esperanto“ (upajoči).

verzi v Rimu. Višek esperantovskega navdušenja se je pa pojavil lani na drugem esperantovskem kongresu, ko je predsednik pastor Schneeberger sporočil, da je papež Pij X. podelil apost. blagoslov abbé Peltieru, profesorju in uredniku lista „Espero Katolika“, za njegov trud.

Iz teh razlogov je razvidno, kako veliko zanimanje vzbuja vprašanje svetovnega jezika. Dosedaj so že napravili v tem oziru nad 150 poizkusov. Da bi pa to vprašanje uspešneje rešili, so ustanovili leta 1900. „Délégation pour l' adoption d' une langue auxiliaire internationale“, ki zastopa nad 300 znanstvenih društev iz vsega sveta in poudarja med drugim sledeče: 1. Želeti je, da se uvede mednarodni pomožni jezik, ki bi bil sposoben za pismeno in ustmeno občevanje med osebami različnega materinskega jezika, ne da bi hotel izpodriniti narodne jezike v notranjem življenju posameznih narodov. 2. Tak pomožni jezik mora ustrezati sledečim pogojem: a) mora biti sposoben služiti potrebam vsakdanjega življenja in trgovskim in prometnim smotrom, končno pa tudi znanstvenim zahtevam; b) mora biti lahko učljiv za vse osebe z elementarno splošno izobrazbo, zlasti za prebivavce evropskega kulturnega sveta; c) ne sme biti noben izmed živih narodnih jezikov.¹⁾

Ko bo imenovana komisija definitivno rešila vprašanje mednarodnega pomožnega jezika, bo ta odlok nov napredek v humaniteti, skoraj enak iznajdbi pisave in tiska, kakor trdi rektor E. Boirac.²⁾ Je-li to mogoče? Zakaj ne! Saj živimo v dobi splošnega napredka: kar je danes fantom, je jutri lahko aksiom!

¹⁾ Glej Couturat, Pour la langue internat. pag. 31–32.

²⁾ Revue internationale de l' enseignements, 1904, I, p. 184

Kmetiška.

Zložil Marijan.

Pride pomlad in kmet se ji čudi:
Gozdi šumijo pesem mogočno,
zemlja ogrinja si haljo poročno —
„Daj, zazeleni mi, njivica moja!“ . . .

Pride poletje, upanje raste:
Kakor nevestka v blažene čase
v zlatem nakitu njiva smehlja se —
„Oh, le smehlaj se, njivica moja!“ . . .

Pride jesen, vsa težka bogastva:
Zlati nakit svoj njiva vračuje
upniku kmetu, kmet se raduje —:
„Lezi k počitku, njivica moja!“ . . .

Zima potrka, dobro je kmetu:
V biserih streha žari mu domača,
z mize ga vabi bela pogača —
„Hvala ti, hvala, njivica moja!“ . . .

Hčerke trenutka.

Na „Gregorčičevem večeru“ katoliških društev, 10. marca, predaval Fr. S. Finžgar.

Po dolini padajo dolge sence . . . Vrhovi kostanjev žaré . . . vztrepetavajo — gasnejo. Na cesti se dviga oblak. Voznik se je ozrl po solncu in pomislil na daljni cilj. — Udaril je po konjih . . .

Med trsjem se zablešči bel rokav. Nekdo je zavriskal. Dokončal je delo in se napotil z brda v dolino. — Za njim še eden — nato pisano krilo — vesela pesem . . .

Sence so padle in se iztegnile do zadnjega kotička. Vrh Nanosa je zagorela siva skala. Vztrepetalo in razveselilo se je gorsko slame v solnični radosti . . . Ali samo nekaj trenutkov . . . Kakor bi zamahnil, je bilo konec solnične radosti — kakor poljub v slovo — se je zgodilo, in preko zasenčene doline je letelo po tihem vzduhu z gorskega slemena na zahod kakor pozdrav: Lahko noč!

Od Rifenbergga se je prikazal na mračni cesti samotni popotnik. Na klancu ga je srečala vesela pesem, ki je ob njem umolknila, kakor v globokem spoštovanju. Pa se je oglasila prisrčneje in glasneje, ko je prošla mimo njega. Viničarji so tonili v večernem mraku trudne doline, samo pesem, ki jim je kipela od srca, se je vračala k popotniku in ga spremljala na goro.

Na vrhu brda je obstal samotni popotnik.

Kakor bi se plazil ob tihem vodi, med starimi vrbbami, tako je legal mrak na dolino rifenberško. Pokropil je trudno življenje z drobno roso. Na potna čela je dihnil s hladnim dihom, prsi so se oddehnile, roke so obvisle zmučene v naročju. Skrbi polne misli gospodarjev so se ozrle nazaj — in so pogledale naprej . . . Zadaj potne srage in žulji — spredaj žulji in potne srage . . . Kroginkrog življenja delavnik, rosan in potan!

A kljub temu je puhtela iz mraka vesela pesem mladosti — kvišku do popotnika — kakor vonj iz cvetnega keliha, ki se je odprl to noč.

Popotnik je sedel pod tiho oljko. V vinogradu je zapel slavec. Vzbudila ga je pesem iz doline. Glasovi so se objeli — slutili so raj in nebo . . .

Popotnik je razmaknil črni plašč — v prsah je občutil tesnobo. Pesem mladosti in tiha tožba slavčeva je potrkala na njegovo srce. Dvignil je glavo in se ozrl na sever. Na rodni gori — na Krnu je še gorel žarek večerne zarje. — V popotniku je vzkliko hrepenenje . . .

V vsakem srcu je doma to hrepenenje, v vsaki človeški duši so vrastle njegove korenine . . . Iz oči, ki jih srečaš sredi prazne ceste, ki jih zagledaš na šumeči ulici, se ti posveti nasproti to hrepenenje. Včasih mračno — včasih jasno, polno bojazni danes — upanja, ki peče, jutri . . . V popotniku se je vzdramilo hrepenenje, ki je dedščina človeškega rodu, ki visi nad njim kakor velika solza, katera je kanila na lice prvega človeka takrat, ko je zamahnil proti izgnancu kerubov meč in zaprl vrata raja . . . To je ono hrepenenje, ki se priplazi o polnočni uri k tebi, ko ne moreš zatisniti očesa — ker si pil kelih razočaranja in sediš na razvalinah lažnive sreče. In tedaj se posveti pred teboj iz davnine tvoje lastno nedolžno oko — čisto in mirno — polno nebes in polno raja — v duši teh detinskih oči božja harmonija — v tebi disakord življenja . . . In ti čutiš jasno, da je pisano nad tvojo glavo: Šel si iz paradiža — pregnalo te je življenje — nikdar nazaj . . .

Zaklenjena so vrata,
proč, proč je doba zlata . . .

Torej nikdar nazaj — in vendar hrepeni srce na trate detinske. Vsako dušo razžari ta ogenj — podedovana je ta solza hrepenenja, vsesplošni delež je vesoljnih narodov.

Adamova deca v prognanstvu se joče
in prosi, naj sreče zapravljenega krai
odpre jej na novo dobrotljivi oče . . .

In če pokoplješ to solzo na dnu srca in če na njenem grobu otvoriš divji boj in če zažgeš jasno luč najmoderneje prosvete — vzbudila se ti bo vendar ta solza, vstala bo od smrti, porojena v trudnem hipu kakor — hčerka trenutka. Vsa vednostna tekma, vsa suha znanost, katere drevo zasaadiš nad njenim grobom, te s svojimi sadovi ne nasiti in ne ogreje. Veda ti je tiran življenja, če si jo izvoliš edino za cilj življenja — za kraljico. Vse polno luči je v tebi, polno pestrih isker, polno bodečih žarkov — toda gorkote ni. In tebe zebe v največjem ognju — prevzetne, suhe vede.

Takrat se ti pa zazdi, da čuješ z gore božji glas, ki poteka iz večnosti in sega v večnost in ti govori:

„Ako ne boste kakor otroci — ne pojdete v kraljestvo raja . . .“

Ta glas se je dotaknil popotnika na gori v črnem plašču. Pokorno so šepetale njegove ustnice v imenu vseh onih, katerim je Bog dodelil hrepenenje, pa jim ni dodelil posode, da bi izlili vanjo to solzo, ki spi na dnu srca. Njegovo oko se je vprlo v mrak, kjer je siva senca kršne gore vasovala pri žareči zvezdi. Kakor molitev, porojena v hrepenečem trenutku, so pluli verzi v noč:

Tam gori, tam gori za tretjo goro
planina dviguje v nebo se,
iz dalje srce omedleva na njo,
obrača na njo mi oko se.

— — — — —
Bridkosti in boli tam nisem poznal,
pijoč le sladkosti sem rasel; —
da bil bi pač vedno tam gori ostal,
in čedo očetovo pasel . . .

Popotniku se je stisnilo srce. Pogledal je v dolino. Kakor mrtvaška koprena je ležalo preko hiš. V vsaki hiši grob in na vsakem grobu — križ. Odložil ga je oče, odložila ga je mati, da zatisne oči, da zasanja sen na trdem ležišču in v sanjah poroma nazaj na trate detinske — zato da v jutro, ko ugasnejo zvezde, ko zagori žarko solnce, zadene vnovič vsak svoj križ in gre po zemlji, rodeči trnje in osat. — In tudi nad svojim skromnim domom je zagledal popotnik križ in vsi drugi so se sklanjali k njegovemu in iskali opore ob njem — — — —

Popotnikovo srce je občutilo slabost v duši, ginila je moč, ko se je ozrl na pot pred seboj, ko je pomislil, da je pozvan za Simona Cirenejca stoterim, ki omagujejo pod težo, ki se boré, ki zdvajajo, ki padajo onemogli — — — Spoznal je, da ga je vrgla usoda od doma — da „čedo zdaj čuva slovečo . . .“ Trenotek se je dvignil v njegovi duši, od smrti je vstala solza, podedovana po Adamu, in orosila oko svečenika, ki je stal med nebom in zemljo, zavedal se zvanja in zavedal — svoje ničevosti. Ustnice so vzkipele kakor otroku, daleč od matere:

Nazaj v planinski raj . . .

Pa kakor z jasnega se ga je dotaknila božja perot. Svečano so trkali na njegovo dušo božji glasovi, mogočni, iz katerih je odmevala volja Najvišjega:

Ni praznik, predragi mi, naše življenje,
življenje naj bode ti delaven dan,
od zore do mraka rosán in potán,
ti lajšaj in slajšaj človeško trpljenje!

Takrat je pa zajecjal jezik popotnikov, njegovo koleno se je pripognilo in molil je z besedami sina Helkijevega — naš slovenski Jeremija: — A - a - a. Gospod ne morem, prizanesi — revno je moje srce . . .

Tu klečim vrh griča v noči —
oljka nad menoj šumlja,
k zvezdam zrem in vzdih vroči
vró iz duše do neba . . .

Zvezde so zatrepetale nad njim in so izgovorile popotniku božje poslanstvo: Odbran si iz tisočev! Pojdi — prorok naroda — pojdi, učitelj tolažnik — jaz te pošiljam — zato pojdem s teboj — — —

Mračni popotnik je zaslutil moč in je začutil Boga v svojem srcu in z njim oprt je zadel križ poslanstva sredi trpljenja Jobovega in, Bogu se klanjajoč do tal, je molil:

Kot se Gospodu je zljubilo,
tako se je zgodilo!
On sam je gospodar —
češčeno mu ime vsekdar.

Tedaj je pa zavelo in se vzradovalo od vzhoda do zahoda, kakor bi se stotisoč src oddehnilo, kakor bi bilo stotisoč prs oproščenih bridke tesnobe . . . Na gori je stal vzravnani popotnik v črnem plašču — videc naroda. Na stežaj je odprl svoj žrtvenik srca in ga daroval ljudstvu govoreč:

Mojo srčno kri škropite
po planinskih sočnih tleh,
kakor seme jo vrzite
po bregeh in po doleh . . .

Pevec po volji božji je sprejel poslanstvo na svoje rame, nad njim je zašumela oljka, M u z a se je sklonila k popotniku, objela ga je, svoje dete, in mu govorila bridkega zvanja slovesne besede:

— V tem trenutku, moj otrok, si izbran za trpljenje. V tvojo dušo se je razprostrlo nebo — in v njej je zažgan pekel. Zakaj poslan si, da osvobodiš tisoče src, ki hrepené in vriskajo, ki jokajo in se radostijo, pa njih solze padajo pekoče nazaj v srce, njih vriski stiskajo prsi — ker ne morejo na dan . . . Glej, do vseh teh si poslan, da jokaš z njimi, da z njimi prepevaš. Ne bo je več rane v narodu, ki bi tebe ne bolela, ne bo trnja, ki bi tebe ne ranil, ne bo solze, katere ne bi jokalo tudi tvoje oko, ne bo smeha, katerega ne bi smejalo tudi tvoje srce — ne bo vere tolažnice, katere ne bi verovala tvoja duša, in ne bo ure obupa, katere ne bi bojeval ti. Ne bo se je dotaknilo tvojih ustnic —. Govorile bodo besede osvobojenja tistih src, ki hrepenijo, pa so neme njih ustnice, katera čutijo blaga čuvstva v svojih prsah, pa jih veže okova zemlje, njih duh ne more razviti kreljuti. Ti pa boš spraševal ta čuvstva zemeljskih okov, ti jim boš vdihal življenje in ustvarjal v svetu poezije iz lastne krvi — hčerke trenutka, da se razbežijo med narod. — In odprlo jim bo okence nežno, nedolžno dekle v gorskem zakotju, ko bo trgalo rožmarin in plelo rože na vrtu.

— Onemel bo salon — sit konvencionalne laži, sit zime, v katero ga kuje fraza hinavka — brez krvi in brez srca — in bo objel te hčerke trenutka ter jih pritisnil na grudi, da si ogreje z iskrenim ognjem pusto življenje. — Z žuljavo roko bo segel po njih v večernem mraku trudni delavec, da mu obrišejo potne srage v boju za obstanek, in ob pozni uri, v tihi sobi, med gromadami knjig jim bo govoril učenjak: Pridite hčerke mojega srca — pridite, pozdravljene!

Z vseh teh src se bo valila teža trenutka. Vsa srca jih bodo poznala po duhu in krvi, kakor bi bile zajete pesmi iz oceana njih lastnih duš. Ves narod bo vzljubil te hčerke trenutka — kakor lastne otroke — porojene brez bolečin — od tisočerih src, ki verujejo eno vero, gojé toisto upanje in goré v eni edini ljubezni. In tako bodo živela vsa ta pestra čuvstva, vse te luči trenutka, vse te solze bolečin — veliko večnost, ker jim boš oče ti, v trpljenju pesnikovega poklica ti — samotni popotnik . . .

V TIVOLSKEM PARKU V LJUBLJANI

Na pevčevem čelu je zagorel poljub poslavljajoče se Vile — v njegovih očeh je trepetala rosa — razprostrl je roke nad dolino in govoril moto celega življenja vesoljnemu narodu:

Pod tabo pekel in nebo nad teboj,
a zemlja visi med obema,
in gori in doli zajema
ti v kupo življenja kipeči napoj:
Zdaj boli pekla, zdaj veselje neba
pogosto vse vmes . . .

In zopet:

Kdor je možak,
strupene se kupe ne brani,
sladke se nikdar ne opijani —
no vedno ostane enak
in vedno ohrani
si pokoj sladak.

* * *

Tonili so dnevi, ginila leta . . .

Pomladni duh je poklical popotnika na goro.
— Trudna je njegova hoja, sklonjena glava.

Pod oljko sede, pod staro znanko.
Krog njega šepet v naravi. Vse vse klije,
vse se prenavlja, vse se presnavlja. Pomlad!

Zlato solnce, glej, prigrjeje,
odpre sneženi se zapah;
in solnčec stotisoč prismeje
se tam, kjer mrl je solnčni prah . . .

Vzdih veselega rojstva se zgane po dobrih, iz prvih kelihov, ki so se odprli solncu, zadehti radostno upanje. Smrtni prt, ki je ogrinjal v zimi naravo, je snet, iz smrti vstaja življenje, iz trohnobe poganjajo rože.

Trudni potnik vrh gore vztrepeti, duša razpne peroti, preroške oči se zamaknejo v vesoljstvo, srce kopni sladke groze, ko čuti pod sabo, krog sebe življenje — vstajenje od mrtvih. Njegov duh začuti tisto stvarjenja grozopolno silo, ki iz istega perišča zemlje pozove stotero raznobojnih cvetov, lepših kakor prejšnje leto, lepših iz grobov, kamor so padli jeseni njih očetje. Njegova duša vztrepeti pred tisto božjo silo, ki odbije jelenu na jesen ponos njegove glave, da ga venča pomladi s silnejšo krono rogovja, tisto silo, ki hoče, da zajema drobna travca in stoletni hrast svoje življenje iz trohnobe — iz smrti.

Nenadoma pa spreleti potnika groza. Pogled obstrmi, uprt na pokopališče v tihi dolini. V njegov obraz zaveje iz žehteče pomladne grude dih trohnobe:

Prah bodeš tudi ti!

Nazaj moraš v zemljo — prst iz prsti . . . A
tvoj duh v naročje Duha, od katerega je prišel,

kjer zrl bo solnčno jasno lice,
obraz ljubezni in resnice . . .

A srce se stre v prah — iz praha vznikne novo
življenje . . . Življenje? Kako? Katero? Morda

iz praha Ti vzgojiš cvetico,
podariš logu pevko ptico —

Popotnikovo nežno srce se je skrčilo in stis-
nilo v grozi, njegovo koleno je klecnilo in se do-
teknilo zemlje, njegove roke so molile tresočo mo-
litev pod jasno nebo . . .

Kakor njegov Gospod, kateremu je služil po-
potnik v črnem plašču, kakor njegov Gospod ob
uri bridkosti na Oljski gori — je zagledal za seboj
križevi pot, gledal ga pred seboj. Odkar je sprejel
poslanstvo pesnika po božji volji, odtlej je nosil
solze vesoljnega naroda v svojem srcu, odtlej so
odmevali vsi vriski mladih duš v njegovi duši, vsi
križi so se naslanjali na njegov križ, vse valovje
zmot, obupa in boja je telebalo vanj, na breg živ-
ljenja, ob katerem je stal. Vsako kapljo je izkrva-
velo to srce za brata, njegov delež pa je bilo trp-
ljenje, njegovo plačilo udarci — usode besneče . . .

In sedaj — „ko ilnato boš ječo strl“ — oh
sedaj — morda iz praha ustvariš zopet ubogo pev-

čevo srce, kateremu boš zapisal delež življenja —
moj delež trpljenja.

In popotniku se je v iskreni ljubezni zasmililo
bitje, katero bi bilo obsojeno pod isti križ pev-
čevega poklica — kakor je bil obsojen sam. Pre-
velika je bila njegova ljubezen do slednjega brata,
segla je, kakor božja ljubezen, preko mej časa v
temo bodočnosti — in prosila je Stvarnika, naj ne
dodeli nobenemu srcu, katero bo poklicala njegova
stvarilna moč iz prahu v življenje, delež njegovega
trpljenja — trpljenja človeka-pesnika.

Vztrepetale so ustnice in molile molitev lju-
bezni do bližnjega:

Kedor bi pa ko jaz na sveti
imel čutiti in trpeti,
med dvomi, zmotami viseti
človeka stvariti nikar!

Pomladno nebo se je ponižalo. Zaigrale so
zvezde — odgovor usmiljenega neba, ki je čulo
pevčevo prošnjo . . .

Po slovenskih logih so pa zaplakale Vile . . .

Danes je strta ilnata posoda potnika v črnem
plašču. — Nad njegovo gomilo pa plaka narod v
žalni zavesti, da se ne vzbudi nikdar več srce, ki
bi umelo naš narod tako, kakor nas je umelo po-
kojno srce Gregorčičevo.

Večerne rože.

Zložil Griša.

Pred sanjami so vzrasle
te rože večerne,
kropljene s solzami
bolesti neizmerne!

Roke jih angelske
pojijo z upi —
roke nedolžnobele
s solzami v svetli kupi . . .

In solze kapajo
tiho, polagoma —
in rože plakajo
bolno, strahoma . . .

*

Kaj hočem z vami,
ubožice tihe?
Kdo bo slišal med nami
vaše bolne vzdihne?

Kot grob so naša srca,
kot kamen življenje —
in kdo zbudi grobove
kdo oživi kamenje?

*

Jaz vas bom presadil
v tople, solnčne kraje,
kjer zelene palme
ljubijo vzdihljaje!

Ah, zelene palme!
Deklice cvetoče,
kot ljubezen krasne,
kakor solnce vroče!

Tam vas bo gojila
roka snežnobela,
ko bo pesem strastna
z ust ji koprnela . . .

Tam vas bodo grele
pesmi večno mlade,
večno mlade želje,
večno mlade nade!

ŽRELO OGNJENIKA VEZUVA

Pod oljko in lavorom.

Zapiski iz solnčne Italije. — Spisal dr. Evgen Lampe.

(Dalje.)

Na Vezuv!

Lz Pompejev sem gledal naravnost gor na Vezuv, ki se dviga za mestom kot siva, mogočna piramida. Sinje nebo nepopisne barve, brez oblaka se je razpenjalo nad njim, in le iz žrela na vrhu se je dvigal bel dim, ki se je vlekel v dolgem pasu na drugo stran proti Kapui. Povsod ga vidiš, tega trmastega trinoga, kamor stopiš ob napoljskem zalivu, in kdo bi se mogel premagati, da si ga ne bi ogledal čisto od blizu, in če more, mu stopil na prevzetno glavo, v kateri se neprenehoma kuhajo sovražne in prevratne nakane? Izkušnjava postaja vedno bolj nevarna, ker te vsakdo v Pompejih vpraša, ali nečeš iti na Vezuv, in se ponudi, da ti pomaga.

Nisem mislil iti na Vezuv, kajti strašni velikonočni izbruh je bil razdejal Cookov hotel pod vrhom, in železnica, ki tako prijetno potegne potnika na goro, še ni bila popravljena. Tudi cene voznikov

so tako pretirane, da se človek kar boji govoriti s takimi roparji, katerih edini namen je, da tujcu snamejo nekaj srebrnega bremena. In slednjič se tudi ne ve, kaj se vse lahko primeri človeku na taki poti. Isto je premišljevala najbrže majhna družba, obdana od trope kričečih voznikov, ki je bila ravnokar z mano vred v Pompejih. Slednjič se je nekaj pogumnejših odločilo, da gredo na goro, in ko se jim je posrečilo, da so tudi ceno od zahtevanih 50 frankov zbili na 20 frankov za osebo, sem se še jaz odločil, da pojdem z njimi. Drugi dan je bil namenjen temu izletu.

Kmalu smo zjutraj sedeli v vozovih in drdrali proti morskemu obrežju ob južni strani Vezuva. Ob cesti se prikažejo bele hiše, ki se potem vlečejo pod goro okoli vsega zaliva, tja do Napolja. Torre dell' Annunziata je prvo mesto na tej strani. Pripejemo se do srede mesta, kjer je polno ljudstva na trgu, zavijemo na desno v ozko ulico, kjer zagledamo pred tovarnami dolge vrste sušečih se maka-

ronov, ter se peljemo navzgor proti Boscu Trecase, ki je zidan že na najnižjem robu Vezuva.

Tukaj že vidimo strašno delo ognjenikovo. Lava zadnjega izbruha je bila šla na več krajih čez cesto, in tam vozimo zdaj čez klanec. Vozovi so zmleli lavo v droben prah, in kolesa se globoko vdirajo. Ob desni in levi pa vidimo porušene hiše, ki stoje vse ožgane skoro do polovice v lavi; vinogradi, sadni vrtovi so pokončani. Lava se je bila razdelila v več tokov, ki so prodirali z različno brzino navzdol; hiše z vinogradi vmes so ostale nepoškodovane. Čim višje pridemo, večje razdejanje vidimo, dokler ne stojimo sredi Bosca Trecase pred cerkvijo, kjer se je ustavil sredi precejšnje vasi mogočen plaz žareče lave, visok kake tri metre. Lava je prodrla do cerkve, prežgala glavna vrata ter lezla dalje in napolnila cerkev do polovice. Tukaj vidimo prvič ta čudni, strašni stvor zemskega droba ter zlezemo na kup lave. Od dežja in prahu je lava na vrhu postala rjavkasta, a treba nam je le s površine dvigniti nekaj kosov, vidimo spodaj čisto črne kose, in če sežemo po njih, jih hitro izpustimo, zaradi pekoče vročine, ki jo drže še vedno v sebi, dasi je poteklo že devet mesecev, odkar leže tukaj. Ženske v Boscu Trecase si lahko olajšajo kuhanje: Kar v lavo vtaknejo lonec in kmalu krop zakipi.

Iz cele vasi pridejo brezdelni postrežljivci, ki hočejo zaslužiti kak soldo kot kažipot ali razlagavci Vezuvovih grozovitosti. Nam se pa mudi dalje. Vozove pustimo v Boscu Trecase, in v hrib je treba jahati.

Črni konjički so kmalu osedlani in potniki se dvignejo v sedlo drug za drugim. Hm! Jezdec res nisem in nič ne vem, kako bo šlo. Pa hitro se je treba odločiti. Požirek črnega „vino di Vesuvio“ — in tudi jaz sedim varno v sedlu. Kaj bi se bal? Saj konjiček tako mirno in varno stopa po trdi lavi, da mu lahko zaupam svoje življenje, in slednjič je pazljivi vodnik takoj pri roki, da pomaga, če bi šlo kaj napak.

Med ožganimi razvalinami jahamo skozi zgornji del Bosca Trecase. Tu se vidi dvojno razdejanje, ki ga bluje Vezuvovo žrelo. Žareča lava, ki se zlije iz žrela, teče kakor reka navzdol; najprej se zlija z veliko brzino, čim dalje pride v nižino, tembolj se razširi in tem počasneje leze, dokler se čisto ne ustavi. Kar ji stoji na poti, vse požge in pokrije, in človek je brez moči proti temu strašnemu sovražniku. Pa to ni dovolj besnemu ognjeniku. Iz žrela se mu dvigne, kakor bi ustrelil, velikanska množina pepela na tisoče metrov visoko, tam se razširi, kakor bi se dežnik odpri, in potem pada po celi okolici, kamor ga veter nese. Pri zadnjem izbruhu je bil ves Napolj tako pokrit s pepelom, da so se strehe

lomile pod njim, na Otajano pa so padali kamni kakor toča ter naredili mnogo škode. Ako med izbruhom dežuje, pade mokri pepel na tla kot blato, in lije ravno tako s hriba, kakor lava, vse pod sabo dušeč in zagrinjajoč.

Lepi gozdič, ki je rasel za Boscom Trecase, je od lave pokončan. Ožgana debela gledajo žalostno iz vroče žindre. Tekoča smrt je pokončala tudi mnogo lepih vinogradov, kjer je plemenita trta solzila sladke „lacrimae Christi“. Družba je utihnila. Pogled na razvaline je edini govoril resno in veličastno.

Solnce se prikaže izza gore in nas pozdravi s toplimi žarki. Bil je konec novembra, a nam je bilo gorko kakor doma poleti. Zavili smo v hladno senco v gozdiču, ki se mu je lava ognila, ker je nekoliko vzvišen. Odtod postaja pot vedno bolj strma, a tudi razgled je vedno širji. Vodniki priganjajo konje, naj stopajo hitreje. Dečki, ki nas spremljajo, udrihajo zadaj po konjih in vpijejo po svoji navadi.

„Ne bij konja tako,“ rečem svojemu dečku, boječ se, da tudi name kaj ne prileti. „Saj pridna žival stori svojo dolžnost.“

„Gospod,“ odvrne deček smeje se, „tako mora biti, saj je navajeno.“ In iz same prijaznosti mu je priložil zopet eno gorko.

Na sredi gore smo prijahali do velikih zidov, ki so jih zgradili zadnje mesece, da bi odslej branili prodirajoči lavi pot na Bosco Trecase. Orjaške stene se dvigajo nad globelmi tako, da se mora lava vjeti vanje in zastati. Gotovo bodo služili ti zidovi kot dobra bramba pri manjših izbruhih, dokler lava ne napolni tudi teh globeli in ne preleze umetnih jezov. Iz daljave se vidijo kakor beli pasovi na sivem plašču.

Ko smo jahali že skoro dve uri, smo prišli do nekake planinske kočice, kjer smo pustili konje dečkom ter se pripravili na strmo pešpot proti vrhu. Steza vodi skozi debele plasti vročega pepela napeto navkreber. Zdelo se mi je, kakor bi pozimi gazil sneg v planinah. A pepel je žgal v podplate in kmalu mi je pot kapal s čela. Pepel postaja vedno globlji in se nam vdira že do kolena, tako da se zdaj ta zdaj oni zvali po njem. Korak drsi, in ker so tla tako negotova, spolzimo često po treh korakih za dva nazaj. Kjerkoli gleda gola skala iz pepela, z veseljem sedemo nanjo, da si ohladimo noge od žgočega pepela, in potem lezemo zopet sopihajoč v višino.

Vodniki imajo močne jermene, na katere se privežemo, in se damo vleči navzgor. Enemu postane to predolgočasno, in kmalu sedi vodniku na rami ter se da „štupo-ramo“ nesti navzgor v veliko

veselje cele družbe. Tri četrt ure plezamo tako, in slednjič smo na vrhu — 1200 metrov nad morjem.

Bližamo se žrelu. Pa stoj! To ne gre tako hitro, ker je treba premagati še eno zapreko.

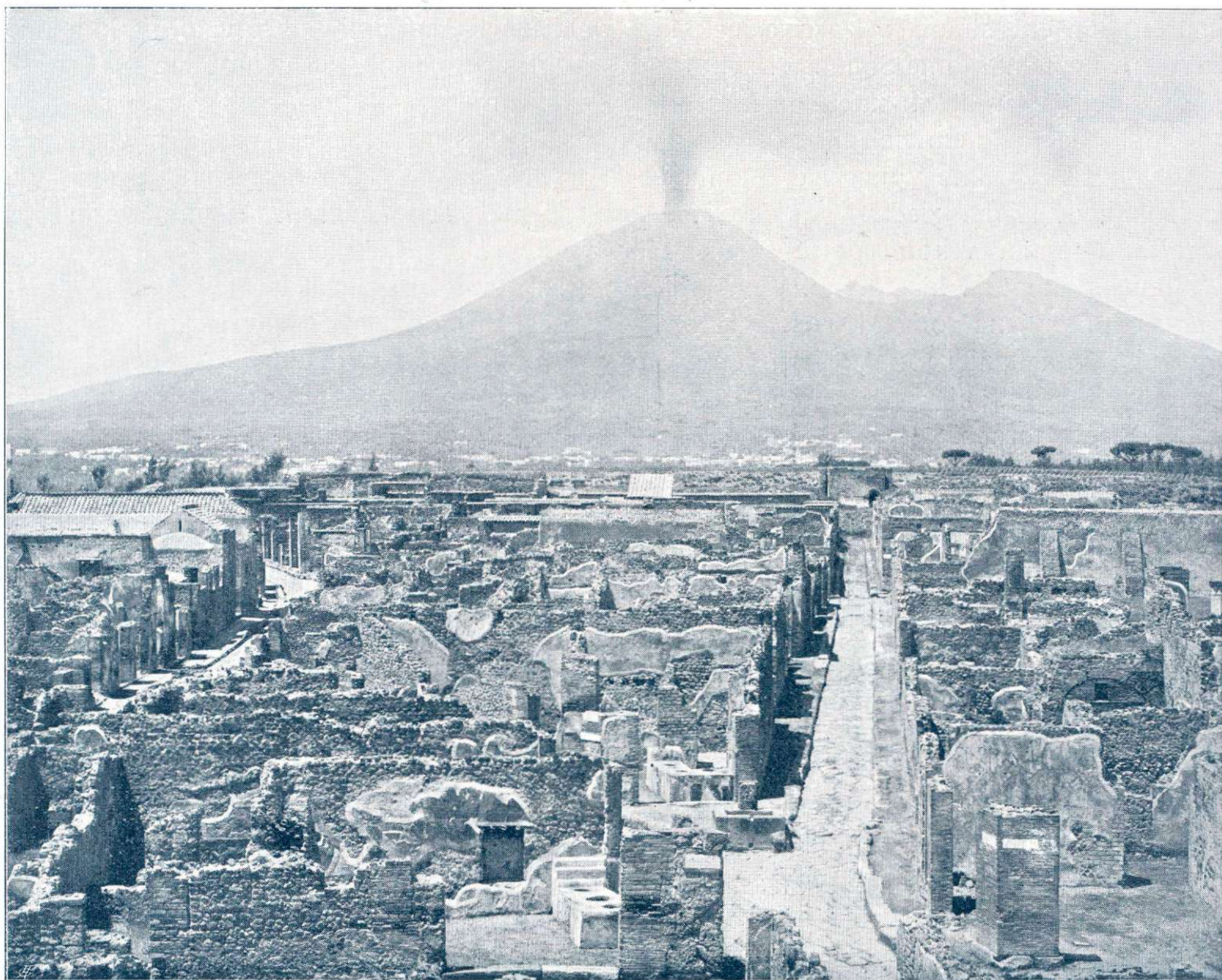
Pred nami stoji mož v uniformi z bridko sabljico ob strani ter stegne pomenljivo svojo odprto roko. Pomen tega simbolnega dejanja je seveda vsakomu takoj jasen, a se stemni, ko mož zahteva od vsakoga 6 lir.

„Čemu?“

„Gospodje, jaz sem edini od občine Resina pooblaščen vodnik na Vezuv. Brez mene ne sme

smemo približati žrelu ognjenika. Še nekaj korakov, in na vrhu smo!

A kakšen je ta vrh! Same razvaline! Pri vsakem izbruhu se vrh podere in pade v žrelo, šele pozneje si Vezuv zopet sam naredi stožčasto kapo, skozi katero puha kakor skozi dimnik. Tudi zadnjič se je bil podrl vrh tako, da je gora izgubila celo svojo značilno podobo, in se iz daljave sedaj vidi, kakor bi ji bil vrh pošev odrezan. Pred par dnevi se je bil zopet podrl ves severni del ognjenikovega žrela in je zaropotal v globino, da se je gora tresla. Na teh žarečih razvalinah je hoja težka in nevarna,

POGLED NA POMPEJI Z VEZUVOM

nihče k žrelu; taksa je: za žrelo pet lir, za lavo eno liro — to je šest lir za vsakega gospoda.“

Vsi se spogledamo. A eden od turistov nam pojasni, da se ne ognemo temu davku, ako nečemo oditi zopet z Vezuva, ne da bi videli žrelo.

„To so navihani ti Resinaši! Vezuv stoji v njihovi občini in je edini občinar, ki skrbi za blagajno. Nobeden spodaj ne plačuje niti solda občinskih doklad, vse jim morajo zložiti tujci, ki hodijo lavo gledat.“

Brez obotavljanja torej plačamo neizogibni davek, in pooblaščen vodnik nam pokaže, kod se

kajti debeli kosi ostre žlindraste lave so tako pokriti s pepelom, da si vedno v nevarnosti, da ne izgineš v ognjeni špranji, iz katere kar puhti vročina. Vodnik potegne časnik iz torbe in ga vtakne v tako špranjo: Kmalu se vname popir ter zgori s plapolajočim plamenom.

Oprezno se bližamo pravemu žrelu. Velikanski lijak se odpre pod nami, gora je raztrgana od orjaških sil in v divjem neredu se gube skalni robovi v globočino. Od tam pa se dvigajo belkasti pari, gor in dol se vlečejo skozi temne špranje, plezajo navzgor kakor strahovi ter se prerivajo na površino,

da vzplavajo na nebo ter kot sivi oblaki jadrajo v dolgi vrsti v daljavo čez širno planjavo. Kaj so videli tam spodaj v skrivnostnih globinah, ki so dozdaj človeškemu umu še vedno črna uganjka, pa ne povedo nikomur; molče se izgublajo v zraku.

Kakor prozoren pajčolan se privije oblak iz temne špranje in se mi počasi bliža. Dušeči par me objame za nekaj hipov in težko leže na pljuča, potem se razkadi v čistem zraku.

Vzvišen rob sega precej daleč nad žrelo, in tja se spravim, da bolje vidim to strašno prirodno čudo. Pa najprej očara pogled divni, nepopisni razgled po okolici, ki je razgrnjena pred očesom kakor odprta knjiga, le na eni strani jo zakriva nekoliko drugi široki vrh Vezuva, Monte Somma. Ravno pod nami leže sivi Pompeji, katerih mrtve ulice se razločijo v dolgih črtah. Potem se pa oko vtopi v azurno morje in se zamakne v njegove opojne, čarobne barve. Kakor sfinga gleda iz njega skalnata Capri s svojim dvojnimi vrhom, daleč se ji steza nasproti Sorentski polotok, ki strmo pada v morje, na njem so pa prilepljena romantična sela kakor lastavičja gnezda, in kamnita pota plezajo po njem kakor kače. Na drugi strani so se polotoki in otočiči zamotali v celo mrežo, iz katere gleda vulkanična Ischia kakor sanjava čarobnica. Nekaj nepopisno mehkega in opojnega je v tem ozračju; vse je tako blizu, da bi lahko z roko prijel; zavest izgine in duša se topi v harmoniji barv in prizorov. Na ostri skali visi orlovo gnezdo Camaldoli, pred njim pa se razgrinja ob pobočju gorovja Napolj doli do morskih valov v lepem polkrogu.

Šumenje v žrelu me prebudi. Sikajoči pari buhnejo iz prepada, kakor v peklu se spodaj bore in prerivajo orjaške sile zemskega drobovja. Siv dim zapira pogled v globino, in kjer se megla pretrga, zazija črno žrelo med raztrganim skalovjem, ki visi

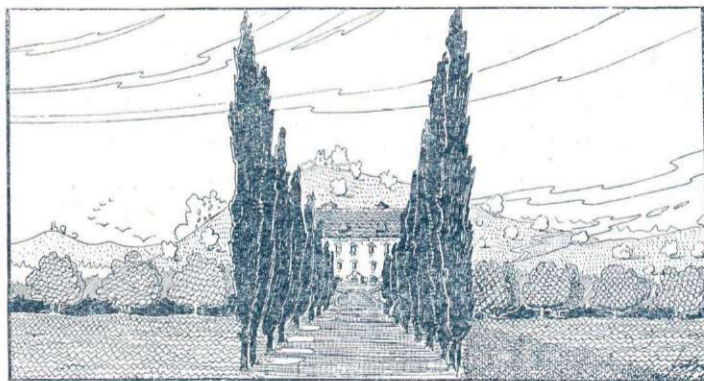
nad žarečim kotlom. Semtertje se čuje votlo bobnenje, kakor bi se podirale velike peze in s pari se dvigne vroč pepel in pade zopet nazaj, vrh gore pa zatrepeta in votlo mrmranje se čuje iz žrela, kakor grožnja predrznežem, ki hočejo izdati tajne togotnega ognjenika.

Ni bolj mikavnega, kakor bližati se oprezno žrelu vulkana. Radovednost je močnejša nego nevarnost, in hitro je premagano čuvstvo negotovosti, ki se umakne ponosni zavesti, da ga imamo pod sabo, njega, pred katerim trepeta vsa okolica. In če se zbudi in raztogoti? Če nas obsuje s kamni in pokoplje v ognju? Ne, zanašamo se na profesorja Mateuccija tam doli v observatoriju, ki je ravno včeraj razglasil po listih, da ni nobene nevarnosti. Vezuv deluje normalno, brez strasti, zato se mu pa lahko bližajš kakor spečemu levu, ki upehan počiva.

Ne vem, koliko časa smo nemo gledali te nepopisne prizore, kar nas opomni vodnik, da se moramo vrniti. Sedli smo v krogu in zavžili nekaj grizljajev iz potne torbe. Sedaj smo se bližje pogledali in razvil se je pogovor o vulkanizmu. Kaj je vzrok temu čudnemu pojavu? Iz parov, ki se dvigajo iz žrela, smo sklepali, da najbrže morska voda prodira v razbeljene globine, in ko se s silo raztegne v žareč par, razžene skalovje in vrže lavo iz žrela. Ali je res, naj preiščejo zemljeznanci.¹⁾

Solnce je stalo že nad Salernom in se je nagibalo k Tirenskemu morju. Vrnili smo se z gore. Polni sivega prahu, ki nam je mašil črevlje in zasul obleko, z umazanimi potnimi obrazi smo došli v Torre dell'Annunziata in v prvem mraku nas je hlapon pripeljal nazaj ter prestavil v sredo šumnega Napolja. (Dalje.)

¹⁾ Glej v „Dom in Svetu“ l. 1904. razpravo Kolenčevo o vulkanizmu!

Skušnja.

Črtica. — Spisala Lea Fatur.

Klobuk v zatilniku, v roki zeleno knjižico, je stal Očenašček Ivo med železniškimi zatvornicami. Čuvajevi otroci so bili odšli z očetom v mesto k veliki maši, žena v hiši je kuhala in kašljala. Mir je zavladał okrog čuvajnice, obdane od košatih hrušk, jablan in sliv, mir je ležal po lepi, rodovitni krajini in zlato solnce se je vozilo nad njo. Zelenele so gore in gorice, šumeli logi in gaji. Po hrvoljevem klancu se je zibalo morje cvetočega lanu, zelenega žita. Vršiči mlade koruze so se pripogibali, šepetali. Zaklicala je prepelica v žitu, dletoper je udaril po deblu, šoga je zapela ob potoku pod čuvalnico, sinice in pastirice so ščebljale med vrbjem, lastovice in vrabci so krožili okoli gnezd pod čuvalniško streho, piščeta, purice, kokoši so počivale v visoki travi pri vrtu.

Ivo je pogledal po cesti. Od Brežic prihaja, vodi v ljubke Žepelevce, v vinorodni Bizelj in še dalje, po prelepi štajerski zemlji. Tam pri Selih se odcepi, vabi v krasno hrvaško Zagorje, v kraljevi Zagreb. Ivo je vzdihnil in pogledal s ceste v zeleno knjižico. V njej so črne pike, težke nemške besede — železniška znamenja in predpisi. Teh se uči na pamet, ker se bliža poskušnja, in Ivo, ki zdaj nadomestuje čuvaja, jo mora prebiti, da se popne sam na to visoko mesto. Ubogi Ivo! Da bi pri napornem učenju vsaj ne bilo — zmotnjav... Ali kaj! Od črnih pik mu bega pogled zopet na cesto proti Zagrebu. Tamkaj biva ona — Lašičeva Ančka... O, da se mu že skoro izpolni srčna njegova želja! Tukaj, v rodnem, milem kraju mu bo gospodinjala. Pri mizi pred čuvalnico bo sedevala, šivala in pletla, na gredi bodo dehtele vrtnice in rezeda, kokoške bodo čepele ob zidu. Z dreves bo padal zreli sad, na vrtu bo zorelo, v hlevu mukalo... On bo vzel citre v roke, zacitral in zapel — pa le polahko, da se ne predrami beloglavo dete v zibeli... Lepo bo — ali ta skušnja! Da bi se vsaj utegnil hitreje učiti! Toda kdaj naj se uči čuvajev namestnik, razen ob nedeljah? Črez teden mora pleti železniški tir, navijati vijake pri tračnicah, raznašati avize. Zapirati mora zatvornice, spremljati vlak, čistiti orodje. In kadar je odpravil vsa službena dela, mora pomagati čuvaju pri domačem opravilu. V rodovitnih krajih je čuvaj lastnik repa, ribca, kosa škarpe, njivice. Treba je pomagati obdelovati.

Ubogi Ivo! Rad bi se v nedeljo malo zavrtel v gostilni, zacitral, zapel — pa se mora učiti in

čakati vlaka. A tako težko je učenje — ne pojde... Kdo si je izmislil vse te pike, črke, znamenja! In če ne bo nič s skušnjo — nič s čuvalnico...

Ali mu je treba tega, ko bi bilo lahko drugače, samo če bi hotel...

Mladenič je vrgel knjigo na rampo in se ozrl preko potoka in ceste v hišo, ki je stala kakih tristo korakov od zatvornic. Bila je lesena, čedno ometana in pobeljena, ljubka kmetiška hiša. Glavo ji je pokrivala slamnata kapa, čelo ji je venčal niz zlatih koruznih strokov, iz oči so ji visele modre fuksije. — Pred hišo trata in vrt. Po vrtu robijo nežni binkoštni klinčki gredice, zelenjava vseh vrst, prežiljka in bahati purji nos, fižol-prekljar in zgodnji grah, mačeha in orešek, česen in čebula polnijo lehe. — Za hišo je ulnjak, hlevi, skedenj, kolarna, slivnjak. Za njim se razteza lepa koruza, rdeča detelja, cvetoči krompir. In vse je v redu v hiši in okoli nje, v hlevu in na polju. Premožna je pravzaprav lastnica vsega tega mlada vdova Mica.

Glej, tam sedi pred hišo in pestuje edino dete. Pisana jata kokoši, ponosen petelin brskajo po trati pred njo. Bela mačica, tigrasti pes, ležita pri njenih nogah in ji gledata v prijazno lice. Pri hiši je le hlapček in stari oče rajnega moža. Brhka mlada vdova pogreša gospodarja, in pogosto ji uhaja pogled k čuvalnici do lepega Ivota... Če bi pozabil — Lašičeve Ančke... Lahko bi bilo drugače...

Ivotova mati se ustavi večkratov pri mladi Frančaki, govori o živadi, o gospodinjstvu. Tudi Ivotov oče hodi od maše s starim Frančakom in ta si prižiga pipo z ognjem iz Očenaščeve... Kaj je treba skušnje za čuvaja, Ivo? Pri Frančaku ni dolga, polja dosti, gorica je rodovitna...

Od Brežic, črez gaberniški most, se je razvil po cesti dolg, pisan trak. Ljudje so se vračali iz cerkve. Dekleta v vezenih rokavcih, širokih krilih, v visokih punčuhih, šopek v nedrih, molitvenik in belo ruto v roki. Fantje na izbor, smodke v ustih, pušlec za klobukom. Žene v dolgih kočemajkah, moške v kamižolah, fantički bos, črevljičke v roki.

Vlak je prišumel, hitel mimo. Fantje so vriskali, vihteli klobuke, deklice pozdravljale z ruto. Tudi iz vlaka je zavihralo v pozdrav. Mladi, veseli obrazi so se pokazali pri oknih in izginili z vlakom...

Ivo je obesil lopar na zid čuvalnice, pozdravil v okno, se ozrl še enkrat na hišo mlade vdove in stopal počasi po stezi proti domu.

Skozi laneno morje, žitno polje, po trati mimo jat velikih gosi, mimo lepo pisanih hiš, pod senčnatimi orehi, pod vrsto dreves, ki so metala nezreli sad na cesto, je prišel domov.

V hiši se je hladila na beli, z debelim prtom domačega dela pokriti mizi kisla juha s piščancem. „Čudno,“ si je mislil Ivo, „da je zaklala mati piščanca, ko znosi vse tako rada v Zagreb.“ V gornjici je slekel praznično obleko in se vrnil v hišo, kjer je sedel oče v platnenih, širokih hlačah in robači, v kotu, prav pod podobo sv. Trojice. Okoli velike, pisane sklede so ležale lesene žlice, očetovo delo. Mati je prišla, je sedla k očetu, petnajstletna Rezika, mali Francek in Janže so prihiteli z vrta. Odmolili so in zajemali. Mati je rezala od ogromnega hleba iz zmesne moke, oče je govoril o pridigi, o novicah iz mesta, otroci so bili našli srakoperjevo gnezdo, Rezika je silila, da jedó hitro, ker je hotela k večernici. Ivo je zajemal, molčal. Zdelo se mu je, da leži nekaj v zraku . . .

Bil je vajejen domačih neviht. Kar sta sklenila Ivo in Ančka, da se vzameta, je bilo večkratov slabo vreme pri Očenaščevih in Lašičevih. Ti niso marali, da vzame Ančka fanta, ki nima toliko zemlje, da jo preredi; oni niso hoteli, da vzame Ivo dekleta, ki ima le tristo dote. Kar je pa bila Frančačka vdova, se je pri Očenaščevih zgostilo slabo vreme v nevihto, ki je izbruhnila v vsakem hipu, o vsaki priliki. — Sita domačega prepira, je zapustila Ančka svoj dom. V Zagrebu je dobila dobro službo, tam je hotela ostati, dokler ne dobi Ivo mesto čuvaja.

Malo bolj mirno je bilo, kar je šlo dekletu Očenaščevim s poti. Vendar je čutil Ivo, da deluje mati na skrivaj. Tuintam ga je uščipnila beseda, opomba. Prenašal je molče — , saj ne bo vedno tako. Vendar je bilo mehkosrčnemu fantu težko gledati neprijazni obraz materin. Vse bi storil, da jo razveseli; Ančke pa ne more pustiti.

Mati je prinesla skledo krompirja in latvico kislega mleka, potem velikih sirovih štrukljev. Rezala je, delila in mislila očividno na nekaj družega. Največji kos je dala Ivotu in ga pogledovala zvedavo s sivim očesom . . .

„K štrukljem se prileže vino,“ je rekel oče in privlekel izpod postelje sodček.

„Oho, oče,“ se je začudil Ivo, „kje ste to izteknili?“

Stari je natakal z zadovoljnim nasmehom, ki je blažil trde črte obritega lica, in odlašal z odgovorom.

Rezika se je nasmejala glasno, mala fanta sta se sunila . . . Ivo je gledal v očeta, jeza se je obujala tam v skritem kotu srca . . . Mati si je obrisala nagubano potno čelo z belim predpasnikom in pogledala moža, ki je pokušal, pil in molčal.

„Povej, oče — če ne, bom pa jaz. Veš, Ivo, oni dan sem šla k mladi Frančački po jajca. Pa mi je dala kozarec vina, da me je kar segrelo — in mi je kar sama od sebe rekla, naj pride še oče, ki ga je tudi potreben. In, glej, napolnila mu je ta sodček. Dobra ženska je to, Ivo . . .“

„Cvrtje mi je napravila,“ je posegel oče navdušen vmes, „in belega kruha mi je dala. Klobaso je vzela iz zaseke in nabrala solate na vrtu. Dobra je zares. Ivo, ne bodi sovražnik sebi in nam . . . Privošči svojim starim veselo uro . . . Govorila sva z Mico in s starim . . . Ne sili v revščino, v svet, ko sediš lahko v hiši, in piješ vino iz svoje gorice. Pusti Ančko — Mica bo srečna, če jo vzameš!“

Mož je porinil med važnim govorom poslednji kos štruklja v usta, potegnil iz kupice in cmoknil z jezikom. Nato je segel za tram nad svojo glavo in izvlekel pipo . . . Tačas je nalila Očenaščevka vina, otroci so čakali željno, da pride kupica do njih. Pa mati jo je postavila pred starejšega. Ivo ni segel po njej, gledal je podkobalčeno . . . Vsi so čakali, da izpregovori.

„Hej, fant!“ je rekel Očenaš in udaril sina po rami, „kar odloči se, pa stopim k Brataniču po plašč, Starčič bo starešina — imeniten ženin boš . . . Francek bo lahko za hlapčka, Rezka za deklo, tako pomagamo drug drugemu — pili ga bomo pa vsi. Živijo, Ivo!“

Izvil je kupico na dušek. Ivotu pa se je pristudila žeja in lakomnost, ki je gledala vsem iz oči. Francek mu je šepetal: „Železničar je cigan“ . . . Janže je pristavil: „In berač . . .“

„Molčita!“ je zakričal Ivo, udaril na desno in levo, odhitel iz hiše na vrt in legel pod visoki oreh. Iz hiše se je slišal jok, hudovanje in tolaženje.

Ivo je gledal v oreh. Tukaj je bilo . . . Črez ta plot je zvenel veseli Ančkin smeh poletu, je odmevala pozimi njena pesem iz hiše, ko je obračala kolovrat pri peči. Otroka sta se igrala, v šolo sta hodila skupaj. O ljubezni nista govorila, a vendar sta kmalu začela umevati, da ne moreta živeti drug brez drugega . . . Na Rokovo ji je kupil veliko medeno srce. Čudne rože, kakršnih ne vidiš nikjer, so cvetele okrog zrcala na tistemu srcu.

„Te ali nobene!“ je potem prisegel nekoč.

„Tvoja ali nobenega!“ je rekla ona odločno.

In zdaj mu snubijo starši kar na svojo roko brez njegove besede in volje . . . Noč in dan ga bodo ujedali, govorili o otroški dolžnosti, o roditeljskem blagoslovu, grozili s kletvijo — radi gorice in kmetije . . .

O gorica, goričica! Ti romantična zelena tolažba Dolenjca, koliko zakonov si že sklenila in razdrila . . . Hodil je Ivo v službo, delal in skušal učiti

se. Ali v črne pike in paragrafe je donelo petje, žvenkljanje kozarcev . . . Tako se nazdravlja, pije v gorici, samo v gorici, pod zelenim trsjem . . .

Tudi Ivo je bil Dolenjec. Veselila je tudi njega gorica in nje poezija. Sveže mračno je jutro. Vrsta deklet v pisanih krilih, belorokavih fantov, stopa pojoč proti gorici, motiko na rami. Ptički se prebujajo, trava zažari v rosi, vse dehti, se veseli. O gorica, goričica, Dolenjčeva ljubica! Radost je vsako delo v tebi. Od okopavanja korenjčja, rezve mladik — do privezovanja in trgatve in stiskanja grozdja samo veselje, sama pesem . . . Ni se še našel Dolenjec, ki bi obdeloval molče gorico, ki ne bi za vriskal na dan trgatve.

In kmetija. Slika za sliko se je predstavljala Ivotu. Veselo oranje, upapolna setev, radostne žanjice, objestni mlatiči, zabavljivi kosci . . . Lepota je v kmetiškem življenju, pristna, živa lepota.

A pri železnici! Premišljeval je Ivo, primerjal. Enostavno je življenje čuvajevo. Vendar se ne trudi v vročini po polju, toča mu ne pobije, voda mu ne odnese. Mesec za mesecem dobiva pičlo, a stalno plačo. V starosti mu ni treba kota, ne milosti hude snehe. Tudi pri železnici je lepo. Ne po velikih šumnih kolodvorih, kjer se shaja in loči ljud sveta, ne po ogromnih skladiščih, ne v obširnih delavnicah, kjer se giblje sto in sto rok. Poezija, lepota pri železnici se je skrila v majhne s cvetjem in zelenjem pokrite postaje, kjer gledajo zjutraj zaspana otročja očesca na brzovlak, ki hiti mimo in se ne ustavi, ker je postaja premajhna, preuborna . . .

Mislil je Ivo in se ni odločil nikamor. V Zagreb je pisaril pisma polna lepih besed, Frančački pa je pri studencu pomagal zadevati škač na glavo . . . Očenaška je nosila suho meso od Mice, oče sodčke. Ivo je bil povabljen na nedeljo v gorico . . .

Kar pride glas, da je prišla Ančka. Ker ni marala domov, se je ustavila pri Borštnarju na postaji ostala tam v službi. Železniški delavci in čuvaj Novak so se ustavljali redno tam, ji pravili o Ivotu, nosili njemu in Mici pošte od nje. Ivo ni hotel do nje. Jezilo ga je, da je prišla, in sram ga je bilo na tihem . . .

Ta skušnja in potlej čuvajnica — tam udobna posest brez posebnih skrbi . . . ali ni to tudi prava skušnja?

Ali Ivo jo je dobro prebil. Dejal je nekega dne, da gre po slovo k Ančki, pa ni bilo res. Frančačka je videla, da je Ivo med zatvornicami zopet pridneje gledal v knjižico s črnimi pikami in čud-

nimi znamenji — in nazadnje se je ujezila. „Čakaj — pokažem ti!“

Prišli so snuboki k mladi vdovi, pili in jedli. Mica se je rokovala z znanci, ker je jemala slovo od vdovskega stanu. Zavrtele so se kuharice po pobeljeni veži, okoli peči. Po policah v čumnati so stale potice, raznolika pečena živad je polnila jerbases, sklede so bile polne bobov.

Harmonike so cvilile, svatje ukali, napleteni konji so dirjali. Nevesta se je jokala po prvem možu — in morda še po kom . . .

Svatov pisana družba se je shajala. Starejšina je posajal vsakega po svoji časti okoli mize. Mož je pazil na sorodstvo, sosedstvo in stan — vendar se je zameril marsikomu do smrti . . .

Svati in družice so zabavali goste. Stoloravnatelj je pazil, da so bile kupice vedno polne, da jo je dvignil vsak pri zdravici in tudi izpraznil. Sicer mu je naložil kazen. Teta je tolažila molčečo nevesto poleg postarnega ženina.

Godci so sedeli okoli peči. Otroci so se gnetli na peči, požirali z ustmi in očmi ostanke. Stare babnice so škilile radovedne skozi mala okna na svatbo in opazovale nevesto. Voglarji so vriskali okoli oglov . . .

Prišla je grozna „ruša“, ki požre vse svate, če ne dobi vina, prišel je Hrvat s prešičem, prišle so na vrsto vse običajne godčevske burke. Nabirali so „larmo“ za kuharico in godce, se zavrteli po tesnem prostoru . . . Vse se je vršilo v lepem redu, po starih navadah. V jutranjem mraku so zapeli fanti „jutranjico“, gosti so potali, ali odhajali obloženi z velikimi culami . . .

Očenašček Ivo je bil prav dobre volje na Micini svatbi. — Nevolja njenih ljudi mu ni kalila veselja. Plesal je, citral in želel novoporočencema dolgo življenje. Kmalu po svatbi je delal skušnjo za čuvaja.

Izpolnila se mu je želja, da je dobil res mesto v tisti čuvajnici, kjer se je vadil, kjer je ljubil in dvomil . . . Lepo sta si uredila z Ančko. Predstojniki so veseli zakotske čuvajnice, in jo stavijo drugim za vzgled. Ob potoku skačejo beloglavi otroci, lové ribice, dražijo žabe in stavijo mlinčke.

Mlada Frančačka ni prihajala več po vodo, ne z ročkom ne s škačom. Pestovala je po drugem možu, urejala hišo in polje na vso moč lepo. Vse ji je uspevalo, mož je bil dober — vendar . . .

Vendar je potožila prijateljici, da jo izzivata Ivo in Ančka, ko pojeta letne večere pred hišo, v spremstvu citer, same pesmi pomladne sreče.

Književnost.

Zbornik. Na svetlo daje „Slov. Matica“. Osmi zvezek. Uredil L. Pintar. Natisnila Narodna tiskarna. 1906. — V letošnjem zvezku „Zbornika“ razpravlja dr. Fran Ilešič o „Češko-slovenski vzajemnosti v minulih dobah“, L. Pintar se pa spominja dolgoletnega Matičinega odbornika Ivana Vavru. Kratek in objektiven referat o filozofičnem sistemu Herberta Spencerja je podal dr. Ivan Žmavc.

Središče letošnjega „Zbornika“ in njegov najzanimivejši del je pa študija Avg. Žigona o „Tercinski arhitektoniki v Prešernu“. V njej razpravlja Žigon o tercinskem principu v tercinskem stavku in v tercinski periodi. Žigon je največji oboževatelj Prešernovega genija in zato je umevno, da njegova razprava ni pisana z nevsiljivo tendenco mirnega znanstvenika. To trdimo, ker se zdi, da je pisatelj zanesel mnogo lastnih misli v pesnika, o katerih bi se komaj, komaj dalo reči, da jih je Prešeren slutil, ko je začel s tisto mojstrsko, res genialno spretnostjo rabiti lepo tercino. Sploh se opaza pri Žigonu, da mnogokrat prekipeva v njem domišljija, kadar govori o Prešernu. Umevno se nam zdi, da se je tega sam ustrašil, ko je podal dolgo in zelo pesniško, a malo znanstveno razlago o besedi „ottava rima“, ter da je nato zapisal resnični stavek: „Vem, da kroži učenjaku nasmeh mej lici, češ, to bodi znanstveno!“ — Načelno mnogo važnejše je pa tisto poglavje Žigonovega spisa, kjer govori o tercinski periodi v Prešernu. Tu si je postavil temelj za svojo novo razlago „Krst“ pri Savici“, ki nas v prvi vrsti zanima. Žigon ni samo pokazal, da sta po tercinskem principu zgrajena sonet in stanca, ampak ga izkuša raztegniti tudi na cele pesmi. V „Dom in Svetu“ je leta 1905. razložil po tej svoji teoriji nemško Prešernovo elegijo na Matija Čopa, sedaj pa tako razlaga tudi pesem ob petindvajsetletnici župana Hradeckega in uvod „Krst“. — Kar se tiče elegije na Čopa, se nam zdi Žigonova razdelitev vsebine dobra in pravilna. Če jo pa na ta način razdelimo, opazimo, da obrazec elegije res odgovarja tercinskemu principu. Tedaj nastane vprašanje, ali je Prešeren namerjal zložiti svojo pesem po pravilih tercinske arhitektonike, ali je morda Žigon zanesel pravila tercinske arhitektonike v popolnoma naravno razdelitev Prešernovo? Mogoče je oboje. V prvem slučaju moramo občudovati Prešernovo nedvomno genialnost, v drugem pa pridnost in iznajdljivost Prešernovega komentatorja. Vendar pa je Žigonovo mnenje veliko neverjetnejše. V preprosti popolnoma naravni dispoziciji dobimo števili 3 in 2, ker taka dispozicija odgovarja logiki mišljenja, Drugošolec razdeli svojo nalogo v uvod, razpravo in konec — in to je zametek tercinske arhitektonike! Prešeren je bil jasen, oster mislec, kot dokazujejo zlasti njegovi soneti. Zato je zelo lahko umljivo, da je tako duhovito izklesal tisto lepo razdelitev svoje elegije, dasi ni mislil na tercinsko arhitektoniko. Vrhutega se tudi mi izprašujemo z Žigonom, kje je dobil Prešeren te dotodaj neodkrita zaklade? Če se je učil od Čopa, zakaj je rabil pravila tercinske arhitektonike šele po njegovi smrti in zakaj ne prej? — Ne bi hoteli Žigonovega

umovanja imenovati le „nekako storijsko“, kakor se brani str. 127. Tudi se ne zavedamo, da bi nam bila „vsaka logična misel mefistofelsko siva“. Vendar se nam zdi enostranska misel Leonarda da Vinci — ki jo Žigon citira — da je umetnost znanost. Naj nastavi kdo svoj arhitektonski nož na silne epične speve slepega patriarha Homerja ali na drugo narodno pesem, to visoko šolo estetike, in izgubili bomo zadnje ostanke lepote, ki so nam jo še pustili usmiljeni komentariji.

Kakor nemško elegijo na Matija Čopa, tako je Žigon arhitektonsko zgradil tudi uvod „Krst“. Ta razdelitev je nekoliko bolj umetna, in ko jo beremo, ne moremo zatreti v sebi čuvstva, da beremo umovanje, podobno pozni, propadajoči sholastiki Viljema Okamskega. Toda bodi Žigonova razdelitev pravilna ali ne, pogledjmo, kaj sklepa iz nje! Na najvišjem arhitektonskem vrhu uvoda stojé po Žigonovi razlagi besede:

Kdor hoče vas dočakat temne zore,
neproste dni živet' nočem enake,
ne branim mu, al' jutra čakati more.
S seboj povabim druge vas junake,
vas, katerih rama se vклонiti noče;
temna je noč in stresa grom oblake.

Ker stojé te besede na najbolj poudarjenem mestu, zgolj iz tega razloga je Žigonu jasno, da je to misel, ki jo je hotel Prešeren povedati z „Uvodom“ in s celim „Krstom“. Zato razlaga Žigon ves „Krst“ simbolično. Prešeren ne opisuje boja poganstva in krščanstva, ampak boj med kulturo in suženjskim nazadnjastvom — svoj lastni boj.

Edino tako je umeti „Krst“. „In potem vam utihtó to morda govornice, da je tu Prešeren prodal svoje možko prepričanje, zatajil samega sebe: glas vam morda to poslej zapre besedi, iz rok vam potegne pero vaše... In zaveste se morda, da ste bili — ko polži, ki so lezli ponoči na nagrobni prelepi spomenik ta Čopov, v trdi noči lezli, in pustili tam za sabo — svojo slino na spomeniku in na orjaški podobi Prešernovi, ki stoji molče nad tistim grobom, pustili jo prav na njega obrazu: a zapazili niste sami — v tisti trdi noči! Morda jo sedaj, ko se morda — daní tudi vam!“ (Sr. 114.) To je velika beseda. To je zelo samozavestna beseda. Veseli bi je bili, ko bi bila tudi tako resnična. Toda Žigon je nikjer ne dokaže. Njemu stoji zgoraj navedena misel v glavnem žarišču uvoda, torej je to misel celega „Krst“. To je tako zelo, zelo težko verjeti, da bi bilo treba železne volje, če bi se hotel človek okleniti Žigonove razlage. Prešeren je sam podčrtal verz „največ sveta otrokom sliši Slave“, torej ga je hotel poudariti. Toda Žigon ni v zadregi. Prešeren je hotel s tem, da je podčrtal imenovani verz, samo spraviti ljubljanskega cenzorja na napačno sled! Visoko, zelo visoko ceni torej Žigon cenzorja Pavška. Najvišji vrh „Uvoda“, ki ga kritiki-polži 70 let niso mogli najti, bi Pavšek takoj zapazil in „Krst“ konfisciral! Prešeren sam je zapisal pred svojim „Krstom“ verze:

Minljivost sladkih zvez na svet' oznani:
kak kratko je veselih dni število,
da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsih hrani

— pa tercijska arhitektonika hoče drugače, in ugoditi se ji mora. Da je primera med Črtomirom in Prešernom zelo prisiljena, če ne popolnoma nemogoča, tega Žigon ne upošteva: Arhitektonika - ! Presenečujoča asonanca med imeni Čertomir — Prešerin, Droh — Čop, Avrelj — Kastelic ne dokazuje ničesar. Na prvi pogled je jasno, da je to samo lep in zanimiv slučaj.

Vendar ne smemo Žigonu delati krivice. Njega je zapeljala velika, spoštovanja vredna ljubezen do Prešerna. Zapeljala ga je tako daleč, da je pozabil resnice. Do te razlage „Krsta“ ga ni privedla le arhitektonika, ampak živa želja, da bi ostala Prešernova podoba velika, neomadeževana in sveta. On neče priznati, da se je Prešeren sramoval svojega „Krsta“ in da se je hotel radi njega izgovarjati. Toda tisti stavki v pismu na Čelakovskega: Mein neuestes Produkt (Kerst për Savizi) bitte ich als eine metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichen zu erwerben — so popolnoma jasni in vsa velika ljubezen jih ne more izbrisati. Toda to nič ne dé. Kdor bere „Krst“ in misli na te stavke, ni vreden niti „Krsta“, niti Prešerna; ta ne bere kot človek, ki je željan umetnosti in lepote, ampak kot literaren historik, ki si je nataknil svoje zgodovinske očali in ne vidi nič drugega kot zgodovino. Kadar zadene človek ob take pomisleke proti „Krstu“, se mu mora zdeti čudno, kako naglo je zamrl pod pritiskom dnevnih vprašanj v kritikih čut za lepoto. Kaj mi mar, zakaj je pisal Prešeren svoje verze? Tu so. Lepi so ali niso lep. Če so lep, beri jih in živi od njih, z letnicami, z vzroki in povodi naj si pa belijo glave zgodovinarji. Če niso lep, ni vredno, da bi razpravljali o njih, in Bog z njimi! Zato ni vprašanje, zakaj je spel Prešeren svoje tercine in stance, ampak kako. In kdor hoče odgovoriti na to vprašanje, si mora trikrat premisliti, ker je Prešeren eden in kritikov milijon.

Marsikatera stran Žigonove razprave se bere kot judovska kabala; drugod je ton, znanstvenosti v kvar, preveč agresiven in samozavesten, jezik pa je jako krepak in izrazit, tako da postaja že trd.

J. K. Podgorjanski je napisal zanimivo zgodovinsko razpravo „Judje na Kranjskem“, Andrej Fekonja „Prve šole pri Hrvatih od XIII. do XIX. veka“, dr. Fran Ilešič „Srbski pisatelj Jovan Rajić in Urban Jarnik“, dr. Janko Šlebinger je objavil „Slovensko bibliografijo za l. 1905.“, P. pl. Radics pa natisnil nekaj „Slovenskih pesnic Cvetkovih.“

Franc Bregar.

O prvinah in spojinah. Osnovni nauki iz kemije, rudninoznanstva in hribinoznanstva. S posebnim ozirom na hranitbo pitomih rastlin spisal Frančišek Štupar, tajniški pristav c. kr. kmetijske družbe Kranjske. 37 podob. Ljubljana 1907. Cena K 1.50. Str. 144. — Pisatelj pravi v predgovoru: „Življenske razmere so se tako zelo izpremenile, da se danes od vsakega stanu mnogo več zahteva, kakor se je nekdanj. Včasih sta bistra glava in večča ter urna roka popolnoma zadoščali; danes je vrhutega potrebna temeljita izobrazba. Tudi kmetovalec je že sam spoznal, da v sedanjih razmerah nikakor ne more biti kos svoji nalogi, če je samo dober in priden delavec, marveč mora biti tudi misleč in preudaren gospodar. Spoznal je, da njegovo znanje ne zadošča, in zato vedno bolj zahteva pojasnil, da bi pogledal globoče, da ne bo videl le posledic, ampak da spozna tudi vzroke.“ To je napotilo pisatelja, da poda slovenskemu kmetu nauk o prvinah in spojinah. Knjiga je pisana poljudno, kolikor je mogoče pri tej tvarini. Pisatelj se trudi, da kar moči pojasni nauk o kemiji. Knjiga obsega osnovne nauke iz neorganske kemije, popisuje razne rudnine in hribine, ter preide potem na organsko kemijo, iz katere obdeluje nedušičnate in dušičnate spojine. Knjigo toplo priporočamo.

D.

ATENE: POGLED NA AKROPOLO S FILIPAPOŠKEGA GRIČA

Metelkova antologija.

Poroča dr. E. Lampe.

V zapuščini pokojnega kapiteljskega dekana Andreja Zamejca je našel gosp. I. Mesar zanimiv zvezek poezij. Na prvi strani nam pove napis, kaj imamo v rokah: „Sammlung einiger krainischer Gedichte“. Spodaj podpis: „Franc Metelko. Prof.“

Jako zanimiva je ta zbirka, ker si je v njej profesor Metelko sestavil nekako antologijo dotedanega slovenskega pesništva. Pesmi je izbral kritično, jih uvrstil po gotovem redu in veliko večino lastnoročno prepisal z natančnostjo vestnega jezikoslovca. Lahko rečemo, da je to Metelkova slovenska antologija. Ni je namenil za tisk, ker sicer ne bi bil zapisal zvezku slovenskih pesmi nemškega naslova, ampak sestavil jo je zase, najbrže za šolska predavanja. Mogoče, da je iz tega zvezka učencem narekoval pesmi, da so jih pisali za njim, ter jim tako nadomestil šolsko čitanko.

Oglejmo si nekoliko ta velezanimivi zvezek, ki nam kaže Metelkova od doslej še čisto nepoznane strani — kot estetika in — vsaj nekoliko — kot pesnika ali stihotvorca. Značaj tega znamenitega moža nam stopi živo pred oči, ko sledimo potezam njegovega skrbnega peresa, zanimiv pogled se nam odpre v njegovo mišljenje in čuvstvovanje, zakaj tu gledamo naravnost v njegovo duševno delavnico in ga opazujemo pri skritem delu v njegovi učenjaški sobici.

Že oblika zvezka kaže, da si je hotel Metelko napisati priročno zbirko za svojo rabo. Vsaj v tej obliki rokopis ni bil namenjen za tisk, ampak Metelko se je bil namenil, da polagoma nabira zase pesmi, ki so se mu zdele vredne, da jih sprejme v svojo posebno zbirko. Mogoče, da je izpočetka nameraval tako ustvarjeno zbirko izdati kot nekako antologijo, a ni prišel do tega. Tudi so mu drugi prevzeli ta posel, ko je začela izhajati „Čebelica“, in Metelko se v poznejših časih tudi ni več bavil s pesništvom, in zbirka je ostala nepopolna. Pač pa se vidi na zunanji strani, da je moral Metelko imeti ta zvezek mnogokrat v roki, dobro se pozna, kje ga je prijemal, ko ga je kakor šolsko knjigo nesel seboj. In ravno to, da vidimo v tej knjižici učilo enega najzaslužnejših učiteljev slovenskega jezika, mu daje poleg častitljive starosti posebno vrednost v naših očeh, tako da ga opazujemo kakor drago narodno-pedagoško relikvijo. Iz tega zveščiča je Metelko prebiral svojim učencem najlepše slovenske verze, kar jih je ustvarila dotedaj mlada slovenska muza; malo jih je bilo, a zato so bili tem dragocenejši. Z največjo natančnostjo jih je spisaval, skoro bi rekli — kaligrafiral — Metelko v svoj zvezek. Vsako črko je premislil, vsak naglas in vsak apostrof s pravo profesorsko natančnostjo postavil pravilno na njegovo mesto. Za to dragoceno zakladnico je zbiral biserov; vsakega si je dobro ogledal in skrbno preudaril, ali ga sprejme v družbo izvoljenih. Vsebinsko in obliko je presodil, ali je sposobna za to, da služi ukaželjni slovenski mladini za vzor in posnemanje. Bil je vesten sodnik in je izključil iz zbirke vse, kar se mu ni zdelo vredno. Zato pa iz te zbirke spoznavamo tudi Metelkov estetski in

pedagoški okus, da, še več, posneti moremo iz nje, koliko je bilo pesnika v Metelku samem, in po kakih načelih je popravljajal pesmi drugih. Hladni jezikoslovec nam tu odpira na tihem in skoro neprostovoljno tudi nekoliko svojega srca; in ni bilo brez gorkote to strogo profesorsko srce; utripalo je tudi za lepoto prirode, za narodne vzore, za veliko slovansko bodočnost. Strogi slovničar in pedantični borivec za črkarske posebnosti je imel tudi pazno uho za blagoglasje pesniškega jezika in je tudi sam uganil marsikatero rimo; če je videl, da je njegovim učencem nerodni pegaz ušel s prave poti, ga je pogumno prijel za uzdo in ga pripeljal nazaj, včasih tudi s silo, če ni šlo izlepa. Videli bomo na enem zgledu, da je nekatere pesmi tako popravil, da ni ostalo na njih skoro nič, kar bi mogel njih pravi oče imenovati še svojo last.

Pa tako je delal samo s pesniki, ki so bili še „in fieri“; pesniške proizvode, ki jih je priznaval kot klasične svoje vrste, je zapisoval z zvesto natančnostjo vestnega zbiravca.

Pa pogledjmo si vse po vrsti! Zvezek je precej obširen, v obliki osmerke, dolg 19,7 cm, širok 11,7 cm, kar cela knjižica. Takoj na drugem listu se začne že pesniška zbirka. Vzored in izbira pesmi nam kaže Metelkove nazore o pesniški literaturi slovenski, kolikor je bilo koncem drugega desetletja v devetnajstem stoletju.

Na čelo je postavil Metelko Vodnika, ki ga je kot pesnika in kot svojega učitelja visoko čislal. Vodnik je bil tedaj posebljeni pesniški genij slovenskega naroda, in Metelko mu je to potrdil s tem, da je na čelo svoji antologiji postavil njegovo pesem „Moj spominik“:

Kdo rojen prihodnih
Bo meni verjél,
De v létih nerodnih
Okrogle tím péł.

S temi verzi nas vpeljuje Metelko na slovenski Parnas, z verzi, katerih programatični pomen je spoznal umni učenjak ravno tako, kakor ga je čutil šegavi pesnik. Čedno spisane z ličnimi črkami si sledé potem sledeče Vodnikove pesmi: „Bohinška Biftrica“, „Mirov god“, „Premagova vefeljica“, „Vinske Mušhize“, „Samzhe“, „Vofhenje noviga léta“, „Slavzhik“, „Napiš na Knobel-nove pešmi“, „Napiš na Ljubljanske Novize“, „Zvetje“, „Miliza milena“. Sledi šest praznih listov, potem pa „V. Vodnikovo shivljenje pifano od njega v' Pratico 1795.“ Na koncu doslovno prepisanega sestavka je dostavil Metelko: „Valentin Vodnik, ktiriga shivljenje je tukaj popisano, je vmerel 8. profénza 1819.“

Metelko je torej odbral izmed Vodnikovih pesmi tiste, ki so se mu zdele najbolj primerne. Neokretnih posnetkov starega klasicizma se je ravno tako ogibal, kakor razposajene narodne pesmi. Umerjeni, šolsko-pedagoški duh Metelkov je izbral tiste pesmi, ki so se mu zdele domovinoznansko in patriotično vzgojevalne ter jih je tudi uredil po stopnjah te vsebine.

Danica XIII. 1870 ... je prinesla prvi zbirko pesmi ... (iz zbirke ...)
 Metelko (Lj. M. Z.) ... (Lj. M. Z.) ... (Lj. M. Z.) ...
 profesor Metelko, katerim je marsikaj lepše in dobrega. Kaj se torej nihče živih ali mrtvih ne zaveda, pa tudi ni
 carlobi, ako je nepravilna babeza dve zapede postavljena na Parnas. Kteri bi morali biti ne verili, kako to je pesmi
 v rila slavnemu slovenskemu prvaku v proze, naj povemo, da to folke naloge katerim Metelko ni zvergel, temveč jih je
 svetlo hranil, v katerih je kaj bisera opazil. — Pri 3. pesmi je op. Vr.: Ta pomembna pesem je brez imena pesnikovega, pisana v
 bohoričici, in viditi bolj stara. — Vse druge so natirojane — Zg. Danica v chatelici.

Pa ta izbera mu je dala mnogo misliti. Za marsi-
 katero pesem Vodnikovo je dvomil, ali jo naj sprejme
 v svojo zbirko ali ne; okorna oblika ali neprimerna
 vsebina ga je motila; ker se ni mogel odločiti, je pu-
 stil prazne liste v prostoru, ki ga je odločil Vodniku.
 Posebno pogrešamo najboljše Vodnikove pesmi, „Ili-
 rije oživljene“, a ne prenačimo se še s sodbo, ampak
 listajmo potrpežljivo dalje.

Zopet prazen list, in došli smo do srede prvot-
 nega zvezka. Tu je Metelko prilepil in prišil tiskano
 brošurico „Der Turnier zwischen den beyden Rittern
 Lamberg und Pegam. Ein krainerisches Volkslied mit
 einer deutschen Übersetzung. Laibach, 1807. Mit Eger-
 schen Schriften.“

Profesor Zupančič je napisal nemški uvod o kranj-
 skih narodnih pesmih, potem sledi imenovana junaška
 pesem, ki ji je na desni strani pridejan nemški prevod,
 ki pa nikakor ne dosega slovenskega originala in tudi
 nima krepih njegovih rim.

„Tam béli Dunaj mi stoji,
 Na Dunaju kaj te godi,
 Me dobro poslušajte vi.“

Poleg tega originala se sliši precej medlo prevod:

„Dort steht vor euch das schöne Wien,
 Nun höret und vernehmet wohl,
 Was sich in Wien ereignet hat.“

A Metelko je sprejel pesem seveda samo zaradi
 slovenskega besedila. V to brošuro so prišite zopet
 Vodnikove „Pesmi sa brambovze“, in sicer tiskana iz-
 daja iz l. 1809. s predgovorom. Tu čitamo znane pesmi
 „Pesem brambovska“, „Molitva brambovska“, „Perfega“,
 „Estrajh sa vse“, „Brambovska dobra volja“.

Tej zadnji je pa Metelko pridejal še eno kitico,
 oziroma je korigiral zadnjo kitico Vodnikovo. Vodnikovi
 brambovci namreč pojó:

Nevešte lúbize,
 Terzhmo na kúpize
 Ko nasaj pridemo
 Poroka bo.

Ta kitica se ni zdela Metelku priporočljiva za
 šolsko rabo. Zato je pa sam zložil drugo „ad usum
 delphini“, ki jo je pripisal s črnilom na stran in ki se
 glasi:

Ljubi prijatili
 Smo se pobratili
 Ko nasaj pridemo
 Kréga ne bo.

Pa tudi s to kitico Metelko ni bil zadovoljen,
 ampak jo je pridno pilil in popravljaj. Prečrtal je be-
 sedo „Ljubi“ in zapisal „Dobri“. Beseda „Kreg“ mu
 ni ugajala, čutil je, da je tujka, zato jo je dvakrat pre-
 črtal in zapisal „Ióka“. Metelko je moral biti tempera-
 menten korektor, kajti še je izkušal popravljati svoj
 štirivrstični umotvor, pa je najbrže segel pregloboko
 v tintnik in je zadnje besede zalil s črnilom, ki se je
 brezobzirno razmazalo čeznje. Punctum! Pieteta do Vod-
 nika pa mu ni pustila, da bi bil prečrtal njegovo kitico.

Pedagoška misel Metelkova se zasleduje vseskozi
 po tej zbirki. Zato niti krasne Vodnikove „O Zado-
 volnem Kranjcu“ ni sprejel v zbirko. Dijak pač tudi
 tedaj ni bil — zadovoljen Kranjec, in Metelko ga tudi
 ni hotel zato vzgojiti.

V sredo brambovskih pesmi je Metelko prišil še
 nekaj listov. Izstrigel je bil iz Vodnikovih pesmi pet
 listov ter jih vtaknil v svojo zbirko. Tu imamo „Pesem
 na Zesarjev god“ in — „Ilirijo oživlenu“. S tem je
 Vodnik končan.

Druga polovica Metelkove zbirke je pa še bolj
 zanimiva; ker Vodnikove pesmi je Metelko sprejel ne-
 izpremenjene, naslednje je pa popravljaj in pilil. Na-
 štejmo jih po vrsti:

„Pesim sloshena sa slavni dan Franza Zesarja v'
 létu 1814 po Valentinu Peternelu v' Metliki na visho:
 Gott erhalte Franz den Kaiser.“

Naslednje pesmi nimajo podpisa pesnikovega, ampak
 nekatere samo spodaj začetno črko, ki jo pridenem v
 oklepaju: „Pomlad“ (P.), „Pomlad“, „Jutro“ (P.), „She-
 tuv“ (P.), „Ogenj“ (P.), „Vjoliza“ (P.), „Jigraviz pa
 berazh“ (P.), „Slavinja“ (P.), „Slavinja“.

Do sem je pisano vse z enako skrbno pisavo in
 z istim črnilom. Odtod je črnilo bolj blede, pisava
 semtertje nekoliko negotovejša, dasi še vedno jako
 skrbna, ne brez popravkov. Naslovi pesmi se glasé:
 „Zhloveshki vróki“ (K.), „Pesem per grobu“, „Merlizh
 per grobu“ (Z.), „Minlivošt“ (R.), „Nefrezha na morju“
 (S.), „Hudo vreme“ (Z.), „Vrozhina“ (V.), „Božja pre-
 vidnošt“ (Z.), „Bisftrizha“ (V.), „Spomlad“ (R.), „Gojzd“
 (Z.), „Jutro“ (R.), „Solzhni ishod“ (Z.), „Solzhni sa-
 hod“ (V.), „Nozh“ (V.).

Prišli smo do zadnje strani. Na ovitku beremo
 še s svinčnikom pripisano: „Lateinischer S . . dtkalen-
 der v. 1015 auf Pergament aufgefunden in Krain“.
 Na koncu smo.

Škoda, da ni Metelko zapisal svojim pesnikom ce-
 lega imena, ampak nas pusti samo po začetnicah ugi-
 bati, kdo je zložil te pesmi. Preden se bavim s po-
 sameznimi pesmami, pa si odgovorimo na vprašanje:
 Kdaj je Metelko pisal to zbirko? Zapisal ni nobenega
 datuma, razen letnic 1814. pri Peternelovi pesmi in Vod-
 nikove smrtnice 1819. Tudi ne vemo, ali je spisal celo
 zbirko naenkrat, ali jo je polagoma nabiral. Vendar
 pa imamo en kriterij, ki nam daje skoro popolno go-
 tovest: Vsa zbirka je pisana z bohoričico natančno po
 Vodnikovem pravopisu. Metelko je torej spisal to knji-
 žico, ko ni rabil svojih lastnih črk. In kdaj je bilo to?

Franc Metelko (rojen l. 1789.), je bil katehet pri
 stolni cerkvi v Ljubljani. L. 1817. so ustanovili v ljub-
 ljanskem semenišču stolico za slovenski jezik, in Me-
 telko je dobil to službo s 400 gld. letne plače s po-
 gojem, da poučuje po štiri ure na teden v II. letniku
 bogoslovja; tudi dijaki z liceja so smeli hoditi v se-
 menišče poslušat Metelkova predavanja. Leta 1818. je
 začel Metelko prostovoljno poučevati v slovenščini tudi
 pripravnike. Ker pa ni imel učnih knjig, si jih je moral
 sam pisati; tako je nastala njegova slovnica, in tako
 je nastala tudi pesniška zbirka, ki smo jo ravnokar
 pregledali. Že to nas nagiba k misli, da je moral Me-
 telko zbirati pesmi takoj v začetku svojega učiteljevanja,
 in pravopisni razlog nam to potrjuje.

L. 1820. je šel Metelko na Dunaj, kjer se je z
 Dobrovskim, Kopitarjem Ravnikarjem, Kalistrom, Šla-
 karjem posvetoval o slovenskem pravopisu. Učeni go-
 spodje se niso mogli zediniti v abecedi in iz tega
 razpora je nastala naša prva strankarska vojska z vročo
 polemiko, ki je že tedaj pokazala, da znajo Slovenci
 na tem polju doseči še precejšno izurjenost. Metelko
 je pa takoj po tem zborovanju izumil svoje črke za

šumevce in polglasnike Do l. 1833. je trpela črkarska vojska, tedaj je pa vlada odpravila metelčico iz šol.

Metelko je bil tih učenjak milega značaja. Dobrotnik revežev in dijakov ni imel veselja za strastne polemike, ki jih je prepuščal drugim. Vendar je pa gotovo visoko čislal svojo pisavo in bi jo bil med letom 1820. in 1833. gotovo porabil tudi za našo pesniško zbirko.

Imamo pa dokaz, da je zbirka bila pisana, preden je Metelko iznašel svoje črke. V pesmi „Jigravic pa berazh“ imamo namreč popravek, s svinčnlkom zapisan z metelčico. Besedo „jesar“ je prečrtal ter nad njo zapisal „tisuč“ v metelčici. Zbirka je bila torej spisana najkasneje med 8. januarjem 1819, ko je umrl Vodnik, in med dunajskim posvetovanjem leta 1820. Mogoče, da jo je začel pisati že nekoliko prej.

(Konec.)

To in ono.

Ad Sontium.

(Carmen Simonis Gregorčič, metro Alcaico conversum ab Anonymo.)*

O nobilis stirps prosiliens iugo
Montis peralti, limpida profluis,
Munda atque vernans, ni procellae
Ira tibi vada clara turbat.

Formose fili verticis Alpium,
Ritu puellae monticolae pedem
Levans salis cursu loquaci,
Dum peragras loca saltuosa.

Serenus ipse es non minus aëre
Perflante rupis celsa cacumina,
Idem citans undas canoras
Cantibus occinis Alpicorum.

Quantum iuvat me despiciere in sinum
Tui liquoris, quem viridans nitor
Splendore coeli mistus ornat,
Dulcis et exhilarans imago.

Tuis fluentis caerulea montium
Virorque fuscus graminis Alpium
Conspirat et conspectu amoeno
Lumina detinet intuentis.

De rore coeli caerulei, reor,
De rore montis, cui viridis color,
Hunc tu leporem combibisti,
Egregium decus Alps almae.

Vetustum amicum te colo et hospitem:
Cum per nemus te proripis antraque
Montana linqvis cum sonore,
Cum strepitu, mihi tum videris

Legatus esse et nuntius a domo
Portans salutem, quam tibi reddimus,
Per plana dum lente vagaris
Arva rigans fluitante lympha.

Magnum sonas, sed suave et amabile,
Firmoque nisu laberis impiger,
Donec per alta ac montuosa
Tendis iter salebrosum et asprum.

At cum relictis montibus impetu
Campos apertos desuper insilis,
Repente cursum quid morari
Tum tibi laetitiamque suetam

Auferre dicam? Tristitiam prius
Inusitatam quid subito attulit?
Cur lassus incedis, quis angor
Te premit eripiens loquelam?

Utumne luges, quod tibi montium
Privo gravatur pectus et intimo
Desiderat moerore cunas,
Quae puerum te aluere ab ortu?

An nescio quae te meditatio
Percellit aevi praeteriti monens
Patrum Slavorum praefluentem
Busta situ cooperta longo?

Nimirum utervis te dolor opprimit
Tristi meantem, languidulo gradu.
Tum grandis instar, sed venustae
Te lacrimae videor videre.

O nobilis stirps prosiliens iugo
Montis peralti, limpida profluis,
Munda atque vernans, ni procellae
Ira tibi vada clara turbat.

At proh dolor, te terribilis manet
Procella surgens, unde venit notus,
Stratura campos atque prata
Florida, quae tua lympha nutrit.

Eheu, prope illum prospicio diem
Erit supra te coeligenus nitor,
Utrimque plumbo grandinabit,
Sanguineus crepitabit imber.

Arox duellum cum tonitru furet,
Tormenta mittent flammea pondera,
Gliscet per agros fumus ater
Eliciens lacrimam colono.

Crudo metentur iam gladio sata,
Te purpurabit copia sanguinis
Domestici, sed sordidabunt
Hostica corpora sauciata.

*) Ta latinski prevod „Soče“ Simona Gregorčiča je objavila „Gorica“ od 22. t. m. Da se ohrani, ga priobčujemo tudi mi.

Tunc tu memento, praesidium Alpium,
 Fraeclare Sontí, quantum habet alveus,
 Quidquid liquoris coela fundunt,
 Congerere et sociare in unum.

Claustris refractis, quae retinent aquas,
 Remitte habenas, ne cohibe tuos
 Fluctus, sed ultra volve ripam
 Exsuperans fremitu minaci,

Aestumque totum, quatenus imperas,
 Turmam in rapacem verte nec abstinence,
 Donec latrones terrae avitae
 Obrueris dederisque leto.

Slovensko gledišče.

Zadnji mesec v sezoni so vprizorili sledeče drame: 3. t. m. „Revčka Andrejčka“, 9. t. m. Ivan Tavčarjevega „Antonio Gledjeviča“, spretno dramatisiranega od igravca, gospoda H. Nučiča, 12. t. m. burlesko „On in njegova sestra“, v kateri je gostovala v takih igradah dobro rutinirana Pollakova iz Zagreba, 23. t. m. se je zopet ponovil „On in njegova sestra“, tudi „Revček Andrejček“ in „Antonio Gledjevič“ sta se ponovila. To je ves in celoten dramski repertoar marčne sezone. Zaključila se je sezona z opero „Pikova dama“ od Čajkovskega. — Ob taki bornosti pisati oceno, ni lahka stvar. Igralsko osebje je storilo svojo dolžnost, toda svojih zmožnosti uriti ob takih igradah, ki danes so in jutri niso, seveda ne more, tudi pri najboljši volji. Najslabše se pri tem godi občinstvu, ki se naposled ali naveliča gledišča ali pa postane čisto brezčutno in otopi v ozračju „Njega in njegove sestre“ in podobnih proizvodov. Škoda, da se pri nas drugod veliko več kulturnega stori kot v gledišču, ki bi drugače lahko bilo v enem oziru najboljši vzgojevališče za ljudstvo. — x —

Knjižnica rajnega Iv. Vesela, trnovskega dekana, ki jo je podedovala družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, se bo sedaj v prid družbi podrobno prodala. Krasna knjižnica obsega nad 1100 knjig v okoli 1500 zvezkih iz vseh strok človeškega znanja. Imenik s cenami izide v kratkem in se bo razposlal resnim kupcem le na zahtevo, ako se po dopisnici oglase pod naslovom: Pisarna družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani (Narodni dom).

Josef Foerster sen. Nedavno je v Pragi umrl imenitni češki glasbeni kritik in skladatelj Jos. Foerster sen., katerega ime je zaslovelo zlasti v letih 1860 do 1870. V tej dobi je bil Foerster na vrhuncu svoje vsestranske delavnosti. Vzgojil je mnogo učencev. Foerster je bil odličen regens chori in reformator cerkvene glasbe. Porodil se je 22. svečana 1839, študiral na orgljarski šoli v Pragi in potem bil organist na raznih mestih. L. 1873. ga je praška mestna občina poslala v Nemčijo, kjer je proučeval nove glasbene smeri gregorianskega petja. L. 1887. je postal kapelnik pri cerkvi sv. Vida na praškem gradu. Pet let pozneje je bil imenovan za izrednega člana češke akademije. Kot pisatelj je zaslovel zlasti po moderno sestavljenem delu „Nauka o harmonii“ (tudi v nemškem jeziku) in drugih spisih, Njegovih glasbenih del je nebroj. Za „Jubilejni mši“ je dobil Foerster častno nagrado.

Dr. Otakar Hostinský, vseučiliški profesor v Pragi, češki zgodovinar umetnosti, estetik in glasbeni kritik, je nedavno dovršil 60 let. Hostinský se je porodil l. 1847. v Martinovsi pri Budinji na Češke. Študiral je v Pragi in Monakovem.

Od l. 1877. sem je predaval zgodovino glasbe na konservatoriju in zgodovino umetnosti na novo ustanovljeni umetniško-obrtni šoli v Pragi. Leta 1883 je bil imenovan za izrednega in deset let pozneje za rednega profesorja estetike na češki univerzi, kjer od l. 1894. predava tudi zgodovino umetnosti. Hostinský je s pesnikom Sv. Čechom urejeval mesečnik „Květy“; Fibichu je napisal libreto za opero „Messinská nevěsta“ in Rozkošnému za priljubljeno opero „Popelka“. Libreto k „Popelki“ spada k najboljšim češkim libretom. V najnovejši dobi se je dr. Hostinský posvetil proučevanju čeških narodnih pesmi. Ime dra. Hostinskega je v ozki zvezi z zgodovino češke glasbe in moderno estetiko. S Smetano vred je uveljavil nova glasbena načela. V estetiških vprašanjih se strinja s Herbartom, to kaže zlasti v svojem delu „Herbart's Esthetik“. Pravično ocenjuje in umeva Hostinský tudi krščansko umetnost. V nekem članku v „Šest rozprav“ pravi Hostinský: „Versko vprašanje je danes ravno tako času primerno, kakor je bilo poprej, in dokler ostane na dnevnem redu, dotlej ostane tudi verska umetnost zelo važen činitelj, ki ga je mogoče zanemarjati, a nikoli odstraniti. Odkod ima ljudstvo svojo prvo umetniško omiko negoli iz cerkve?“ — Knjig in razprav Hostinskega (v češkem in nemškem jeziku) je več nego 140. *Fr. Št.*

Prof. dr. J. L. Pič, sloveči češki arheolog, je obhajal pred kratkem svojo šestdesetletnico. Porodil se je v Mšenu, študiral je v Pragi in je najprej služboval kot profesor na gimnaziji v Mladi Boleslavi in potem v Pragi; sedaj je profesor na češki univerzi. Dr. Piča predvsem zanimajo narodopisna in državno-pravna vprašanja slovanskih narodov. V to svrhu je veliko potoval zlasti po Ogrskem in Rumunskem. Prvo njegovo večje delo je izšlo l. 1875—1877. v ruskem jeziku pod naslovom: „Očerk istoriji Slavjan“; prvi njegov večji spis v češkem jeziku je izšel v „Časopisu českého Musea“, l. 1878. „Rodový byt u Slováků a uherských Rumunů“. V daljših svojih spisih je razšil znanstveni spor o izviru Rumunov ter je dokazoval, da so Slovaki na Ogrskem imeli samoupravo. Drugo njegovo znamenito delo je „Dějiny národa ruského“; od tega spisa je izšel samo I. del, ki se konča s smrtjo Katarine II. (1796.) Pič je nameraval spisati delo o slovanski omiki v dob knezov (VII. do XII. stoletja), ker je pa spoznal, da so zgodovinski viri za tako delo nedostatni, je jel proučevati arheologijo, v kateri je Pič sedaj strokovnjak svetovnega imena. L. 1893. je postal kustos in pozneje ravnatelj arheoloških zbirk češkega muzeja, ki jih je tako obogatil in uredil, da se morejo kosati z najboljšimi na svetu. Plodove svojih dolgoletnih arheoloških in zgodovinskih študij je Pič zbral v monumentalnem delu „Starožitnosti české“, katerega sta že izšla dva zvezka „Čechy předhistorické“ in „Čechy na úsvitě dějin“. Tretji zvezek bo popisal „Čechy za doby knížecí“. Spisi Pičevi so se tujini tako prikupili, da so prevedeni na nemški in francoski jezik. Dr. Pič je ud češke akademije in častni član znanstvenih društev v Odesi, Moskvi, Peterburgu, Rjazani, Vratislavi, Kraljevcu, Bruselju, Kodanju, Rimu, Parizu in dr.

Prof. Dmitrij Ivanovič Mendelějev. Začetkom februarja je v Peterburgu umrl eden izmed največjih učenjakov, po celem učenem svetu znani ruski kemik, D. Iv. Mendelějev. — Mendelějev se je porodil 27. januarja l. 1834. v Tobolskem, kjer je bil njegov oče ravnatelj gimnazije. Ko je dovršil gimnazijo, je vstopil v peterburški pedagoški zavod, kjer so bili njegovi profesorji: kemik Voskresenskij, fizik Lenc, matematik Ostrogradski, astronom Savič in zoolog Brandt. Še kot dijak je Mendelějev spisal svoje prvo znanstveno delo: „Ob izomorfizme“. Po končanih študijah je odpotoval na Krim, kjer je

bil profesor. L. 1856. se je vrnil v Peterburg in je bil tam privatni docent na univerzi. Potem je odšel v Heidelberg, kjer je ustanovil kemijski laboratorij. V to dobo spadajo njegovi prvi znanstveni spisi. L. 1863. je bil imenovan za profesorja tehnološkega zavoda v Peterburgu; v ti dobi se je pečal z različnimi tehničskimi vprašanji. Potoval je po Kavkazu ter je proučeval nafto. V tem času je izdal „Himičeskiju tehnologiju“, ki se je v kratkem izpremenila v „Tehničeskiju enciklopediju“. Od te dobe se je šele prav razvila njegova znanstvena delavnost. V l. 1868.—1870. je izdal svoje imenitno delo „Osnovy himii“, ki je prevedeno skoraj v vse evropske jezike in po katerem je zaslovelo ime Mendelějeva po celem svetu. L. 1876. je ruska vlada poslala Mendelějeva v Pensilvanijo proučevati tamošnje naftine vire in kmalu potem v Kavkaz, da bi tam po ameriškem vzgledu pripomogel k razvoju ruske naftine industrije. Leta 1890. ga je vlada poslala na Angleško in Francosko, da bi proučeval vprašanje brezdimnega strelnega prahu. Po dveletnih študijah je Mendelějev iznašel najboljši brezdimni prah, takozvani pirokolodijni strelni prah. Od l. 1893. je bil Mendelějev ravnatelj novo ustanovljenega državnega zavoda za mere in tehtnice.

— Razen kemije se je umrl pečal tudi z drugimi znanstvenimi vprašanji, tako n. pr. leta 1887. je v balonu opazoval solčni mrk. Zanimal se je pa tudi za socialnopolitična vprašanja. V zadnjih letih je izdal nebroj spisov, ki v njih izraža svoje misli o raznih vprašanjih iz političnega in družabnega življenja. Leta 1905. je umrl dobil v priznanje zaslug za 50 letno znanstveno delovanje angleško kolajno Copleya. Omeniti je tudi treba, da je bil Mendelějev edini in prvi ruski učenjak, katerega je l. 1889. londonski kraljevski znanstveni zavod dvakrat povabil, naj predava o vprašanjih kemije. Stari pregovor „Nemo propheta in patria“ velja tudi o umrlem Mendelějevu. Na ruskem niso priznavali zaslug Mendelějevih; včasih je moral celo pretrpeti neopravičene in neutemeljene napade. Skoraj neverjetno, a vendar resnično je, da Mendelěj v ni bil imenovan za člana ruske znanstvene akademije. Neki ruski list je napisal v Mendelějevem nekrologu: „Skončalsja D. N. Mendelějev, krása i gordost ruskoj nauki, krása i gordost nauki vsega mira, člen vsëh akademij nauk, za isključenjem toliko odnoj ruskoj akademii.“

Pobjedonoscev. 23. t. m. je umrl v Peterburgu Konstantin Petrovič Pobjedonoscev, najbolj tipični predstavitelj samodržtva in bizantinskega pravoslavja v Rusiji. Rojen v staro davni Moskvi, se je že zgodaj navzel duhá, ki je določeval celo njegovo življenje in usodo Rusije, ki je bila skoro štiri desetletja v njegovih rokah. Njegovi stariši so bili preprosti ljudje — oče je bil duhovnik — sin pa se je z lastno pridnostjo in železno vztrajnostjo povspel do najvplivnejšega mesta v ruski državi — l. 1880. je bil imenovan za nadprokuratorja pravoslavnega svetega sinoda in odtedaj je on določeval smer tudi vsej cerkveni politiki. Na dvoru Aleksandra II. in Aleksandra III. je Pobjedonoscev, prej skromni profesor civilnega prava na moskovskem vseučilišču, postal vsegamogoč. Predvsem je ta uspeh in ta moč pripisovati njegovemu izrednemu duhu, ki je bil globokoučen kakor malokateri drugi v Rusiji. Bil je mrk, hladen

in vendarle fanatičen mistik. Spisal je „Duhovno življenje“ in prevel na ruščino Tomaža Kempčana „Hojo za Kristom“. Mnogi, ki so ga poznali od bližje, pravijo, da se je bil zelo navzel modernih idej zlasti protestantskih nemških mislecev in teologov, da je pa to izkušal v sebi zatreti in vso Rusijo obvarovati vsake najmanjše tuje, „zapadne“ misli. Odtod njegova ekstremnost. Morda je s tem nekoliko zadet njegov sila komplicirani značaj, toda izčrpan ni. Za svoje ideje se je boril strastno in dosledno. Venomer je v svojih spisih pobijal „zapadno“ svobodoljubje, nemško filozofijo, francosko brezboštvo in angleški agnosticizem. (Poznal je dobro Herberta Spencerja.) Njegovo najusodnejše delo je bila preprečitev ustave, katero je Aleksander II. kratko pred atentatom, ki je končal

RUDJER JOSIP BOŠKOVIĆ D. J.
Sloveč matematik in astronom (* 1711, † 1788).

njegovo življenje, sestavil in ki jo je hotel Aleksander III. že podpisati, da ni posegel vmes Pobjedonoscev. 1. novembra l. 1905. se je Pobjedonoscev moral umakniti iz svoje službe, kjer je dolgo vladal nad Rusijo kakor drugi car in ji prizadjal toliko gorja. Zadnje dni je 80letni starček preživel navidez v tihoti in mirno; njegovi nasprotniki — in to je vsa moderna Rusija — pa pravijo, da je do konca svojega življenja intrigiral proti dumi in ustavi, katero je do dna srcá sovražil.

Petintridesetletnica umetniške delavnosti M. L. Kropivnickega. Maloruski listi so se v zadnjem času s hva-

ležnostjo spominjali petintridesetletnega delovanja Marka Lukiča Kropivnickega, ukrajinskega dramatičnega umetnika in pisatelja: Kropivnickij se je porodil 25. aprila l. 1841. v vasi Zevanivci blizu Hersona. Študiral je na kijevskem vseučilišču pravo, ker je oče želel, da postane njegov sin ruski uradnik. A umetniška duša mladega Kropivnickega se ni zadovoljila s suhoparnim uradniškim življenjem. Po devetih letih je Kropivnickij zamenjal uradniško službo za negotovo usodo ukrajinskega igravca. Najprej je nastopil v Odesi leta 1871. z velikim uspehom. Ukrajinsko gledališče je v tej dobi še životarilo, torej je morala biti ljubezen Kropivnickega do ukrajinskega gledališča zelo velika, ko se je v takih okoliščinah posvetil ukrajinski dramatični umetnosti. Iz Odese je odšel v Harkov, kjer je spraval na oder svojo prvo dramo „Daj sercu volju, zavede u nevolju“. L. 1876. je bil Kropivnickij režiser ukrajinskega gledališča v Katerinoslavi, toda samo nekaj časa, ker je ukrajinsko gledališko umetnost tega leta zadel težek udarec; ruska vlada je prepovedala ukrajinske igre. Kropivnickij je bil prisiljen igrati v ruskih dramah. Zdelo se je, da je s tem ukazom ukrajinsko gledališče za vselej pokopano. Toda l. 1881. je Kropivnickij zopet izposloval pri takratnem ministru za notranje zadeve, Loris-Melikovu, dovoljenje za predstavljanje ukrajinskih iger. V ti dobi je Kropivnickij ustanovil lastno gledališko družbo, h kateri so pristopili najboljši ukrajinski igravci. Ta družba se je po nekoliko letih razšla, zopet sešla in zopet razšla, tako da Kropivnickij sedaj živi v pokoju na svoji pristavi Zatišku pri Harkovu. — Kot umetnik je Kropivnickij velik samostojen talent. Najbolje vprizarja komične vloge. Kropivnickij ima pa tudi častno mesto v maloruski književnosti. Spisal je več nego 20 dram, veseliger in dramatičnih študij. V dramah so se mu najbolj posrečili negativni tipi. Njegova največja zasluga je, da je predočil boljšim krogom brezpravnost ukrajinskega seljaka. Ni se omejil samo na ljubavne spletke, ampak udaril je tudi na struno socialnega vprašanja. Kropivnickij je napisal svoje drame v krasnem maloruskem jeziku in s finim umetniškim okusom. Kropivnickij še zdaj ni nehal pisati; njegove zadnje drame je objavil list „Kijevskaja Starina“ in „Ridnij Kraj“.

Boris Hrinčenko. V Kijevu so pred kratkim obhajali 25-letnico književnega delovanja najbolj plodovitega sodobnega pisatelja v ruski Ukrajini, B. Hrinčenko. L. 1881. je Hrinčenko objavil v gališkem listu „Svit“ prve pesmi in kmalu potem tudi v ruskih mesečnikih in zbornikih pod raznimi psevdonimi (V. Čajčenko, Viljhivskij, Bartovij i. dr.) 25 let že deluje Hrinčenko na polju ukrajinske književnosti; njegovi spisi so raznovrstni. Hrinčenko je pesnik-umetnik in marljiv socialni delavec, dramaturg in publicist, učen preiskovavec duševnih zakladov maloruskega naroda in hkrati poljuden pisatelj. Ako bi se vse zbralo, kar je že Hrinčenko napisal, bi nastala iz tega cela knjižnica. — V predgovoru k zadnji zbirki svojih poezij piše Hrinčenko: „Jaz nikoli nisem spadal k tistim pesnikom, ki zamorejo ves svoj čas posvetiti pesnikovanju. Za pesnikovanje sem jaz porabil samo nekoliko prostih uric... Moja pesem — je moj počitek od dela...“ Navzlic temu zavzema Hrinčenko med maloruskimi pesniki iz najnovejše dobe častno mesto. Kot romanopisec je Hrinčenko obogatil malorusko književnost s celo vrsto romanov in povesti, v katerih je popisal vse sloje ukrajinskega naroda, počenši od njegovih najvišjih krogov („Sonjašnij prominj Na razputju — Bajda“ i. dr.) do siromašnega seljaka proletarca. Navadno se trdi, da osebe prvih Hrinčenkovih povesti niso dovolj realne in da v prvih povestih publicistični življ premaguje umetniško resnico. To očitjanje je nekoliko resnično, a se mora pomisliti, da so te povesti in romani prvi maloruski romani iz socialnega življenja. Najbolj so se Hrinčenkovi posrečile povesti iz narodnega življenja, kakor na primer „Bez hliba — Hata — Po-

kupka — Sered temnoj noči — Pid tihimi verbami“. Razen tega je Hrinčenko napisal tudi 8 dram in izdal 4 zvezke narodopisnega gradiva. Za znanstvo si je pridobil največje zasluge s tem, da je sestavil „Slovar maloruskega jezika“, ki izide šele letos.

Fr. Št.

Ruska umetnost v l. 1906. Nemiri ali kakor Rusi pravijo „zloba dnja“ lanskega leta so imeli velik vpliv tudi na ruske umetniške proizvode. Vsi lanski ruski umotvori napravljajo na opa ovavca vtis nekake pobitosti in raztresenosti. Bilo je nekoliko umetniških razstav, a v nobeni ni bilo zapaziti kaj odličnega, imenitnega. V lanskim nemirnih časih umetnik ni mogel mirno delati. Ulica s svojimi presenetljivimi novicami, ki jih je prinašal brzjav dan na dan, je umetnike motila. Umetniki so pa tudi skrbeli; da ustrezajo okusu ruskega občinstva. Slikali so slike, ki predstavljajo krvavo in burno realnost, umetniške vrednosti te politične slike nimajo. Vrhtega so delali naglo in brez globokega premišljevanja. Nekateri ruski veliki umetniki niso razstavili na lanskim umetniških razstavah ničesar kakor n. pr. Polenov in Surikov ali pa so na razstave poslali malovredne stvari, kakor Rčpin. Znabiti, da bo bilanca za letošnje leto izpadla boljše.

Fr. Št.

Drobne vesti.

„Spolek na zakládání katolických knihoven“ (društvo za ustanavljanje katoliških knjižnic) v Pragi je imel pred nedavnim časom svoj letni občni zbor. To društvo je ustanovil pred tremi leti zaslužni urednik „Vlasti“, g. Tomáš Škrdle. Namen društva je ustanavljati na Češkem, Moravskem in Šlezijem katoliške knjižnice, da bi se tako zabranilo prodiranje slabih brezverskih in nenravnih knjig med češko katoliško ljudstvo. Predsednik društva je župnik Vlastimil Hálek. Lani je društvo ustanovilo 6 novih in izpopolnilo 6 že prej ustanovljenih knjižnic. V prejšnjih dveh letih je društvo ustanovilo 15 knjižnic. — Češki profesor dr. Zikmund Winter je dovršil 60 let svojega zaslužnega življenja. Winter je eden izmed prvih čeških leposlovcev in izmed prvih čeških kulturnih zgodovinarjev. Winter je spisal celo vrsto povesti in znanstvenih del, v katerih natančno slika češko življenje od XIV. do XVI. stoletja. Njegovi spisi se odlikujejo po umetniški obliki in natančnem znanju češkega kulturnega življenja v vseh smereh. — Šestdesetletnico je nedavno obhajal tudi Svetozar Hurbán-Vajanský, slovaški pesnik in pisatelj, sin bivšega buditelja slovaškega dra. Josefa Miroslava Hurbana. Vajanský se zlasti odlikuje kot romanopisec („Suchá ratolest — Letiace tiene“), ki v svojih romanih in povestih s turgenjevskim realizmom opisuje slovaško družbo: nezavednega, dobrega, izkoriščevanega in nadarjenega seljaka, s težavo se zavedajoče meščanstvo, renegatsko uradništvo, odtujene in razuzdane plemenitaše in nasproti temu kopico zavednih slovaških rodoljubov, ki strastno ljubijo svoj tlačeni slovaški narod. — „Slavjansko blagotvornitelno družestvo“ v Sofiji je izdalo svoj 7. letopis, iz katerega posnemamo nekoliko podatkov o delovanju društva v l. 1906. V l. 1906. je bilo društvo zelo marljivo. Otvorilo je jugoslovansko čitalnico v Sofiji, v kateri je dr. St. Cankov predaval „Za ukrainofilstvo“ in C. C. Bobčev „Hercegovina nekoga i sega“. Društvo je kupilo lastno hišo za 22.500 levov; ta vsota je popolnoma plačana. Lani je imelo društvo 4544.72 lev. dohodkov in 4681.36 lev. stroškov. Novi častni udje društva so: bolgarski vojni minister general Parensov; sloveči poljski pisatelj Henrik Sienkiewicz; profesor černoviške univerze Emil Kalužnjackij; profesor praškega vseučilišča Jaromír Čelakovský in češki državni poslanec

dr. Kramář; slovaški buditelj Pavel Mudroň; znani slavist dr. Vatroslav Jagič; srbski učenjak Stojan Novaković in škof Nikodim Milaš.

Fr. Št

Razstava jugoslovanske umetniške kolonije v Belgradu, ki jo je v kraljevem imenu otvoril prestolonaslednik Jurij, obsega tudi slike slovenskih umetnikov. Izloženih je 105

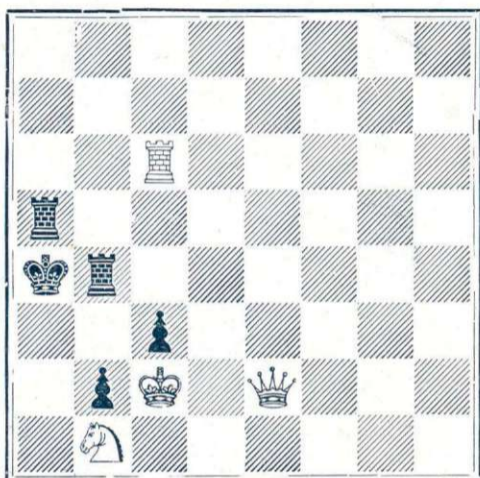
umetnin, skoro vse v najmodernejšem žanru. Od Slovencev so razstavili: Rihard Jakopič, Ivan Grohar in Matija Jama; od Hrvatov: Ivan Meštrović, ki je edini kipar tej izložbi, E. Vidović, N. Rački, F. Krizman in Ž. Katunarić; od Bolgarov: Al. Božinov in H. Mihajlov; od Srbov: Nadežda Petrović in P. Vučetić. Meštrović modeluje kralja Petra I.

Šah.

Priraja A. Uršič.

Naloga 279.

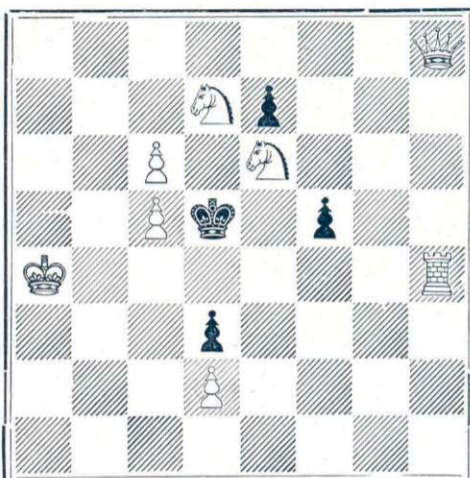
Dr. Jan Dobrnský.

Mat v drugi potezi.

Naloga 280.

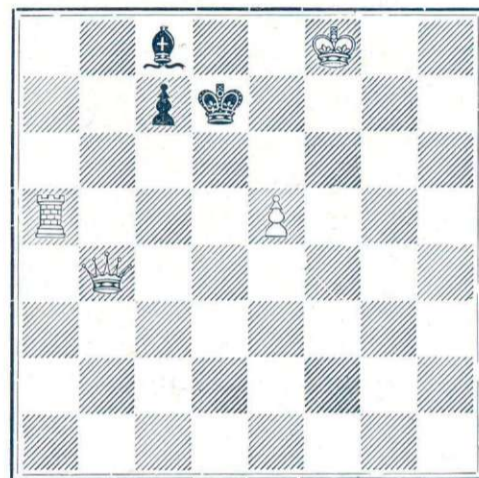
Karl Kondelik.

Mat v drugi potezi.

Naloga 281.

Karl Makovský.

Mat v drugi potezi.

Naloga 282.

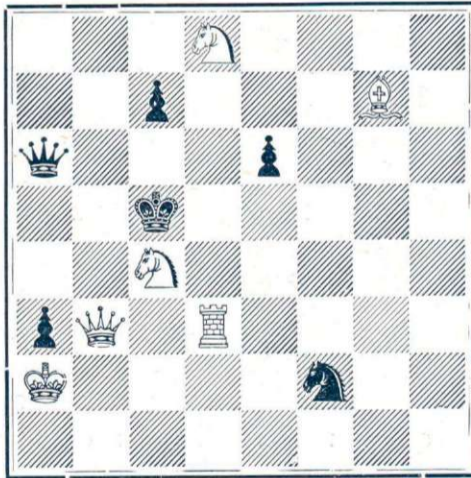
Jan Pilnáček.

Mat v drugi potezi.

Naloga 283.

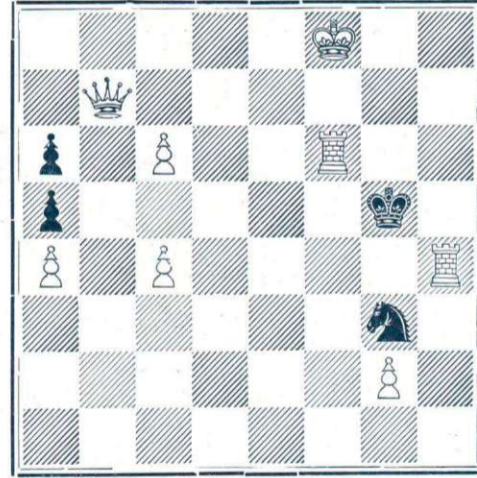
F. Kuskop.
(Canterb. Times.)

Mat v drugi potezi.

Naloga 284.

Jirí Chocholouš.

Mat v tretji potezi.

Današnje naloge smo vzeli iz zbirke „České úlohy šachové“, kakor so ravno prišle. Vseh nalog je 320. Uvod, ki ga je preskrbel Jos. Pospíšil, označuje teorijo šahovskih nalog. Knjiga stane s poštnino vred 4 K 50 v. Naroča se pri „Česk. spol. šach.“ Praga. Ob priložnosti objavimo še nekatere naloge iz te zbirke.

Rešitev nalog za januar:

Nal. 264. 1. Tg1; 2. Ta1; 3. Sb2; 4. a4 mat. — Nal. 265. 1. Kf7, L×S; 2. e6+ itd.; 1—K×S; 2. Se6+ itd. — Nal. 266. 1. Kc3, f4; 2. Kd2, f3; 3. Ke1, K×T mat; 1.—f4; 2. Te2; 3. Te1 mat.

